

NORGES SVALBARD- OG ISHAVS-UNDERSØKELSER
LEDER: ADOLF HOEL

MEDDELELSER

Nr. 52

JOHAN CHRISTIAN MØRCH
AVHANDLINGER OM GRØNLAND
1799—1801

UTGITT AV
H. OSTERMANN

OSLO
I KOMMISJON HOS JACOB DYBWAD
1942

NORGES SVALBARD- OG ISHAVS-UNDERSØKELSER

Observatoriegaten 1, Oslo

MEDDELELSER:

- Nr. 1. PETTERSEN, K., *Isforholdene i Nordishavet i 1881 og 1882*. Optrykk av avis artikler. Med en innledn. av A. Hoel. — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr. b. 1, h. 4. 1926. Kr. 1,00. [Utsolgt.]
- „ 2. HOEL, A., *Om ordningen av de territoriale krav på Svalbard*. — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 2, h. 1. 1928. Kr. 1,60. [Utsolgt.]
- „ 3. HOEL, A., *Suverenitetsspørsmålene i polartraktene*. — Særtr. av Nordmands-Forbundet, årg. 21, h. 4 & 5. 1928. Kr. 1,00. [Utsolgt.]
- „ 4. BROCH, O. J., E. FJELD og A. HØYGAARD, *På ski over den sydlige del av Spitsbergen*. — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 2, h. 3—4. 1928. Kr. 1,00.
- „ 5. TANDBERG, ROLF S., *Med hundespenn på eftersøkning efter „Italia“-folkene*. — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr. b. 2, h. 3—4. 1928. Kr. 2,20
- „ 6. KJÆR, R., *Farvannsbeskrivelse over kysten av Bjørnøya*. 1929. Kr. 1,60.
- „ 7. NORGES SVALBARD- OG ISHAVS-UNDERSØKELSER, *Jan Mayen. En oversikt over øens natur, historie og bygning*. — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 2, h. 7. 1929. Kr. 1,60. [Utsolgt.]
- „ 8. I. LID, JOHANNES, *Mariskardet på Svalbard*. II. ISACHSEN, FRIDTJOV, *Tidligere utforskning av området mellom Isfjorden og Wijdebay på Svalbard*. — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 2, h. 7. 1929. Kr. 1,60.
- „ 9. LYNGE, B., *Moskusoksen i Øst-Grønland*. — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 3, h. 1. 1930. Kr. 1,60. [Utsolgt.]
- „ 10. NORGES SVALBARD- OG ISHAVS-UNDERSØKELSER, *Dagbok ført av Adolf Brandal under en overvintring på Øst-Grønland 1908—1909*. 1930. Kr. 3,40. [Utsolgt.]
- „ 11. ORVIN, A. K., *Ekspedisjonen til Øst-Grønland med „Veslekari“ sommeren 1929*. — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 3, h. 2—3. 1930. Kr. 2,80.
- „ 12. ISACHSEN, G., *I. Norske Undersøkelser ved Sydpollendet 1929—31. II. „Norvegia“-ekspedisjonen 1930—31*. — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 3, h. 5—8. 1931. Kr. 1,60.
- „ 13. *Norges Svalbard- og Ishavs-undersøkelsers ekspedisjoner sommeren 1930*. I. ORVIN, A. K., *Ekspedisjonen til Jan Mayen og Øst-Grønland*. II. KJÆR, R., *Ekspedisjonen til Svalbard-farvannene*. III. FREBOLD, H., *Ekspedisjonen til Spitsbergen*. IV. HORN, G., *Ekspedisjonen til Frans Josefs Land*. — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 3, h. 5—8. 1931. Kr. 2,20.
- „ 14. I. HØEG, O. A., *The Fossil Wood from the Tertiary at Myggbukta, East Greenland*. II. ORVIN, A. K., *A Fossil River Bed in East Greenland*. — Særtr. av Norsk Geol. Tidsskr., b. 12. 1931. Kr. 3,60.
- „ 15. VOGT, T., *Landets senkning i nutiden på Spitsbergen og Øst-Grønland*. — Særtr. av Norsk Geol. Tidsskr., b. 12. 1931. Kr. 1,00.
- „ 16. HØEG, O. A., *Blütenbiologische Beobachtungen aus Spitzbergen*. 1932. Kr. 1,60.
- „ 17. HØEG, O. A., *Notes on Some Arctic Fossil Wood, With a Redescription of Cupressinoxylon Polyommatum, Cramer*. 1932. Kr. 1,60
- „ 18. ISACHSEN, G. OG F. ISACHSEN, *Norske fangstmenns og fiskeres ferder til Grønland 1922—1931*. — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 4, h. 1—3. 1932. Kr. 2,80.
- „ 19. ISACHSEN, G. OG F. ISACHSEN, *Hvor langt mot nord kom de norrøne grønlandinger på sine fangstferder i ubygdene*. — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 4, h. 1—3. 1932. Kr. 1,00.

NORGES SVALBARD- OG ISHAVS-UNDERSØKELSER
LEDER: ADOLF HOEL

MEDDELELSER

Nr. 52

JOHAN CHRISTIAN MØRCH
AVHANDLINGER OM GRØNLAND
1799—1801

UTGITT AV
H. OSTERMANN

OSLO
I KOMMISJON HOS JACOB DYBWAD
1942

UTGITT UNDER TILSYN AV
OLUF KOLSRUD

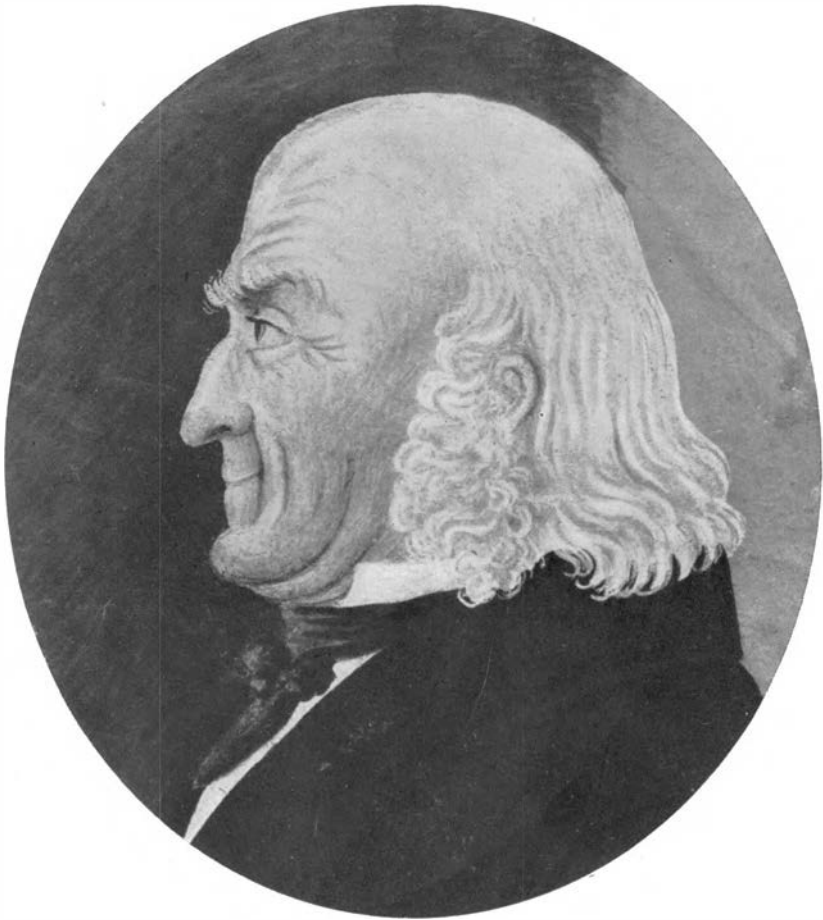
A. W. BRØGGERS BOKTRYKKERI A/S

Indhold.

	Side
Indledning	5
Tanker om Grønlands Østerbygd i Anledning af Herr Cancellie Raad v. Eggers's Afhandling [1792] i Landhuusholdnings Selskabets Skrifter 4de Deel [1794] Julianehaab d. 8. Ianuarii 1799	17
Johan Christian Mørchs Frietimer. Første Stykke. Østerbygden. Julianæ Haab d. 16. Februar 1801	61
En Skiærv til Grønlands Held. Af Johan Christian Mørch. Julianæhaab d. 10. Februar 1800	103
Noter og anmerkninger	127
De i afhandlingerne forekommende grønlandske stedsnavne med nutidsortografi og oversættelse	146
Stedregister	148
Personregister	151

Billeder.

	Side
Johan Christian Mørch, 1768—1830, købmand i Grønland, siden toldkasserer i Bergen.....	5
Kolonien Frederikshaab 1835	7
Kolonien Julianehaab omkring 1850	9
Aaron Arctander: Kart over Julianehaab distrikt 1779 (trykt 1793).....	128
Heinrich Peter von Eggers: Kart over Eystribygð 1791 (trykt 1794).....	129
Kart over Julianehaab distrikt 1921	132—133
Qíngua-dalen i Tasermiut-fjorden i den gamle Eystribygð	134
Eggen ved Qaqortoq.....	135
Norsk kirkeruin ved Qaqortoq (Hvalseyjarfjarðarkirkja)	135
I. Arøe: Kart over Tasermiut-fjorden 1833	136
David Cranz: Kart over Grønland 1765.....	140
Paul Egede: Kart over Grønland 1788.....	141

Johan Christian Mørch, 1768—1830,
købmand i Grønland, senere toldkasserer i Bergen.
Åkvarel, 1912 tilh. frk. Rein, Bergen. Fotografi i Bergens Museum,
den kulturhistoriske samling.

Indledning.

Som det fremgaar af de tidligere af mig i „Norges Svalbard- og Ishavs-undersøkelser“s meddelelser publicerede kildekrifter vedrørende Grønland, har adskillige af de i unionstiden der virkende Nordmænd ydet betydelige, interessante og instruktive bidrag af forskellig art til belysning af livet i det arktiske land og til dettes kolonisationshistorie i dens første hundrebaar.

En ganske særlig stilling blandt de norske Grønlandsforfattere fra denne periode indtager den mand, af hvis literære arbejder endel — saavidt vides alt af denne art endnu eksisterende — her for første gang forelægges offentligheden, for hvilken formentlig baade de og han hidtil har været saagodtsom ukendt.¹

Johan Christian Mørch er født 15 oktober 1768 i Norge. Hans fødested og herkomst er ikke bekendt. Han opgir selv at være født i Frederikshald, men har ikke været at finde i denne bys kirkebøger. Paa hans aldersattest i enke-kassens arkiv er ikke opgit nogen foreldre. Men da han 1804 rejste paa orlov til Europa, ansøgte han inspektoratet i Godthaab om tilladelse til at medtage nogle ræveskind „til en Present til min gamle Fader“ — denne har altsaa endnu levet da.

Iøvrigt siger han selv, at han „har lidt under Fattigdom fra Fødselen af.“ I sin tidligste ungdom fandt han imidlertid „en Velynder“ i advokat Hans Ulrich Kyhn, prokurator paa Bragernes. Denne tog ham paa sit kontor, hvor han var i 6½ aar. Han agtede da senere at tage juridisk eksamen paa morsmaalet, men da advokat Kyhn døde 1784, maatte den unge mand opgi juraen og søgte sig da ind i „den kongelige grønlandske handel“s tjeneste. Han glemte aldrig sin ungdoms velgører; 1794 skaffede han en søn af ham

¹ Se dog Erslews og Halvorsens forfatterleksika.

Hans Jacob Kyhn, post som assistent paa Grønland — men den unge mand blev syg kort før udrejsen og kom der aldrig. —

1785, knap 17 aar gammel, kom Mørch til Grønland. Egentlig skulde han først have været „Haandskriver“ hos inspektøren paa grund af sin unge alder, men da der var mangel paa „officerer“ ved kolonierne, anbragtes han omtrent straks som assistent ved Frederikshaab, hvor han tiltraadte sin post 20 august. Velbegavet og tjenstivrig gjorde han sig snart gældende som en betydelig kraft i koloni-administrationen og vandt ved sit djerpe og friske væsen hurtig befolkningens hjerter. Særlig dygtig var han ved ledelsen af handelstogterne rundt i distriktet, under hvilke han ikke gik af vejen for nogensomhelst anstrengelse eller fare, tværtimod ofte forcerede sejladsen med dumdristighed, ligesom han kunde faa det europæiske mandskab til at gøre, hvad det skulde være baade i denne og enhver anden henseende.

Han var derfor en stor akkvisition for Frederikshaab, som i hans tid steg til en meget produktiv koloni.

1789 blev han „Oberassistent“ og fik overdraget logen Fisker-nesset, hvor han dog kun forblev et aar, idet han 1790 udnevntes til „Kiøbmand“ og som saadan overtog Frederikshaab, hvis gamle bestyrer ønskede forflyttelse til et mindre brydsomt sted.

I Frederikshaab var han velkendt og følte sig bedst hjemme — og dette sted blev ham altid det kæreste i Grønland. Hertil bidrog vel ogsaa, at han her fandt sig en brud. 4 december 1791 blev han efter indhentet tilladelse viet til „Halveuropæerinden“ *Sophia Magdalene Kleist*, født 9 april 1770 som datter af bødker Christian Larsen Kleist († 1787, formentlig norsk af fødsel) og hustru, Grønlænderinden Else († 1791). Da han 1799 efter flere aars fraværelse gensaa Frederikshaab, var det ham en saa stor sorg at konstatere befolkningens nationale dekadence, at han satte sig hen og skrev en lang afhandling derom til direktionen, hvori han hæver sig til patetiske højder, men hvor hans varme hjertelag for befolkningen tydelig spores, som det f. eks. ses af afhandlingens slutning:

„Den Grønlandske national Character er siunken overmaade dybere end min Forestilling gik, og uendelige Fortrædeligheder vil blive den Mands Lod, der vil søge at bringe den i sin forrige Stemning. Landet har i nogle Aar brammet med rige Afgaver, men ak! det har i indvortes Værd tabt skrækkelig! Ey vil jeg være

Kolonien Frederikshaab 1835.

Øverst kirken, indviet 1787 af den norskfødte prest W. A. Meyer.

„Frederikshaab i Grønland. 1835. J. A. A. Arøe fec.“

Akvarel, tilh. Grønlands Styrelse, København.

Denunciateur; langt fra mig den Tanke: at volde nogen Fortræd, jeg taler almindelig — og visselig: enkelte kan ey dadles, da alle maae følge Strømmen, hvis Kilde opvælder nordlig paa Landet og flyder med strid Fart sydefter, har allerede oversvømmet Friderichshaabs District og — uden Dæmning — vil vel snart naae Hukken.“¹

Han klager over, at „de gode Friderichshaabere“ er bleven „saa aldeles forvendte“ til europeisk proviant, brendevin, kortspil etc. — og fortsætter derpaa:

„Uskyldige Friderichshaab, hvor var du forandret! Spurgte jeg: hvi man mod Landets Lov² saaledes handlede med Proviant? Svar: vil man have noget, maae man tilhandle sig det paa denne Maade, thi saaledes er det over heele Landet; og — lagde man til — hvad kan det skade Indbyggerne?

O, I ædelmodige, som tænker at gjøre Godt og virke følgerige Onder! Maatte man dog i Tiide lære at gaa den rette Middelvei!

¹ *Statenhuk*, dengang navnet paa Grønlands sydspids.

² Instruks for handelens betjente i Grønland af 19 april 1782.

Nationen fordærvs ved utidige Velgierninger, dens physiske Kræfter svækkes, dens moralske Character synker, og Moderlandet vil ved Landets Tab føle de sørgeligste Følger! —

Men! misunder den Misanthrop Grønlanderne de Velgierninger, de nyde af ædle Europæere? O ney! Hiælper den trængende Forhverver med fornøden Redskab; klæd den pialtede Enke, de nøgne Faderløse; styrk Grønlanderens Øyne med en god Slump Tobak; underviis ham om Naturens Phenomener, der har eller kan have nogen Indflydelse paa ham, hans Erhvervning, hans Huusholdning, og — I ere Nationens og det Almindeliges sande Velgiørere, som I ved falsk Følsomhed aldrig blive!

Men hvad meenes da med denne Lamentation? At Directionen i høyeste Maade maatte gøres opmærksom paa Landets Declination; at den maatte indhente kyndige Mænds Erklæringer om Nationens virkelige Befindende, med Hensyn paa dens Vedvarenhed som grønlandsk Nation, eller dens Udartelse til en uvirksom Middelting; at der ved kraftige Love maatte sættes Dæmning for den hyppige Proviant Afhændelse og Grønlandernes Forvendelse dertil, det ingen tænksom kan antage som tienlig for deres Natur; kort at understøtte efter ringe Evne mine høye Herrer i Deres ufortrødne Bestræbelser for Landets Held i alle forskiellige Deelee især med Øye paa fjerne Fremtid.“

* * *

1794 forfremmedes Mørch til købmandsposten i Julianehaab, Sydgrønlands største, produktiveste og mest indbringende koloni. Her fik han sin længste virketid i Grønland, nesten 20 aar. En Ud- eller Nødhavn nord for Julianehaab kaldtes efter ham „Mørchs-havn“.

Her mistede han sin første hustru, som døde af en smitsom sygdom 23 november 1802 fra ham og to smaabørn. 13 oktober 1805 giftede han sig paany med sin første hustrus brordatter, sin egen guddatter, *Erica Kleist*, født 26 november 1785 i Frederikshaab, datter af den i København udlærte „Nationalbødker“ David Lars Emanuel Kleist og hustru Helene. Med hende fik han ti børn, af hvilke tre fødtes i Julianehaab. I anledning af sit andet giftermaal skænkede han kalk og disk af sølv til Julianehaabs koloni.

Inspektør Nils Rosing Bull¹ giver følgende vurdering af Mørchs virksomhed ved Julianehaab: „Han har udmærket sig ved flere

¹ F. % 1760 i Kvernes, død $\frac{9}{12}$ 1841 i Aarhus som etatsraad, Ridder af Dannebrog og afsk. toldinspektør; var oprindelig kaptejn i hæren; inspektør for Sydgrønland 1796—1802. Gift 1797 i Holsteinsborg med Else Sophia v. Meldal (1769—1813).

Kolonien Julianehaab omkring 1850.
Maleri tilh. fru Ingeborg Stedt-Rasmussen, f. Ostermann.

Stæder med megen Driftighed og er en meget habiil Regnskabsfører og veed det selv. Han er riig paa Planer og Forslag; man gjør vel i, at overveie dem nøie. Da han er grønlandsk gift og har 3 Svogere under Commando,¹ har han stort Paahæng og kan, for at lette sig, attraae at tiene disse uden sit Tab. Saavidt ieg veed, holder han god Orden blandt det underhavende Mandskab, uden at plage sig og det med unødvendig Strenghed.“²

Ved Bulls tilbagetræden fra inspektørembedet ansøgte Mørch om at blive hans efterfølger og led vist stor skuffelse, da Marcus Nissen Myhlenphort blev det, tilmed uden Ansøgning. —

I aaret 1806—7 var Mørch med familie paa orlov i Danmark og Norge. Efter tilbagekomsten overtog han atter Julianehaab.

¹ 5: i handelens tjeneste.

² Bulls „Erindringer til min Successor“ (Godthaabs landsarkiv).

Da mineralogen Giesecke¹ 1809 kom til Julianehaab, blev han „von Hern Mørch sehr freundlich aufgenommen“; Mørch fulgte med paa hans store Kap Farvel-rejse og deltog ivrigt i ekskursionerne. Direktionen skriver allerede 1799 i sin aarsberetning, at han — som benævnes „een af Handelens fortrinlig gode Betientere“ — beredvillig har ydet bidrag til en ny samling af natursjeldenheder, „især af Mineral-riget“. Det vides f. Eks. ogsaa, at han allerede 1795 havde fundet kobbererts paa en af øerne nord for Julianehaab. —

Under krigen med England 1807—14 var Julianehaab paa grund af sin afsondrede beliggenhed og hyppige blokering af den fra østkysten kommende „storis“ den koloni i Grønland, som led mest ved afsavn af proviant, ammunition og andre fornødenheder; den blev i hele krigsperioden overhovedet ikke besejlet af noget skib. Missionæren, Chr. Fr. Fleischer,² rejste bort med sin familie, og Mørch sendte alle de „kolonister“ fra sig, som paa nogen maade kunde undværes. Men manglerne var overvældende, og havde man ikke haft det lidet kvægbrug, som fandtes ved kolonien og i distriktet, vilde det utvilsomt være blevet katastrofalt for Europeerne ved stedet. 1812 foretog Mørch egenmægtig et togt for fra Holsteinsborg eller eventuelt Nordgrønland at skaffe sig del i en der ankommen skibslast; det lykkedes ham ialtfald at bjerge *noget*.

Disse svære aar havde imidlertid trættet ham ud, og med inspektørens samtykke bestemte han sig for hjemgang 1813. Han efterlod sig det bedste minde hos den indfødte befolkning for sin jevnhed og den ligefremme optræden, han altid udviste imod den.

* * *

28 oktober 1813 kom Mørch med skibet til Bergen, hvor lasten opløstes i købmand og skibsreder Grans pakboder. Her blev han resten af sit liv. Familien boede størstedelen af vinteren 1813—14 i skibsrederens gæstfri hus.

28 maj 1814 fik Mørch posten som kasserer ved maleværket og landværtskonsumtionen, og ca. 1820, da konsumtionen ophævedes, blev han toldkasserer for indgaaende.

¹ Carl Ludwig G. (1761—1833) kom til Grønland 1806 for i 1 à 2 aar at foretage mineralogiske undersøgelser; han maatte paa grund af krigen forblive i landet til 1813.

² 1781—1848; var prest i Grønland 1806—12; død som sogneprest i Sørum og Frogner. Gift med Ingeborg Maria Heiberg (1781—1835).

I Bergen kom han snart til at spille en rolle, idet han med sin vante ildfuldhed kastede sig ind i de nationale bevægelser. Senere var han i aarene 1815—16 redaktør af ugebladet „Bjørgvin“ og — anonymt — forfatter af det væsentligste af dets indhold.

Trods store indtægter havde han svært ved at klare sig økonomisk med sin med norsk husholdning uvante grønlandske hustru og sin talrige børneflokk. Ved sin død 27 august 1830 var han nærmest forarmet. Hans hustru, som sad tilbage i meget smaa kaar, døde 27 december 1847. En søn kom til Danmark og har efterkommere i Horsens og egnen deromkring. De andre børn blev i Norge.

I „Bergens Adresse Contoirs Efterretninger“ findes en lang „Gravinscription“ over toldkasserer Mørch, hvori det bl. a. hedder:

„For Fædreland og Venskab,
for Velgiørenhed og Gjæstmildhed,
for huuslig Glæde og sandt ægte Borgersind
slog dens Hjerter varmt,
hvis Støv hviler herunder.“

* * *

Johan Chr. Mørchs grønlandske forfatterskab er ret omfattende og uensartet.

Hans kærlighed til den indfødte befolkning og hans for en handelsfunktionær ualmindelige færdighed i det grønlandske sprog gav sig udslag i forskellige arbejder, som dels er oversættelser, dels bearbejdelser. Saaledes oversatte han Wielands „Oberon“, som af missionær Peder Kragh¹ omtales som „Kjøbmand Mørchs mesterlige — NB. hvad Grønlændernes Hverdagstale angaaer — Oversættelse af W.'s O.“ Den er aldrig blevet trykt, men verserede i afskrift hele landet over gennem en meget lang aarrække; jeg har selv ejet et eksemplar, afskrevet — og delvis rettet — af P. Kraghs søn Jens Michael Peter K., som var missionær i Upernavik 1848—58. Det har muligvis været paatænkt udgivet, men dette er aldrig sket.

Mørchs berømteste arbejde paa grønlandsk er dog „Hans Egedes Aftensamtaler med sine Disciple“, en bearbejdelse efter Campe. Den omtales af Kragh saaledes: „Disse høist interessante Aftenunderholdninger for Børn — — — ere forfattede i et saa ypperligt Sprog, at

¹ 1794—1883, miss. i Egedesminde 1818—28, død som entl. sogneprest i Øsby ved Haderslev. Hans dagbøger fra Grønland er udgivet (Haderslev 1875).

de i mine Øren synes at være et Mesterværk — ja at overgaae næsten Alt — paa Thorhallesens¹ Bønner og Poul Egedes Nye Testamente maaskee nær — —.“ Denne bog verserede ligeledes i afskrifter hele landet over, indtil Kragh tog sig for at udgive den 1837 med grønlandsk og dansk tekst. Den er langt senere genudgit paa grønlandsk alene (trykt i Godthaab 1917) af den indfødte, nu afdøde overkateket Thomas Magnussen i Christianshaab.

Ifølge missionskollegiets fortegnelse over indkomne sager modtog kollegiet i løbet af krigsaarene bl. a.: „Købmand *Mørchs* Omarbejdelse af Campes Sædelære for Børn; grønlandsk med dansk Tekst ved Siden; 1ste Afdeeling.“ Og senere hen staar flg.: „Endelig har *Mørch* efter sin Ankomst til Bergen nedsendt: den fuldstændige Omarbejdelse af Campes Sædelære for Børn.“²

Der kan vel ikke være tvivl om, at dette har været det ovenomtalte arbejde: „Hans Egedes Aftensamtaler med sine Disciple“, og at *Mørch* har tilsendt missionskollegiet en afskrift heraf i haab om ad denne vej at faa det udgivet. Der skulde altsaa hengaa omtrent et kvart hundrebaar, før dette skete og da kun paa den energiske pastor P. Kraghs initiativ.³ —

Hvorvidt *Mørch* har skrevet andet end det her omtalte paa grønlandsk, er for tiden ikke bekendt, men kan naturligvis derfor godt være tilfældet. Det vilde vel snarest være mærkeligt, om en med sproget saa fortrolig og i det grønlandske folks ve og vel saa interesseret mand som han ikke ogsaa ved andre lejligheder skulde have optraadt som grønlandsk forfatter. Da der f. eks. omkr. aar 1800 fra forskellige sider sloges sterkt til lyd for tilvejebringelse ikke blot af underholdende, men ogsaa af oplysende og belærende

¹ Egil T., f. 1734 paa prestegaarden Borg i Island, d. 1789 som provst og prest i Bogense. Miss. i Godthaab 1765—75, viceprovst for Sydgrønland 1773. Udgav 1776 en ny oversættelse af Pontoppidans forklaring med en række vedføjede bønner og salmer.

² Joachim Heinrich Campe (1746—1818), tysk skolemand, prest og pædagogisk forfatter; især berømt for sin hele verden over kendte bog „Robinson Crusoe den Yngre“.

³ Hverken dette eller et andet ligeledes i krigsaarene nedsendt manuskript, en af inspektør Motzfeldt foranstaltet oversættelse af nogle af købmand Koren i Egedesminde forfattede fortællinger, har jeg hidtil kunnet finde i missionskollegiets arkiv. Rimeligvis har Kragh foretaget udgivelsen af *Mørchs* arbejde efter en af de i Grønland verserende afskrifter. Udgiven bekostedes af den kgl. grønlandske handel.

literatur for den indfødte befolkning, kan det ikke vel tænkes, at han har holdt sig tilbage, ligesom han sikkert ogsaa har optegnet sagn og fortællinger, som han hørte af Grønlænderne, i originalsproget. Men noget saadant vides i alt fald ikke nu mere at eksistere fra hans haand. Det har sandsynligvis i lighed med de ovenomtalte verseret i afskrifter, som nu forlængst er opslidt og forsvundet. Naar man har set et slikt gennem mange aar fra haand til haand gaaende grønlandsk manuskript, forstaar man saa godt, at der tilsidst ikke engang bliver spor af papiret tilbage. Det skal dog i denne sammenhæng endnu tilføjes, at den ældste nedskrift, jeg har set, af beretningen om den grønlandske sagnhelt Kågssagssuk, optegnet omkr. 1850 af J. M. P. Kragh i Upernavik, angives i sin oprindelse at stamme fra Mørch — ligesom ogsaa forskellige af P. Kragh optegnede eller maaske rettere sagt afskrevne smaasagn.

* * *

Mørchs forfatterskab paa modersmaalet er af en helt anden art. Det er lejlighedsskrifter, fremkommet paa given anledning.

I en til samtlige kolonier fra handelsdirektionen udsendt cirkulærskrivelse af 28 sept. 1798 opkastedes forskellige spørgsmaal, saaledes om hvorvidt Grønlændernes kaar kunde paa nogen maade forbedres, og om nytten eller unytten af „borgerlige Loves Indførelse i Grønland“. Det sidste var et gammelt spørgsmaal, allerede rejst i 1760-aarene af missionær i Holsteinsborg Henr. Christoph. Glahn.¹

Foranlediget heraf indsendte Mørch et lille skrift: „*En Skiærv til Grønlands Held*“. Fortalen er dateret: Julianæhaab den 10de Februar 1800. Skriftet, som her for første gang publiceres efter det i kgl. bibliotek i København beroende manuskript (Ny kgl. Samling 1976 4to), indeholder foruden adskillige interessante bidrag til Grønlands historie og befolkningens karakteristik grundlæggende idéer til love for det grønlandske samfund, og bærer i høj grad vidnesbyrd om sin forfatters nøje indlevethed i grønlandsk sæd, skik og tankegang. Det henlagdes imidlertid — som flere andre lignende, der indkom som følge af nævnte cirkulærskrivelse — vistnok især, fordi krigen 1807—14 satte bom for alle reformbestræbelser paa Grønland, og love af den art og i den udstrækning, som her antydet, har landet først faaet i nyere tid. —

¹ 1738—1804; var prest i Kinsarvik i Hardanger 1771—79.

Foranlediget ved en af det danske landhusholdningsselskab udsat prisopgave skrev Heinrich Peter v. Eggers (1751—1836) 1792 en afhandling om „Grønlands Østerbygds sande Beliggenhed“, væsentligst bygget paa Andr. Bruuns¹ og Aaron Arctanders² ruinundersøgelser 1777—79 i Julianehaabs distrikt.

Eggers's identificering af de gamle norrøne bygder og deres placering paa det af ham konstruerede kort har i tidens løb hævdet sig som væsentligst rigtig og maa nu betragtes som endelig fastslaaet gennem afdøde professor Finnur Jónssons kritiske gennemgang af sagaliteraturen i forbindelse med de senere ekspeditionsundersøgelser og udgravninger (Meddelelser om Grønland, bd. XX).

Mørch, som allerede før Eggers's afhandlings fremkomst gennem Grønlændernes beretninger og sit eget lokalkendskab var kommet til den slutning, at Østerbygden maatte have ligget paa den sydlige del af Grønlands vestkyst, var, da han saa afhandlingen, ikke enig med dennes forfatter i identificeringen og placeringen af de forskellige lokaliteter. Han har sandsynligvis talt herom til inspektør Bull, og denne har da opfordret ham til at give sig en redegørelse for sine synspunkter.

Dette resulterede i en hel stor afhandling: „Tanker om Grønlands Østerbygd i Anledning af Herr Cancellie Raad v. Eggers's Afhandling i Landhuusholdnings Selskabets Skrifers 4de Deel“, hvori han ved en meget nøjagtig gennemgang af sagaliteraturen jævnført med ruingrupperne søger at fastslaa sin opfattelses rigtighed i modsætning til Eggers. Afhandlingen er sluttet i januar 1799.

Derefter maa det antages, at inspektør Bull har opfordret ham til at meddele handelsdirektionen sin divergerende opfattelse for derefter eventuelt at faa sin afhandling publiceret. Dette har da givet anledning til, at han omskrev sin første afhandling i „Johann Christian Mørchs Frietimer; Første Stykke“ med undertitel: „Øster-Bygden“, og indsendte dette arbejde til direktionen. Fortalen er dateret: „Julianæ Haab Februar 1800“. Naar han kalder dette „Første Stykke“, maa der gaas ud fra, at han, saafremt arbejdet blev offentliggjort, agtede at fortsætte det. Dette skete imidlertid ikke. Direktionen forelagde Eggers afhandlingen, og han gjorde en række be-

¹ Se Norges Svalbard- og Ishavs-undersøkelers Meddel. nr. 39.

² F. 1745 i Hammerfest, d. 1825 i København. Bruuns ledsager og assistent paa undersøgelsesekspeditionen. Hans beretning herom er udgivet i ugeskriftet „Samleren“, bd. VI, 1793 ved H. P. v. Eggers.

mærkninger dertil, som naturligvis var affejende. Der blev derfor ingen publikation af. Om muligvis krigen 1807—14 kan have bidraget hertil, lader sig ikke afgøre. —

Nu findes begge afhandlinger i manuskript i kgl. bibliotek i København (Ny kgl. Saml. 1976^h og 1976^e 4to) og foreligger nu her trykt for første gang i A (den til Bull indsendte) og B (den til direktionen indsendte afhandling). —

De to afhandlinger er for store deles vedkommende ens eller næsten ens. Jeg har derfor kun medtaget den første in pleno og i den sidste udeladt de enslydende stykker under henvisning til A, ligesom jeg har indføjet under B-teksten de enkelte bemærkninger, som i disse stykker findes i B alene.

Jeg har ikke fundet anledning til at foretage nogen gennemgaaende parallelisering med Eggers's afhandling, da dette vilde blive for vidtløftigt. De bemærkninger, jeg har ment at burde gøre desangaaende hist og her, er indføjet i „Noter og anmærkninger“. —

Hvad selve udgivelsen af disse gamle og — som maaske nogen vil finde — uaktuelle sager angaar, da forekommer det mig, at den forsvarer sig selv.

Vel kom Mørchs skrifter „post festum“ — og vel har eftertidens forskninger ikke givet ham stort medhold i hans rettelser af Eggers's placering af de forskellige lokaliteter fra den middelalderlige bebyggelse.

Men derfor er hans skrifter dog ingenlunde uden interesse. Selve sagen var dog ikke mere oplyst, selv efter udgivelsen af Eggers's skrift, end at tanken om Østerbygdens beliggenhed *paa østkysten* stadig spøgede selv i lærde folks hjerner, lige til Gustav Holms ekspedition til Angmagssalik-egnen 1883—85 rammede en pæl igennem den for stedse.

Den gamle købmand har derfor nok ret til omsider at blive hørt.

Greve, januar 1938.

H. Ostermann.

TANKER
OM
GRØNLANDS ØSTERBYGD
I ANLEDNING AF
HERR CANCELLIE RAAD v. EGGERS'S
AFHANDLING
I LANDHUUSHOLDNINGS SELSKABETS
SKRIFTERS 4DE DEEL. —

Høicædle og Velbaarne Herr Capitaine og Inspecteur Bull! —

Deres Ønske har jeg søgt at opfylde; — skulde disse Blade icke tilfredsstille det, da er Aarsagen at finde i Evnernes Smaaelighed, thi Villien skal idet mindste undskyldes. — Jeg havde troet, i et simpel Brev, at kunde fremsadt mine ringe Tanker, men de voxte meere end jeg havde formodet, og Keedsommelighed i et Brev forekommer mig dobbelt besværlig, — for altsaa ei at keede meere end nødvendig gav jeg det denne Form. —

At jeg i disse Blade har fraveeget den almindelige Meening: at *Jggalikko* og *Tunnulliarbik* ere de gamle Normænds Hovedstæder i Grønland, troer jeg icke vil misbilliges, naar de Grunde jeg har havt dertil tages i Overvejelse; hiine ansaaes for Hovedstæder, da man næsten icke vidste af andre Rudera at sige, men det er af *Archtanders* Iournal klart, at *Agluitsok* slet intet giver disse efter, skønt — jeg tilstaaer det — de 2de første allerudførligst ere beskrevne, hvilket man nok tildeels har en *Anders Olsen* at tacke for. *Tessermiut* behagede det de gode Herrer icke at besee uden knap midtveis; visselig var den en nye Forskning værd, ja ønskelig: at heele Strækningen paa nye — men ved paalidelige, og for Undersøgelsen sig interesserede Mænd — blev nøye undersøgt og rigtig aflagt. — Da dette vilde bringe en stor og sicker Oplysning i vor Oldhistorie, troer jeg icke det skulde være et upassende Arbeide for det kongelige Videnskabers Selskab, ligesom det virkelig burde forestilles Hans Majestæt hvor vigtig det var, at have et rigtig og derhos dansk Kort over heele Grønland. — Hvor gamle og upaalidelige ere icke de hollandske Korter, især over den sydre Deel af Landet? Nyere er det franske, men gid ingen bruge det, da det er gandske urigtig saavel i Bredde som Længde; Engellænderne siges at have rigtig Kort over Grønland, og denne drivtige Nation uddeeler aarlige Præmier til den der kan angive Feil og Forbedringer

deri, men dette Kort er for denne Nation eene, icke har den givet sig saa stor Umage og Bekostning for at give Fremmede Gangevogn; da Danmark icke er klog nok til at forskaffe sig Kort over eget Land, er han klog nok til at gjøre Forbud mod dets Afhændelse. — Mon det ikke var høist fordeelagtig, at en Kongebrig eller Iagt tilbragte en 3 à 4 Aar til saadant Korts Optagelse? Vi havde da icke den Vanære at laane af Fremmede, icke det Tab at udsende vore Penge for hollandske eller franske Urigtigheder, vore Søfarende kunde Seile med Sickerhed, og foruden dette kunde man have nok en stor Fordeel; Man søger at danne Søemænd ved nogle Dages Toure i Nord- eller Øster-søen, Nei! Lad de Herrer Cadetter gjøre denne Tour til Grønland, hvor den herligste Praxis er at vente, der kan de blive Søemænd; dog — denne Parenthese forfaldt jeg til formedelst længe nærrede Ønsker, som maaskee neppe vil blive opfyldte, den sluttes og bedes undskyldt. —

Bedre oplyst end forhen, casseres ved disse Blade, de sidste Deele af min Skrivelse 1797; Landets østlige Deels Beskaffenhed kan kun læres deraf. —

Iulianæhaab den 8de Ianuarii 1799. —

I: C: Mørch.

Inden jeg saae Herr *v*: *Eggers's* Afhandling, var jeg ved sikre Beretninger, om Grønlands nordostre Kyst, bleven overbeviist om: at den virkelige, af Nordmænd beboede, Østerbygd umuelig kan have været andenstæds end paa Grønlands sydoststrækkende Deel, nemlig fra Cap Desolation til Sydhucken, eller saa langt som befindende Rudera beviiser den at have gaaet. —

Herr *v*: *Eggers* har ved sin Afhandling søgt at gjøre denne Sætning almindelig beviist, og derved, foruden andre Fordeele, ogsaa havt denne forud for mig, at han kunde adspørge Oldtidens Beskrivelser over Østerbygden og conferere samme med nyere Efterretninger, — hvor vigtigt! om de sidste havde været sikre og accurate; derimod har jeg en Fordeel frem for Herr *v*: *E.* som jeg gierne ønskede at kunde overladt ham, da den, foreenet med hiin, vilde udrettet meere end uden den vel var mueligt; denne Fordeel bestaaer i: at boe i Egnen og at kunde besee saavel den heele Strækning som enkelte Stæder. —

Formedelst denne Fordeel kan jeg oplyse Feil i de Efterretninger, hvorpaa Herr *v*: *E.* har bygget sine Sluttninger, hvilke sidste altsaa naturligviis maae ligne Grunden; Men da det er lettere at opdage Feil end rette dem, ulige lettere at blive selv overbeviist om en Sag end at gjøre den indlysende for andre, — skulle jeg icke vovet mig til at udkaste mine Tanker om hiin Afhandling, hvis icke Deres Ønske havde gjort en Opfordring jeg er forbunden at adlyde. —

Herr *v*: *E.*'s Beviis om Østerbygdens Beliggenhed, af Coursforskrifterne i *Gripla* og *Landnamabogen*, synes meget overtalende; kan dertil beviises, *a*: at den nordostlige Kyst af Grønland physisk umuelig kan være Østerbygden, *b*: at næsten alle i de gamle Chorographier nævnte Fiorde, Øer og Stæder kan igienkiendes paa den sydvestre Side, da er vel Satsen saa nær apodiktisk Vished, som den kan komme; havde man saaledes søgt Østerbygden før Aaret 1786.

kunde 12000^d været sparet for det Almindelige, dog — lad os stræbe at igienkaste Brønden, at ei fleere drukne i den. —

Ved *a* vil jeg icke opholde mig, da jeg troer, i min Skrivelse af 2^{den} September 1797 at have viist samme tydelig nok; den sidste Post er det altsaa jeg her vil udvikle, dog først giøre nogle Anmærkninger til Herr *E*'s Afhandling, fleere ville paa forskellige Stæder gives Anledning til. —

¹Pag: 243 siges: at *Ion Dawis* naaede den østlige Kyst af Grønland paa sin første Reise i Aaret 1585, omtrent paa Høiden af 61°, befandt dens Strækning Ø: N: Ø: og W: S: W:., kaldte den *Desolation* og vendte strax om paa den anden Side \circ : den vestre; *Pope* var ved samme *Desolation* den 17de Iulii 1586. — Pag: 266 nævnes *Cap Desolation* som Synonym med *Nunarsuit*, der ligger paa denne vestre Side under 61° 28'; Denne Modsigelse kunde leede til Uvisshed om, hvor *Desolation* egentlig er, men uden at undersøge hvoraf den reiser sig, antage vi, efter alle Kort, overeenstemmende med Pag: 266, *Cap Desolation* for *Nunarsuit* paa Grønlands Vestsiden. —

Pag: 253: Efter Anførsel af *Ivar Baardsens* 2de Coursforskrivter, troer Forfatteren rimeliggjort: at det *Hvarf* som *Erich Raude* seilede vester om, bliver den Øesamling, som nu kaldes *Kittiksut*, og *Hvidserken* — *Kangek kyerdlek* eller *Cap Farwell*. —

Her er meere end en paaankelig Feil.

1. Imellem Øerne *Kittiksut* og *Kangek kyerdlek* er en Aabning af nogle Miile. — Enhver der kaster Øje paa Kortet kan umuelig troe: at *Erich Raude* — som fulgte langs den østlige Kyst — skulde seilet, samme Aabning forbie, uden om denne Øestrækning, der i det mindste er 7 à 8 Miile lang, istæden for at følge Landet; ja jeg finder det icke engang rimelig at han er seilet uden om *Kangek kyerdlek*, der er en stor Øe, men igiennem det der indenfor gaaende store Løb *Ikeriseksuak*, — thi: man maae jo dog formode, at han, efter Lands findelse, kun har seilet for at recognoscere det og opfinde bebyggelige Pladse, dem sund Menneskeforstand ei kunde søge paa de vilde Havøer. —

2. Forfatteren er forført af *Andreas Bruhn* og *Aaron Archtander* til, at holde *Kangek kyerdlek* for *Cap Farwell*, hvorimellem Distancen dog i det mindste er 12½ Miil eller 50'; *Kangek kyerdlek* er den i Kortene benævnte Statenhuk og *Cap Farvel* er Øen *Sermersok* liggende paa Sydsiden af *Ounartokfiordens* Munding. —

¹ Herfra til s. 24 l. 17 enslydende tekst i B (s. 70).

3. Statenhuk eller *Kangek kyerdlek*, er vel icke gandske frie for Landjis *!Sermek!* men dog alt for sort til, 8 à 9 Aarhundreder forhen, at kunde kaldes *Hvidserk*; Kun det Landjishav — om dette skurrende Navn tillades mig — som strækker sig tvers over Landet, paa denne vestre Side imellem 62 og 63^{oo} og paa den østlige under 63° 15', — kan eene passe til dette Navn, og uden at gjøre Vold enten paa Sandsynlighed, *Ivars* Beretning eller Kysten, bringer denne Berigtigelse meget næmt til at finde saavel *Herjolfsnæs* og *Sandhøfn* som *Hvarf*. —

Hvidserk altsaa ligger paa 63° 15', — *Cap Diskord* paa omtrent 61°, — Forskiellen omtrent 33 Miil; ved at seile en Døgn efter at *Hvidserk* sees, maae altsaa *Cap Diskord* eller *Hvarf* komme i Sigte, naar 2 Tølvter er Dags¹ Seilads. —

Midla thessara tveggia Fialla (*A*) — *Hvarfs* og *Hvidserk* — siger nu jeg, ligger *Kangerdluksoeitsiak !Sandhøfn (B)!*, hvoe tvivler paa derved er et Næss, — blandt andre muelige Navne ogsaa kaldt: *Herjolfsnæss*; I denne Fiord ere *Rudera (C)*.

Maaskee vil mig her indvendes: at intet Kort viser *Cap Diskord* saa udstickende, at den østlige² Kyst ved dets Omseiling gaaer af Syne, hvortil svares: at vi disværre ei haver, maaskee ei heller nogen tid faaer et Kort, hvor Kysten aldeeles rigtig er aflagt. — Hvor er det icke at beklage, at hiine 2de Recognosceringschefer saa uforsvarlig forblindede Øjnene paa, saavel Directionen som den heele videbegiærlige Verden, ved at skrive og male blindt hen paa Lykke og Fromme. —

Archanders Kort forbigaaer jeg; alt hvad jeg derom kan sige, er: at det er urigtig og formodentlig meest compileret af andre Kort, med falske Tillæg for ei at gienkiendes.

(*A*)³ Ordet Field, som gives *Hvarf* af *Ivar*, er allereede en betydelig Oppinion mod Herr v. E.'s Slutning: at Øesamlingen *Kittiksut* skulle være *Hvarf*, thi *Hvarf* var et Field, modsat det betydelige Field *Hvidserk*, altsaa icke en Samling af lave Øer, som *Kittiksut* ere. —

(*B*)⁴ Saa er den kaldt af *Ivar*; i Mscpt N° 769 bærer den Navnet *Tofafiord* og i *Flateybogen Herjolfsfiord*, see længere need *Pag: 55 [= s. 46]* N° 4 og *Pag: 63 [= s. 50]* N° 1. —

(*C*) See min Skrivelse af 2^{den} September 1797.⁵ —

¹ B har: Døgns. ² B har: nordostlige.

³ = B anm. (*f*). ⁴ = B anm. (*g*).

⁵ B har istedetfor anm. (*C*): (*h*). Kfr. *Pag: 100 [= s. 93]*.

At giennemgaae og undersøge Rigtigheden af den indrykede Beskrivelse, uddraget af *Bruns* og *Archanders* Iournaler, kan jeg icke, da jeg kun har beseet faae af Stæderne ret; men skulle man dømme fra en Deel til det Heele, da fortiener Beskrivelsen kun saare liden Fidem. — Exempel:

*Ounartok*¹ !:Pag: 271 :! — De mange Rudera i Fiorden har jeg icke undersøgt, men naar der skrives: at ved den eene af de varme Brønde er „Rudera efter et Huus, 8 Alen □, Muuren endnu $\frac{3}{4}$ Alen høi“, da er dette en haandgribelig Usandhed, som enhver der kommer til Stædet, kan overbeviise sig om, thi havde Huuset efter 400 Aars Forløb beholdt $\frac{3}{4}$ Alen høje Muure tilbage 1778, da er det umuelig at 20 Aar kunde saa aldeeles udslette Sporene deraf, at end icke Stædet, hvor det skulle staaet, er at see. —

Yderst i Fiorden *Agluitsok* skal være *Sarvfartorsuak* !:Pag: 274 :!, hvor der fandtes Rudera og store Sletter; dette Stæd findes icke i *Agluitsok*-Fiorden, men er den Fiord N:W: derfor, som man intet Navn havde til, da saame Laantes til et fingeret Stæd.² —

³I Bunden af *Kangerdloarsuk* !:Pag. 280 :! er hverken *Siagdliit* eller Rudera, men begge Deelee paa nordre Side af Fiorden, 1 stiv Miil fra Bunden; her er og fleere end 4te Rudera, men alle forfaldne, en reen Usandhed at Muurene for 20 Aar siden vare 4 Alen høje. —

Dog, der er Rimelighed i Beskrivelserne, dersom det er sandt hvad *Recognoscerernes* Roersker fortælle, som af Beskrivelsen faaer en stor Sandsynlighed, nemlig: at Vedkommende blev smukt ved de fleeste Stæder siddende i Chalouppen og sendte Roerskerne op at besee Rudera; noget kunde man jo nok skrive sammen, uden at gjøre sig saa megen Umage, og at det icke skulle røbes, naar Directionen var uforsigtig nok til, icke at give Relationerne i Trycken, hvorved formodentlig en og anden, især *Iulianæhaabs* daværende Missionair, havde seet sig beføjet til at criticere og rette. — Nu! saameget er det, at noget er bedre end intet, og man maae da behjelpe sig dermed saa godt man kan. —

⁴Pag: 289: Her har Forfatteren, af *Archanders* og *Ivar Baardtsens* Efterretninger, gjort Slutninger, som af adskillige Aarsager ei kan antages. —

¹ B har: *Ónartok*.

² I B tilføies: Paa Grønlandsk har den Navnet *Serfartursok*.

³ S. 24 l. 18—32: ændret tekst i B, se s. 72.

⁴ Herfra til s. 26 l. 34 enslydende tekst i B (s. 72).

1, Er *Niakornak* ved *Narksarmiut Herjolfsnæss*, saa maatte *Illoamiut*¹ være *Sandhøfn*, hvad bliver da *Kangerdluksoeitsiak*? Statenhuk eller *Kangek kyerdlek* kan icke nu, og mindre nogle Aarhundreder op i Tiden, kaldes *Hvidserk*, efter det Begreb man nødvendig maae forbinde med dette Navn, der vel maae være et lissbedækt Field eller Iøkel. —

2, Situationen tillader aldeles icke at indslutte *Ounartok* og *Agluitsok* under en Fiord, da samme løber parallele med hinanden og er 2de aldeles forskellige Fiorde, alt for betydelige til at gjøre en af, da Chorographierne ere fuldstændige nok til, at adskille f: Ex: *Yttreviig* og *Innreviig*, *Hvalseyar-* og *Kambstade*-Fiord, uagtet begge de første ere meget ubetydelige i Ligning mod *Ounartok* og *Agluitsok*, og de 2de sidste dog høre under et Kirkesogn. —

3, Næst *Rafnsfiord*, kaldt for *Agluitsok*, settes *Einarsfiord*, kaldt for *Jgalikko*; hvad er da imellem første og sidste beliggende? efter *Archtanders* Beskrivelse: a' *Sargvartorsuak*, b' den Navn løse Fiord, hvor der paa *Torsukattek* er Rudera, ei gandske ubetydelige, c' *Akkudlek* eller *Kangerdloarsuk* (D). —

4, *Umenârsuk*² (E) som den af *Archtander* er kaldt, er kun en maadelig Øe, hvorpaa det vel er muelig der kan have været Rensdyr,

(D)³ *Akkudlek* og *Kangerdloarsuk* ere 2de forskellige Fiorde; det er ubegribelig hvorledes *Archtander* har kundet sammensmelte begge, thi strax paa Sydsiden af *Kangerdloarsuk* udsticker et Næss eller Landtunge⁴ heel ud til *Sartlok-Øerne*, over 1 Miil lang,⁵ Uden for Mundingen af *Kangerdloarsuk*, øverst paa denne Landtunge, er et Eide eller Hals *Itibliarsuk*; og omtrent 1½ Miil syden for denne ligger *Akkudlek*. — *Sarvfartursok* er *Archtanders* navnløse Fiord; *Akkudlek* den næste — der *Torsukattek*; derefter følger N° 3 *Kangerdloarsuk*, skjønt der imellem disse 2de er end en liden Fiord, ubekjendt om den har Rudera. —

(E)⁷ *Umenarsuk* ligger 2 Miil sydligere, Navnet skulle her være *Umenalik*. —

¹ B har: Illuamiut. ² B har: Omenarsuk.

³ = B anm. (i.).

⁴ B har: gaaer en svær Biergstrækning eller Tunge.

⁵ B tilføjer: paa sine Stæder ½ Miil breed.

⁶ Slutn. af Anm. (D) lyder i B saaledes: omtrent en halv Miil sydligere en Fiord, der først heeder *Torsukattek* men inderst *Tessiursak*, hvor de af *Archtander* paa *Torsukattek* i den navnløse Fiord satte Rudera maae henføres; en halv Miil sydligere kommer *Akkudlek*, hvor der ei vides at være Rudera, og strax der sydenfor *Serfartursok*, der er hiin navnløse Fiord.

⁷ = B anm. (k.).

men i Utallighed og til almindelig Veidskab, icke; Dyrene skulle og først sette over fra det faste Land til en af de andre 2de Øer, som ligge oven for denne og begge ere større end den, siden derfra komme hid; der er altsaa ei mindste Sandsynlighed at samme er *Rensey*. Vist veed man tillige, at Talgsteene her ei findes.

5, Er *Tunnulliarbik Erichsfjorden*, hvor skaffes da Stæd til: *Yttreviig* og *Innreviig*, *Breedefjord* med sin Arm *Mioefjord*, *Eyrarfjord*, *Borgerfjord*, *Lodmundarfjord* — inden man naaer *Isefjord*,¹ som unægtelig maae være *Sermelik* i *Ikkersoak*, umiddelbar næst ved *Tunnulliarbik*; Fleere Isefiorde er der icke indtil *Nunarsuit*,² uden det skulle være *Sermitsialik*, den nordre Side af *Sermelik*. —

Dette tilsammen taget, troer jeg kan godtgjøre, at Forfatteren har ladet sig forleede til, at finde Liighed hvor ingen er, og paa utilstrækkelige Grunde at gøre faste Bestemmelser.

Pag: 291 siges: At alle af *Ivar* anførte Navne har kundet anbringes paa Forfatterens Kort, endog *Stokkanæss*, *Thormodshellir* &c.; Men han skylder dog endnu at anvise Plads, for alle under N° 5 nævnte Fjorde, imellem *Tunnulliarbik* og *Sermelik*, eller imellem *Erichsfjord* og *Isefjord*; Saalænge tillade han mig aldeles at mistroe Rigtigheden. —

At udfinde de virkelige Stæder og punktuell³ kunde siige: hvilket Stæd der egentlig bar hiint eller dette Navn for nogle Aarhundreder siden, er vel næsten bleven umuelig, thi 1, kan vel den gode *Ivar Baardsen* og flere Chorographister, have forsaet Stæderne og forfeilet den rette Orden, da en saa vidtløftig Strækning neppe af Forfatterne selv er undersøgt. — 2, er det vel meeget uvist at Chorographierne ere nedkomne til os ucorrumperede. — Antages dette som rimelig, da kan den strængeste Anspændelse ei bringe Reede deri, uden ved Localiteternes mueligste Anvendelse og de sandsynlige Feilers Regulering derefter, hvorved dog Oldtidens Beretninger maae vises al muelig Respect.

Saaledes vil jeg prøve, om muelig at bringe Sammenhæng mellem Oldtidens Chorographier og *Archtanders*, foreenet med nyere og rigtigere Oplysninger. —

¹ B har: *Isafjord*.

² Her ender stykke 5 i B.

³ B har: punktuellig.

¹I: B:

Den østerste Bygd ligger ret for Østen ved *Herjolfsnæss* og heder *Skagefiord*, det er en stor Bygd. —

Langt øster for *Skagefiord* ligger en ubygd Fiord, *Bergefiord*, og et langt Rev for Indgangen, hvorover ingen Skibe kan indkomme uden med stor Flod, da og utallige Hvale løbe derind. — I den samme *Bergefiord* mangler aldrig Fiske, thi udi den samme Fiord er almindelig Hvalfiskerie, dog med Biskoppens Lov, thi Fiorden ligger til Domkirken. — Og udi den Fiord ligger en stor Høl, en Hvalshøl, da løber al Hvalfisken i den samme Høl. —

Hvad dette er for en Fiord vides icke, den findes ei i *Biørn Jonsen*; En stor Bygd burde virkelig havt Kirke, Kirke her nævnes icke i Flateibogen. — Hvad mon har bragt *Ivar* til at nævne denne Fiord? herom en Formodning længere need. — (F)

Denne Bergefiord vil det blive end vanskeligere at hitte. — Den laae *langt øster* for Skagefiord, altsaa op paa den egentlige øster Side af Landet, om man end vilde antage: at Herjolfsnæss var, efter Hrr E.s Formodning, *Niakornak* ved *Narksarmiut* thi Distancen imellem *Skagefiord* og *Bergefiord* paa E.s Kort kan umuelig kaldes *langt øster*, da det kun er en Forskiell af faae Miile. Domkirken stod i *Einarsfiord*; Antages, efter bemeldte Forfatter, *Einarsfiord* at være *Jgalikko*, er det næsten urimelig at hiin Fiord laae dertil, da der fra *Jgalikko* til Statenhuk er i det mindste 30 Miile, — hvor langt Fiorden laae derfra — uberegnet; skulde nu Beboerne af Fiordene en Snees Miile søndenfor *Jgalikko*, hente Biskoppens Lov derfra og siden søge Hvalfiskeriet langt oppe paa Landets østre eller nordøstre Siide, da var det tilvise møisomt Fiskerie nok. — Om der nogenstæds paa hiin Side findes en Fiord, omtrent af den

(F) See *Pag*: 76 [= s. 56—57] —

¹ S. 27 l. 1 — s. 36 l. 15: omarbeidet tekst i B, s. 72—85.

Beskaffenhed *Ivar* angiver, veed jeg icke, uden det skulle være den af Grønlænderne kaldte *Kalleraglit*, en fiskeriig Fiord, omtrent paa 66°, skal dog nærmere efterspørge. —

Øster længere fra foreskrevne *Bergefiord*, ligger en Fiord som heder *Øllum længri*, han er snæver uden til og meget bredere inden til, han er saa lang at ingen veed Ende paa ham, han haver *ingen* Strøm (*G*) i sig, han er fuld med smaae Holme, der ere Fugle og Æg nok, der er slet Land paa begge Sider, noget med grønt Græss, saa langt som nogen Mand der farer.

Paa denne Side Hucken findes den icke, *der* kunde den heller icke være, da *Øllum længri* ligger der østen fore, efter Stiilen at dømme, ei saa langt fra *Bergefiord* som denne fra *Skagefiord*, og *Øllum længri* kan ingen anden Fiord være, end det for-dums Sund paa *Jacobshavns* Høide, af Østlænderne kaldt Landets Ende (*H*); der er smaae Holme i Mængde, det er meget bredere inden for end i Mundingen, men Græsset mangler nu, for 8 à 9 Aarhundrede, inden Isen belagde Sundet, er det rimelig at det har været der. —

At *Illoamiut*-Fiorden ei er saa lang at ingen ved Ende paa den kan med 100de Vidner bevises, det tilkiendegiver jo og *Archtander*, som siger: „Inderst paa vestre Side fandtes 2 Rudera“ — den er altsaa aldeeles upassende til *Øllum Længri* og Herr *E* maae stryge Navnet ud. —

(*G*) Formodentlig en Feilskrivelse for *megen*, thi enhver Fiord har Strøm, jo længere jo stærkere, er den bredere inden for end i Mundingen, da end stærkere. —

(*H*) See min Skrivelse af 2^{den} September 1797. — Men her angives at være en meget haard Strøm, som man og ellers kunde slutte; Skade at icke de gamle Nordmænd recognoscerede den saa langt som kunde kommes. —

Øster længere til Iisbjergene
ligger *Fimbudr* &c: —

Øster længere til Iisbjergene
ligger en stor Øe heder *Korsøe*,
der er almindelig lagdveidskab
efter hvide Bjørne, og da med
Biskoppens Orlov, thi den Øe
hører Domkirken til. —

Da er intet Øster længere
det man kan see, uden Iis og
Snee, baade til Lands og Vands. —

Det Land som ligger Østen
for hiint Sund eller den af Grøn-
lænderne saakaldte Landets Ende
(*I*). Dette Land kan Grønlænderne
ei komme til, derfor umelig at
opdage de Steenkors der skal være
opreiste; ingen af de Grønlændere
eller Østlændinger jeg har talt med
vidste af saadanne Kors at sige
paa den beboede Strækning. —

Denne *Fimbudr* har E ei
fundet Plads til, og den skal dog
ligge imellem *Øllum længri* og
Korsej, Beviis at han har gisset
feil. —

Om der videre Øster findes
Øer, veed jeg icke, men tvivler
dog icke derpaa; Domkirkens
Ejendom har dog strakt sig
temmelig vidt, synes det, endog
til Urimelighed (*K*).

Vil man skaffe en saadan Øe
paa den Maade som Her v: E,
da maae Landet først omskabels,
thi det er vist, at der østen for
Kangek kyerdlek er meget andet
at see end Iis til Lands og Vands,
Fieldene ere der som her sorte;
Østkystens Fælhed tiltager, efter
alles Vidnesbyrd icke saa aldeles
stærk, endnu i disse Tider, førend
langt Nordenfor den af mig an-
tagne Hvidserk *l*: eller Iøkelen paa
63° 15':, — altsaa langt mindre
for 5 à 600 Aar siden eller læn-

(*I*) See bem^{te} min Skrivelse. —

(*K*) Om man med Skibe foer saa lang en Vei paa Bjørnejagt, veed
man icke vist, mueligt er det dog. —

gere, da det er unægtelig: at Landisen tiltager, hvorpaa denne vestre Side giver meere end tilstrækkelig Beviis. — Den gode *Ivar Baardsen* har icke angivet Distancen, det kunde han vel icke, da han kun paa mundtlige Beretninger — maaskee ei alle overensstemmende — har kundet nævne de vigtigste Stæder paa denne lange Strækning; Strækningen var øde, derfor har man anseet den at tilhøre Kirken, omtrent som Almindinger endnu tilhøre Kronen.

Maaskee kan *Ivar* og, som en god Catolik og *Famulus*, havt et Anstrøg af hiin almindelige Syge: at udvide Kirkeregimentet, og saaledes søgt at udstrække sin Biskops Herredømme til fiernest muelige Grændser. —

Bedre underrettet var *Ivar* om den egentlige Østerbygd, det er: den beboede Deel fra *Herjolfsnæss* Nord efter, og jeg troer her at finde, at han har været bedst kiendt i Nærheden af sin Boepæl. —

For Vesten *Herjolfsnæss* ligger *Ketilsfiord* og er der fuldt bygd, og op paa høire Haand som man indseiler i Fiorden, stander en Kirke, som heder *Aros Kirke*, viet til det hell: Kors, hun ejer alt ud til *Herjolfsnæss* og alt ind til *Petersviig*.

Ved *Petersviig* ligger en stor Bygd som heder *Vatnsdal*, nær ved den Bygd er et stort Vand,

Den næst *Kangerdluksoetsiak* beboede Fiord er *Illua* eller *Illoamiut*, som *Recognoscererne* ei har behaget nøje nok at beskrive os. — *Aros Kirke* laae paa høire Haand og ejede alt optil *Kaksitsiak*: *Petersviig*; til *Petersviig* laae den store Bygd *Vatnsdal*, det er: en Dal som gaaer over til *Tessermiut*, saa kaldet af det store Vand deri ligger, hvilke

2 Veggersøis¹ breedt, fuldt med Fisk. *Petersviig* Kirke ejer al *Vatnsdalsbygd*. — End fra denne Bygd ligger et Kloster, viet til *Sct: Oluf* og *Sct: Augustinum*. —

Klosteret ejer alt ind i Botnen (*L*) og alt ud paa den anden Side. —

Næst *Ketilsfiord* ligger *Rafnsfiord*, og lang ind i den Fiord ligger et Søsterkloster *Ord: Sct: Bened.*; det Kloster ejer alt ind i Botnen og ud fra *Voge* Kirke (*M*). *Voge* Kirke ejer alt Land Fiorden udenfore, ind i Fiorden ere mange Holme og Klosteret ejer allesammens Hælvten med Domkirken. Udi disse Holme er meget varmt Vand, som om Vinteren er saa hedt, at ingen maa komme

dog er nærmere *Tessermiut* end *Illuafiorden*; dette Vand er Laxe-riigt og Beskrivelsen fuldkommen paalidelig. — At *Bruhn* og *Arch-tander* ei fandt fleere Rudera end beskrevet, kan intet Beviis være for at Fiorden kun har havt de benævnte 2de Bygninger; hvortil skulle ellers det over 4te Høye gaaende Steen-Gierde, østen for begge Rudera? maaskee har dette Gierde skielnet mellem Klosterets og *Vatnsdals* Ejendeele. — Har man end recognosceret nøye nok — hvorpaa meget tvivles — er dog muelig at Sporene ere blevne utydelige, da alle Rudera beviise: at den sydligste Part af Landet har været underkastet haardere Deel af forandrende Tilfelde end den nordligere, skjønt denne og bærer Mindestegn deraf.

Næst *Illoa* ligger *Narksarmiut*. — En stærk Indvending herimod maa tages af det varme Vand her skulle være, og som har bragt Herr *E*, til uomstødelig at antage *Ounartok* for *Rafnsfiord*; — Imod Herr *E*'s Meening — hvorved icke mindre end 7 Fiorde komme i Vildereede — har jeg ovenfor (*N*) giort en ligesaa uigien-drivelig Indvending. — See vi til Documentets Ælde kunde man

(*L*) maaskee „alt ind til Botnen“ — dog Situationen er mig ubekjendt.

(*M*) Skulde vel være „alt ud til *Voge* Kirke“. —

(*N*) *Pag:* 11—13 [= s. 25—26], N° 3, 4, 5. —

¹ Veggersøiss: Ugesøs = 1 sømil.

nær, men om Sommeren er det vel til Maade hedt, saa at man maa der bade udi, og mange blive der karske og fange Helsebod af Soetter.

vel antage, at Stædet er corruperet og har anført, hvad først under *Hvalseyarfiord* hørde at staae; dog, Beskrivelsen passer ei heller til *Ounartok* eller *Hvalseyarfiord*, thi: *ind i Fiorden* skulle ligge *mange Holme*, og *udi disse* Holme skulle være meget varmt Vand. —

I *Ounartok* ligger *ingen Holme*, efter den egentlige Ordets Bemærkelse, der ligger kun *a*: Øen *Ounartok* $\frac{1}{2}$ Miil i Omkreds og *b*: Øen *Tuktuarsuk*¹ udenfor, over 1 Miil i Omkreds, der begge have høje Fielde og altsaa ere *ingen Holme*; — Lad være de end uegentlig har været *kaldt* Holme, der findes dog kun varmt Vand paa den *eene* eller første Øe, ei paa den sidste, og „*udi disse*“ tilkiendegiver at det skulle findes paa mere end een. — Dette beviiser, at Beskrivelsen enten er Feil, eller at Brøndene ved en eller anden Naturbegivenhed ere giorte ukiendelige. —

Ved Iordskiælv veed man jo at Kilder aabnes og tilluckes, og at Grønland har været underkastet Iordskiælv — derpaa kan icke tvivles, — det beviiser især et Stæd i *Igalikko*, hvor Iorden skal have en betydelig Revne, der ei skal kunne ansees at have anden Aarsag; — At dette er skeed efter Nordmændenes Tiid, beviises af: at Revnen gaer imellem Husesne;

¹ Skal være: Tuktutuarsuk.

Ia jeg har talt med en gammel, meget paalidelig Grønlænderinde som, indtil en Alder af 16 à 17 Aar, boede paa sit Fødestæd *Kikertarsoeitsiak*, strax Norden for Cap Farvel, men med sine Forældre i Aarene mellem 1742 — 48 flygtede til Fredrikshaab, formedelst ett, Aaret forhen indfalden, lordskiælv, der gjorde — især ved det oprørte Hav — stor Skade og forskrækkede alle i Egnen deromkring. — Nu! ved et saadant kan jo Kilderne til hiine varme Brønde være tilstoppede, Brøndene altsaa udtørrede eller blevne til kolde Vande (O). —

Dernæst ligger *Einarsfiord* og imellem hannem og foreskrevne *Rafnsfiord* ligger en stor Hovgaard, som hører Kongen til, og den Gaard heder *Foss*, og der staaer en kostelig Kirke &c: — Og der nær ligger en stor Fiskesøe, fuld med Fisk, og da, naar stort Vand og Regn kommer, og naar det Vand falder og mindskes, da bliver der utallig megen Fisk liggendes igien paa Sanden. —

Da man indsegler, paa venstre Haand ind udi *Einarsfiord*

Dernæst ligger *Tessermiut*: Hovgaarden ligger ved den store Søe, som vi omtalte ved *Vatnsdalsbøigd*; Søen har i Bunden eller østre Ende, et Vandfald eller *Foss*, hvoraf Gaarden har sit Navn. — Den nedrindende Elv gaer igiennem en Sandslette, — har man bygget Dæmning her, og Laxen, med høit Vand eller Flod, er kommet ind over samme, da har man nødvendig, naar Ebbe var og Elven af Regnflom ei var for stor, maattet gjøre riig Fangst paa Sanden, hvor Laxen ingen Smuthuller har, hvilket Grønlænderne endnu practicere. —

Paa Fiordens nordvestre Side treffes først paa *Tessiursarsuk* o:

(O) Maaskee kan den nu værende varme Brønd, ved et saadant lordskiælv, være bleven til efter Nordmændenes Tiid, altsaa god Grund hvorfor *Ivar* icke nævner den ved *Kvalseyarfiord*.

ligger en Viig, som heder *Thorvaldsviig*, og end længere i Fjorden paa samme Side et Næss, som heder *Klineng*. —

Og end længere en Viig, *Graaevig*, og fra *Graaeviig* end længere ligger en Stor Gaard, som heder *Daler* og hører Domkirken til, og op paa høire Haand, som indsegles udi Fjorden til Domkirken, som stander ind udi Botnen, ligger en stor Skov og hører Domkirken til, udi den samme Skov haver Domkirken alt sit Fæe, havde stort og smaat. Domkirken ejer al *Einarsfiord* og sammeledes den store Øe som ligger udenfor *Einarsfiord* og heder *Rensøe*, saa kaldet, fordie om Høsten løbe der utallige Rensdyr,

Thorvaldsviig, — længere ind paa samme Side ligger *Nougarsuk* o: *Klineng*. —

End længere ind *Akpaitevik* (*P*) *Graaeviig*, videre ind i Fjorden har *Bruhn* og *Archtander* icke behaget at umage sig, hvilket jeg holder for aldeeles utilgivelig ved denne betydelige Fiord; Saa meget er vist at Skoven befindes rigtig (*Q*), men Rudera i Bunden ere uundersøgte. — Hvor sand er icke her *Ivars* Beskrivelse — her havde han hiemme — og hvor passende er icke alt hertil? større Vanskelighed ved *Nennortelik*, — icke fordie det jo er aldeeles rimelig, at Rensdyrene have svømmet over det smale Løb *Jkerisarsuk*

(*P*) Man kan let tilgive *Archtander*, som ukyndig i Sproget, naar han kalder *Akpaitevik* et Stæd med Alke-Fangerredskaber, hvilket dog er reent galt. — Ordet stammer af *Akpakpok*, løbe, hvorved tillige forstaaes at løbe til Strid; *Akpaitevik* betyder da: et Stæd hvor man løb til Strid; Altsaa har her staaet, i Nærværelsen, en Krig mellem Nordmændene og Skrællingerne, ligesom i *Kakortok*, hvor en Øe, der forhen skal være kaldt *Kittorsak*, blev kaldt *Akpaitevik* af følgende Begivenhed: En Grønlænder, som roede i Kajak, blev af en norsk Dreng spottet fordie han kastede feil med sin Piil, tilsidst blev Grønlænderen opirret og skiød Drengen med Piilen. De i *Kakortok* boende Nordmænd ville hævne Mordet, fore over til *Kittorsak*, standsede paa Fieldet oven for Grønlændernes Telte, hældende sig ud over Fieldet at see, om alt var roelig, for at stjæle sig paa de, efter deres Formeening, sovende Grønlændere, men en Pige, som just i det samme hentede Vand, saae i Vandet disse mange Hoveder, gjorde Allarm og Nordmændene flygtede hiem, hvor de siden blevne giæstede af Grønl: — Øen fik af dette mislykkede Tog nyt Navn. — Tage vi til disse 2de Stæder *Pissiksarbik* ved *Godthaab*, saa have vi 3 Stæder, hvor Grønlandsk Tradition angiver Krig mellem Skrællinger og Nordmænd.

(*Q*) Situationen og i sær denne store Skov strider aldeeles mod Herr *E's* Meening at *Jgalikko* er *Einarsfiorden*, thi i *Jgalikko* er kun gandske ubetydelig Skov, men ingen saadan stor som Ivar her beskriver. —

der er almindelig Veidskab og da icke uden med Biskoppens Orlov. — Og paa den Øe ere de bedste Talgsteene som paa Grønland findes, saa naturlig gode at de giøre deraf Gryder og Kander, og er saa stadig Steen, at Ilden kan den icke fortære, og giøres der saa store Kander af en Steen som 10 eller 12 Tønder ganger udi. —

Da Vester længere for Landet ligger en Øe som heder *Langøe*, og paa den Øe ligger 8te store Bøndergaarde; Domkirken ejer al Øen, uden Tienden, der ligger til *Hvalseyarfiardarkirkia*. —

Næst *Einarsfiord* ligger *Hvalseyarfiord*, der ligger en Kirke som heder *Hvalseyarfiardarkirke*; — Hun ejer al Fiorden, saa og al *Kambstade* Fiord som næst ligger. — Udi denne Fiord er en stor Hovgaard som Konningen hører til og heder *Tiodhildarstader*. —

til Øen, men det er ubekjendt at her gives Veegsteen, som i øvrigt slet icke vides at være paa nogen Øe her i Districtet. —

Maaskee er her en sildigere Tilsats til *Ivars* Beskrivelse, hvortil Emnet kan være kommen fra *Vesterbygden* eller *Godthaabs* District; i det mindste var det nogle desparate Kander, icke vilde jeg lætte, mindre tømme dem. —

Øen maae være *Sermersok*, hvor der findes Rudera; nogle Rudera findes der og i *Sermelik* (*R*) strax ovenfor, og da *Ivar* ei har nævnet disse, høre de ventelig under de her benævnte 8te Gaarde. —

Næsthierfter ligger *Ounartok* fiorden. — Kirken har formodentlig staaet paa *Annik* og Hovgaarden paa *Narksarsuak*. —

Kirken ejede tillige *Kunnermiut* (*S*), en liden Fiord eller lang Bugt som ligger umiddelbar syden for *Ounartok*.

Dersom det er Feil i *Ivars* Beskrivelse, at der er sadt *mange Holme* i stæden for *een Øe*, da er de varme Kilder ved *Rafns-*

(*R*) Denne Fiord har *Archtander* aldeles icke enten i Beskrivelsen eller paa Kortet, paa hvilket sidste dog findes Øen *Angmalortok*, der ligger midt i Fiorden og giver den 2de Mundinger.

(*S*) Denne er ei heller af *Archtander* benævnt; de her befindlige Rudera ere gandske forfaldne, dog meget kiendelige. — Paa en Slette af det her ovenfor staaende Field, næsten ved Toppen, findes et umiskjendeligt Tegn efter de gamle Nordmænd — et stort Steenkors af lagde Steene — endnu gandske uforryckede.

Dernæst ligger *Erichsfjord*, og først i Fiorden ligger en Øe som heeder *Erichsøe* som hører Halvdeelen til Domkirken og Halvdeelen til *Dyrnæs Kirke*. —

Dyrnæs Kirkesogn er det største som findes paa Grønland, og ligger samme Kirke paa Vensterhaanden, som man indsegler i *Erichsfjord*. —

²*Midfjord* skyder ud fra *Erichsfjord* ret udi N:W:. —

Da længere ind i Fiorden ligger *Leidar Kirke*, hun ejer alt ind i Botnen og saa ud paa den anden Side til *Burfield*.

Og alt fra *Burfield* hører Domkirken til. — Der ligger en stor Gaard som heder *Brattahlid*, som Laugmanden pleier at boe udi. —

fiord forsadte og burde staaet her. —

Dernæst ligger *Agluitsok*. — Øen ligger egentlig uden for *Ounartok-Fiorden* og heder *Tuktutuarsuk*,¹ er af Naturen deelt i 2de Deelee, formedelst 2de paa Øens Midte fra begge Sider indskiærende lange Bugter, Halsen for det meeste bestaaende av en færsk Søe (*T*). —

Kallumiut.³

Amitsuarsuk; den her staaende Kirke har ejet alt ud til *Akulliarusek*, et høit Field, der er Skilsmissen næsset imellem nordre og sydre Arm, og kaldt *Burfield*. —

Altsaa var nu det øvrige, som maaskee egentligst har været kaldt *Erichsfjord*, |:Sioralik:| bleven Domkirkens Ejendom, og *Brattahlid* var en Gaard hvor Laugmanden plejede at boe.

Her nødes jeg at gjøre nogle Anmærkninger: —

Enten man vil troe: Domkirken at have staaet i *Tessermiut* eller *Igalikko*, maae man dog

(*T*) Da denne Øe egentlig ligger udenfor *Ounartok*, hvorfor tilhører den da icke samme Fiord? Dette Spørgsmaal vil jeg faae Anledning at besvare længere need, see *Pag: 75* [= s. 56].

¹ Skal være: Tuktutuarsuk.

² Herfra til s. 40 l. 17 enslydende tekst i B (s. 85).

³ B. har: *Kaglumiut*.

tilstaae: at Laugmandsgaarden *Brattahlid* laae i *Erichsfjorden*; Foruden de almindelige Ting og andre Folkeforsamlinger som her er holdt, blev Folket stevnedet dertil i Aaret 1122, for at raadslaae om: at forskaffe Grønland en egen Biskop. — Antager man nu, med Herr *E*, *Tunnuliarbik* for *Erichsfjorden*, da maatte Tinget være holdt i den allernorderst beboede Fiord af Østerbygden, og hvor urimeligt: at henlægge et Tingstæd, et Folkestevne, i den yderste Ende af et saa vidtløftig Tinglav eller Republik? hvilken Vei for de i *Illoa* og *Tessermiut* boende? derimod var det overensstemmende med sund Menneskeforstand,¹ hvis *Erichsfjorden* er *Agluitsok*, omtrent midt i Bygden. — *Brattahlid* i *Erichsfjorden* har det arvelige Høvdingsstæd,² ligesom Embedet har været arvelig i *Erichs* Familie; Men efter at Landet fik sin egen Biskop og denne tog sit Sæde i *Gardar* i *Einarsfjorden* |:Tessermiut:| — *det* altsaa blev anset at være Hovedstædet — er Høvdingen og flyttet dertil. Til disse Formodninger foranlediges jeg af Historien. —

Erich Raude, som først fandt Landet og siden bragte Colonister dertil, var jo Hovedet for denne

¹ B har: Fornuft.

² B har: Høvdingsæde.

nye Republik; Ham fulgte hans Søn *Leif*; dennes Sønesøn *Sok* havde samme Embedet, og ham var det, der stevnedede Folket til *Brattahlid* og overtlydede dem om Vigtigheden af at have en egen Biskop. — *Arnoldus*,¹ valgt til Biskop af Kong *Sigurd*, gjorde Indvendinger, deriblant Folkets Raaehed som vilde hindre ham i Kirkeregimentet, og kun ved *Einars*, *Soks* Søns Eed: at ville af al Magt beskytte Hans og Kirkens Rette, lod sig overtale til at antage Valget; Han kom, tilligemed *Einar*, A° 1123 til Grønland og oprettede sit Biskoppelige Sæde i *Gardar* i *Einarsfiorden*. — For at være Biskoppen nær med sin Beskyttelse er *Einar*, tilligemed Faderen *Sok*, flyttet til *Gardar*, thi vi læse: at de begge boede der da Striden om *Arnbjørns* Efterladenskab passerede (*U*). —

(*U*)² Formodentlig har *Einar* og Faderen *Sok*, for at vise sin Hengivenhed for Kirken og store Devotion, formedelst denne Flytning skiænket den egentlige *Erichsfjord* tilligemed *Brattahlid* til Domkirken, skiønt det og er muelig: at Gaven er skeet noget sildigere, nemlig: da *Sok* i ovenmeldte Strid mistede sin eeneste Søn *Einar*, og som en gammel sønneløs Mand saae sin Arv at ville gaae til Fremmede, da heller give den til Kirken. —

¹ B har: *Arnold*.

² I B lyder Anmærkningen saaledes:

Enten har *Einar* og Faderen *Sok*, derved visende deres Hengivenhed for Kirken og Biskoppen, formedelst denne Flytning, skiænket den egentlige *Eriksfjord*, tilligemed *Brattahlid* og øvrige Tilliggende til Domkirken; eller muelig Gaven er skeet noget sildigere, nemlig: da *Sok* i ovenmeldte Strid mistede sin eeneste Søn *Einar*, og, som en gammel sønneløs Mand, saae sin Arv at ville gaae til Fremmede, — da hellere give den til Kirken, altsaa og til den herefter blivende geistlige Høvding.

Hvad var *Ivar Baardsen*? Dommer eller Biskoppens *Famulus*? Kiøgemester vil vi med *Peyrere* icke giøre ham til; Formodentlig var han begge de første Deele /: Biskoppen var nu bleven Overhoved: / og af hans vigtige Beskrivelse over de sydre Fiorde, hans¹ Ubekindthed norden for *Erichs-Fiorden*, finder jeg et sikkert Beviis: at hans virkelige Boepæl var i *Gardar* i *Tessermiut*. —

Men! han *pleyede* at boe i *Brattahlid*; Naar?

Det vilde blevet en alt for lang Vei for Beboerne af *Tunnuliarbik* og *Jggalikko* med fleere Fiorde deromkring, at fare til Tings heel hen til *Tessermiut*; derimod var fra *Tunnuliarbik* til *Jggalikko* kun at fare tvers over Fiorden og saa et lille Eide til Gaardene i sidste Fiord, med de her boende² foer man over i den sydre Arm af *Jggalikko* og havde en Dalstrækning over til *Agluitsok*,³ hvor Ting har *vedblevet* at holdes for de nordlige, ligesom det er rimelig: at Ting er bleven holdt i Laugmandens nye og faste Boepæl⁴ i *Tessermiut* for de syd-

¹ I B tilføjes her, mellem kommaer: sig snart visende.

² I B tilføjes: og fra *Kangerdloarsuk* samt *Kakortok* ligeledes ankomne.

³ B har hertil flg. anm.: Den gandske Vei for *Tunuliarbickerne*, som norderst, kunde paa denne Maade blive 6 à 8 Miile; til Søes derimod vilde den bleven 16 à 24 Miile. Benævnte Dalstrækning viser endnu tydelige Spor af en meget brugt Vei

⁴ „I Laugmandens — — Boepæl“ mangler i B.

lige Beboere; Høvdingens Flytning til *Gardar* har altsaa og givet Anledning til 2de Tingstæder, — og — *Naar Laugmanden var paa Nordertinget pleyede han at boe i Brattahlid.*¹ —

Nu siges at fare til Øer vester længere. —

Chorographen giver her tydelig tilkiende, at han ei har beseet det Nordligere, men kun efter *Sagn* kan anføre Strækningen, uden at indlade sig i nogen Determinerende Beskrivelse derover. — Accuratesse kan vi altsaa icke for strængt søge,² men Fiordene tillade vi ham icke at udelukke, thi disse havde han joi Matriculen. —

³Fra *Langøe* ligge 4re Øer *Lambøer* og *Lambeyarsund*, det Sund ligger imellem *Langøe* og *Lambøer* og derfor heder *Lambeyarsund*. —

Ivar har icke anført Distancen eller Coursen imellem *Langøe* og *Lambøer*, thi han havde ei Selv iagttaget den; jeg skulle troe: at han ved *Lambøer* har forstaaet *Omenarsuk*, *Omenarsuak* og *Sartlok* Øerne — paa *Archtanders* Kort, med saameget andet, aldeles falsk anlagte og deels reent udeladte; Imellem disse Øer maa *Lambeyarsund* være; *Langøe* har slet intet bidraget til Navnet, som Sundet har af de Øer det gaaer imellem (V). —

(V) Herr *E* antager *Akkia* syden for Coloniefiorden at være *Langei* og *Issarut* eller Hollænderøen norden for Fiorden for *Lambey*; at gjøre

¹ i B tilføjes flg.: Forsamlingspladsen findes overtalende hos *Archtander*, i det irregulære Rudera, 185 Alen langt, halv saa breedt i *Sioralik*; Dompladsen det i Midten af forrige. Residentsen *Eriksgaard* det lidet norden for værende 25 Alen lange, 14 Alen breede Rudera. De Forhøininger Huusene staae paa, endog skiønnende saa meeget at Muurene, uden til, paa een Siide, er 6 Alen høi, giver Begreeb om: hvorfor Stædet er kaldt Brattahlid: Den stærkhældende Soelegn.

² Den tilsvarende sætning lyder i B: Vi maae altsaa ei være for strænge i vore Fordringer.

³ S. 40 l. 18—s. 44 l. 12: omarbejdet tekst i B, s. 86—89.

Da ind længere til *Erichsfiord* ligger et andet Sund, som heder *Fossasund*, disse forskrevne Øer hører Domkirken til og forskrevne *Fossasund* ligger i Indgangen til *Erichsfiord*. —

Da ind længere eller: nærmere *Erichsfiord*, er *Karsokløbet*, et ei meget bredt Sund, hvor Strømmen har en stærk Fart og billig kunde kaldes *Fossasund*; Men er det sandt at *Fossasund* laae i Indgangen til *Erichsfiord*, da bliver det *Jkerisarsuk*, ved nordvestre Næss af *Erichsfiorden*, der og er et Løb som har en meget striid Strøm; Vi have imidlertid ovenfor anmærket, at man ei kan kræve stræng Orden hos *Ivar* heri, det kan altsaa gierne være *Karsokløbet*, og Bestemmelsen „i Indgangen til *Erichsfiord*“ ansees som en Igientagelse af det foregaaende, at det laae nærmere *Erichsfiord* end *Lambeyarsund*, nemlig: naar man Nordfra vilde til hiin, maatte man passere *Fossasund* efter *Lambeyarsund*. —

Lambeyar vare Ubygder og altsaa, som alle øde Strækninger, været tilegnet Domkirken. —

Der Norden for *Erichsfiord* ligge 2de Viiger, som heder *Yttreviig* og *Innreviig* thi de ligge saa til. —

Der, i Nærheden af disse Sunde, *Norden for Erichsfiord* (X) ligger *Sarvfartursok* og *Akkudlek*, aldeeles passende til *Yttre* og *Innreviig*. —

den heele Fiord til et Sund, skulle jeg troe icke gaaer an. — Og hvordan kan Herr *E* springe fra sin *Erichsfiord*—*Tunnuliabik* tilbage syd efter til sin *Einarsfiord*—*Jggalikko* — og der sette *Langøe* & *Lambøer*, som efter *Ivars* Stiil laa Vesten for *Erichsfiord*? det kan man kalde: vilkaarlig Handling.

(X) Men icke Norden for *Lambeyar*, ei heller er det bestemt Norden for *Fossasund*. —

Dernæst Norden ligger Breedefjord = *Iggalikko*, i den ligger *Kakortok*, som kun er en meget *mioe* ∵ snæver Fiord. — ligger *Mioefjord*.

Da Norden længere *Eyrarfiord*. —

Dernæst *Borgarfiord*.

Da *Lodmundarfiord*. —

Da næst og vesterst af Østerbygden ligger *Jsefjord*. —

Alle disse Øer ere bygte.

Breedefjord = *Iggalikko*, i den ligger *Kakortok*, som kun er en meget *mioe* ∵ snæver Fiord. — *Kangerdloarsuk*. —

Tunnuliarbiks sydostre Arm. —

Tunnuliarbiks Bund. —

Sermelik. —

En Feilskrivelse eller Feiltryk og skulle vel været: alle disse *Fiorde* ere bygte. —

Vi have saaledes fulgt *Ivar* Skridt for Skridt, seet ham, som alle Landbeskrivere, at være omstændeligst og sandest, hvor hans egen Erfaring kom ham til Hielp, men vi have og seet ham, som de fleeste, at være ubestemt, maaskee og gaaet for vidt, hvor kun Rygte og *Fiction* maatte udfylde hvad han var usicker om, — vi have opdaget en stadig Orden hos ham, eller rettere: vi have igienkiendt *Ivars* Østerbygd og føle at vi befinde os i den. —

Lad os nu og tage den af *Bjørn Ionsen* reddede Chorographie for os og see — om den stemmer med vor Meening eller kuld-kaster den. —

B: I:

Grænland horfir¹ i Utsudr, synst *v.* sidst er *Herjolfsnæss*. —

Hærjolsnæsser altsaa syderst eller sidst paa Grønland. — Hvor kan Herr *E*, imod disse udtrykkelige Ord, endnu antage *Niakornak*, paa nordre Side af *Narksakfiorden*, for *Herjolfsnæss*? *Herjolfsnæss* laae da paa 46° 47' Længde fra Paris og paa 59° 48' Norderbredde, Landets sydre Ende (*Y*)

(*Y*) Jeg antager her med *Fliid*, *Kangek kyerdlek* for Landets sydre Ende, da ingen, som seer paa *Archanders* eller *Eggers's* Kort, kan have tvivl om at denne jo maae regnes til en Landets Ende, sydligere end *Niakornak*; Cap *Discord*, som jeg antager for syderst af Landet, seer man der icke.

¹ horfir = vender.

Kangek kyerdlek derimod paa 45° Længde og 59° 15' Bredde; Grønland vedvarer altsaa i samme Direction endda 33' i Bredde og 1° 47' i Længde, altsaa er *Niakornak* icke synst eller sidst. —

Enn *Hvarfsgnipa* næst fyrir Vestan. —

Hvarfsgnipa ligger næst fyrir Vestan (Z). — Det mandelige Spring — fra *Niakornak*, inde i Fiorden, over *Kallereet-Øerne*, heel ud til *Kittiksut*, og siige at disse ligger næst for Næsset — ville vi icke opholde os ved. — Den bestemte Meening af *Hvarfsgnipa* ønskede jeg dog at vide. — Forstaaes derved: lave Havøer eller høje Fielde? Ieg er icke saa bevandret i Oldsproget at jeg sickert kan afgjøre dette, og jeg veed kun et eeneste Stæd, hvor Navnet *Gnipa* har vedligeholdt sig til vore Tider, men dette Stæd kuldkaster Herr *E's* Meening. — Stædet er i *Sunddalen* under *Nordmørs* Fogderie i *Norge*, hvor *Gnipa* findes paa Gaarden *Hofs* Grund og derfor kaldes *Hofsgnipa*, et Field som kan sees 4 à 5 Miile udi Havet, efter at de andre Fiælde ei meere ere at see (AA). — Tør man heraf drage Sluttning, da er *Hvarfsgnipa*

(Z) Heer *E's* har her været nødt til, paa egen Haand, at gjøre en Tilsætning „icke for *Herjolfsnæsset*, men for heele Grønland eller den her omhandlede Østerbygd“ — har Msciptet givet ham Anledning? eller er det tilladt saaledes egenmægtig at fordreye Oldtidens tydelige Ord? Synst er *Herjolfsnæss*, enn *Hvarfsgnipa* næst fyrir Vestan; Mon nogen uden Herr *v. E* kan misforstaae Meeningen? —

(AA) See *Bings Beskr: o: N: Pag: 697.* —

et høit Field, ved hvis Omseiling man tabte Landets nordostlige Side af Sigte, 5: *Hvarfsgnipa* var et Forbjerg eller Cap, nemlig Cap Diskord, næst Vesten for *Herjolfsnæss* ved *Kangerdluksoeitsiak*; dette regnede man syders af Grønland, ligesom Grønlænderne endnu regner det for den sydligste Huk af Landet, og efter at have passeret den siger sig at være paa Landets anden Side — *Tunnua*. —

¹thangad kom *Eirekr hin Raudi* lengst — — — — — og letst tha kominn fyrir Botn *Eireksfeardar*. —

Deherudeladte Ord vilde være en kostbar Oplysning, om de i noget Exemplar kunde antreffes. —

Her gielder at giette: mit *Votum* falder paa „*firsta*“ eller „*annra Vetur*“, nemlig, at der skulde staaet: — *thangad komm Eirekr hin Raudi lengst firsta eller annra Vetur* oc letst tha kommin fyrir Botn *Eireksfeardar*. —

Da *Erich* først fandt Landet, som upaatvivlelig var paa østre eller nordostre Siide, har han rimeligviis tænkt: „Nu har jeg fundet Land, det er mit, det er *Erichsland*, disse Fiorde ere *mine*, de ere *Erichsfiorde*, men nu — hvad seer jeg? — hist reiser en *Gnipa* sig og intet uden Hav viser sig paa hiin Side, — Nu er jeg kommen til mit nyefundne Lands Ende, her ophører mine Fiorde (*BB*), her

(*BB*)² Jeg anseer altsaa intet udeladt som kunde oplyse de Ord: kominn fyrir Botn *Eireksfeardar*, thi jeg finder Tanken fuldkommen udtrykt, kun maae Ordet Eriksfjord tages i uegentlig Forstand. —

¹ Herfra til s. 51 l. 22 enslydende tekst i B (s. 89).

² Denne anmærkning findes ikke i B.

ved dette Næss |:Herjolfsnæss:| er dog beboeligt Stæd¹, her maae jeg altsaa bygge.“ — Høstens Tiid har været forhaanden og han har nedladt sig i *Kangerdluksoeitsiak*. — O *Erich!* Dine Udsigter ere kun maadelige, men tag Mod, hiin høje *Gnipa* maae Du bestige, derfra vil vise sig hvad Dit videre Haab kan blive. — Han besteed den og saae — endnu muelige Opdagelser. —

That er stiarna, er *Hafhvarf* heiter a austanverdu Landi. —

Han skimtede fra denne *Gnipa* — *Hafhvarf*. —

Her maae være en Feilskrivelse, som Herr *E* formoder, men Spørgsmaal: om den bestaaer i Ordet „*Hvarf*“ eller „*Aust*“? mig forekommer den at ligge i sidste Ord; der skulle² staae: *Hafhvarf heiter a vestanverdu Landi*, nemlig: før troede han at være ved sit nyefundne Lands Ende, men nu skimtede han en udstickende Havpynt *videre mod Vest (CC)*; — *heiter a Aust* kunde det jo icke hede, da han var kommen denne Vei og havde før seet denne Kyst. —

Efter Vinterens Forløb gav han sig altsaa til at Recognoscere den videre opdagede Strækning og passerede:

(CC)³ Tillige har han seet Løbet *Jkerisøksuak*, m: m: af Kysten. —

¹ B har: Land, med tilføjelsen: som jeg, paa den lange Strækning, jeg fulgte hid, forgæves søgte efter. —

² B har: sandsynligvis.

³ B har: Nemlig Statenhuk, eller *Kangek kyerdlek*; tillige — .

1, <i>Spalsund</i> . —	1, <i>Ikeriseksuak</i> . —
2, <i>Drangei</i> . —	2, ¹ Statenhuks Øen hvorpaa <i>Hafhvarf</i> er. —
3, <i>Saulvadalr</i> , han er Bygdr austaz. —	Men nu staaer vi der. —
4, <i>Tofafiord</i> . —	3—6, Efter at have passeret Statenhuk veed man, efter de havende Beretninger, icke hvor denne Fiord kunde findes. —
5, <i>Melrachanes</i> . —	Tør man giøre denne Slutning: — <i>Herjolfsfiardarkirkia</i> N ^o 6 maatte ligge i <i>Herjolfsfiord</i> 1: med et andet Navn kaldt <i>Tofafiord</i> ² N ^o 4 (DD):1 og <i>Herjolfsfiord</i> , synes det, maae have lagt ved <i>Herjolfsnæss</i> , ³ hvis modliggende Næss har været kaldt <i>Melrachanes</i> N ^o 5, <i>Saulvadalr</i> N ^o 3 altsaa en Dalstrækning i samme Fiord, hvor Bygningerne har staaet — saa er disse Navne forsadte og burde egentligstaaet foran, nemlig: <i>Synst er Herjolfsnæss, tha Tofa-1:5:Herjolfs:1feard</i> , ⁴ <i>thar er Herjolfsfeardarkirkia austaz Saulvadalr, tha Melrachanes 1:vestlenda Firdi:1</i> ⁵ <i>enn Hvarfs- gnipa nest fyrir Vestan</i> . ⁶ —
6, <i>Herjolfsfiardarkirkia</i> .	

(DD) At Fiorden har havt forskellige Navne og ei beholdt det oprindelige, vil vi let blive overbeviiste om, ved videre at følge *Biørn*, da vi vil see: at faae af *Ivars* Navne der forekommer. — Denne *Tofafiord*² er det *Ivar* kalder *Sandhøfn*, see *Pag: 7* [= s. 23] *Anm: B*. —

¹ B har: deruden for laae: 2.

² B har: Denne T. er enten *Ivars Sandhøfn*, kfr. *Pag. 23* [= s. 72 = s. 23] *Anm: g*, eller *Skagefiord*, see *Pag. 30* [= s. 72] eller har maaskee havt begge Navne.

³ B har her flg. anmærkn.: Kfr. *Flateibogen*, see *Pag. 88* [= s. 89 = s. 50].

⁴ B har: *tha Tofa /:5:Herjolfs:/feard*.

⁵ Parentesen mangler i B.

⁶ B har her flg. anmærkn.: leg skulde ikke troe mig kan bebreides, for at have gjort mig skyldig i hvad jeg nylig dadlede hos Hr. v. E. At *Melrachanes* kommer imellem *Herjolfsnæss* og *Hvarfs- gnipa* er aldeles en Ubetydelighed, da begge tilhøre samme Fiord, der ei engang er breed.

- tha 7, *Hellisey oc Helliseyarfeard*.² — 7,¹ Ubekjendt. — Maaskee *Omenak* er *Hellisey*, men jeg veed icke, om der inden for samme, syden for *Illua*, gaaer nogen Fiord, som svarer dertil, sildigere Efterretninger kan maaskee opfylde det. —
- tha 8, *Ketilsfiord*, II *Kirkior*. 8, *Illua*, der *Aros* og *Petersviig* Kirker. —
- tha 9, *Hrakbiarnarey oc Lundey*, sydlende *Eireksfeardar*. — 9, *Niok* og en anden af Øerne uden for *Illua*. —
Erik maae icke forville os med sine *Eriksfiorder*; Alle disse Fiorder ere mine — var hans Tanke, — Dog³ har nok en nærmere Anledning til dette Navn giort, at det er beholdt (*EE*).
- tha 10, *Alftafiord*. — 10, Maaskee *Ikkigak*, imellem *Illua* og *Narksak* — af *Archtander* udeladt. —
- 11, *Siglufiordr*, *Kirkia*. — 11—13, *Rafnsfiord* 5: *Narksarmiut*, der Kirke i *Vogum* i *Sigluf*. —
- 12, *Hrafnsfiordr*, tha gengr 13, *Slettifiordr* af *Hrafnsfirdi*. — 14, En Fiord som gaaer ind N: O: for *Kallereet* og ventelig saa kaldt af *Fieldspidserne*, lignende Horn.
- 14, *Hornaifiordr*. — 15, Det følgende beviiser at *Ofundinfiord* er det samme som *Einarsfiord* og icke en Arm af *Rafnsfiord*,

(*EE*) Om denne nærmere Anledning til: at *Ketilsfiord* og har baaret Navn af *Eriksfiord*, derom en Formodning længere need, see *Pag*: 74 [= s. 53—56].

¹ B har her blot: 7, *Omenak* og 8, *Tunnua*, en Fiord inden for *Omenak*.

² Sidstnævnte benævnes i B nr. 8, hvorefter tallene for alle de flg. ændres.

³ I B lyder sætningen saaledes: dog vil vi længere hen søge, om muelig, at finde Anledningen til: at *Ketilsfiord* og bær dette Navn.

- 16, thar er Biskopsstoel. — thi 16 i *Einarsfiorden* er Biskopsstoel, icke i *Rafnsfiorden*¹ (FF). —
- tha 17, *Einarsfiardarkirkia*. — 17, som det rigtig staaer i N° 768, den var i Bunden af *Tessermiut*, i *Gardar* og var Domkirke. —
- Af honum gengr 18, *Austkarsfiardarkirkia*.² 18, *Austkarsfiardarkirkia* ved Hovgaarden *Foss*, aldeeles icke *Ivars Midfiord* eller *Solarfieldskirke*, men Kirken N° 5 i næste Document. —
- 19, *Hafgrimsfiordr*. — 19,³ En Bugt eller liden Fiord lige ind for *Nennortelik* og strax norden for *Tessermiut*, hvis grønlandske Navn jeg nu icke erindrer, som fremviiser *Rudera*. — Maaskee det og kunde være *Sermelik*. —
- 20, *Hvalseyarfiordr*. — 20, *Ounartok*. —
- 21, — — — — — 21, Dette ulæselige Stæd har formodentlig nævnet *Eriksfiorden Agluitsok*,⁴ sluttelig af
- 22, ur *Dyrnesi*. — 22, *Kangerdluluk*. —
- tha 23, *Ysaifiordr*, thar af 23,—24, Disse 2de Fiorde ere ufeilbarlig forsadte af sin Orden. — Af Navnet *Ysaifiord* at dømme, gengr 24, *Utibliksfiordr* (GG). — er det en Fiord hvor Landjis findes. — *Sermelikfiorden*, inden

(FF) Maaskee blev den forhen kaldte *Ofundinfiord* siden kaldt *Einarsfiord*, efter *Einar*, *Soks* Søn, som der mistede Livet da han vilde beskytte Kirkens Gods. —

(GG) Dette Stæd er et temelig tydelig Beviis, at der har boet Skrællinger iblandt Normændene; *Utiblik*, Grl: *Itiblik* — en Hals eller Eide.⁵ —

¹ Sætningen lyder i B: i hiin ei i denne, var Bispestoelen.

² B har: *Austarsfiardarkirkia*.

³ B har her: Enten *Kakse*, en Bugt — — — — *Tessermiut*, eller rimeligere *Sermelik*, see *Pag. 57* [= s. 84].

⁴ I B tilføjes: maaskee og *Eriksøen* = *Tuktutuarsuk*.

⁵ I B fortsættes: Det giver endog sicker Formodning om: at Skrællingerne vare her, inden dette Stæd blev bebygget.

for *Angmalortok-Øen (HH)* er en saadan, men *Ivars Kambstade-fiord*, som er den næste, passer icke til *Utibliksfiord*, uagtet en Hals¹ gaaer derfra over til *Sermelik*, thi deels gaaer den icke af *Sermeliksfiorden*, deels hører *Kambstade* under *Hvalseyarfiord*, deels er der ingen Rimelighed at denne Hals er kommen i Betragtning, da den ingen nærmere Vei kunde forskaffe, lige som den ei heller nu kaldes eller bruges som *Itiblik*; — Et andet Stæd bærer større Sandsynlighed og Stædet er — *Jggalikko*.² — I dennes sydre Arm er løkl og er formodentlig deraf kaldt *Ysafjord*, dens nordlige Arm kaldt *Utibliksfiord* af det liige fra Huusene værende Eideovertil *Tunnuliarbikfiorden*, *Itiblek*; Efter Ordenen burde det altsaa staae imellem N° 28 og 29, og er *Ivars Breedefjord*. — At den her ved en Feil er indstucken, sluttes videre af det følgende. —

tha 25, *Strandafiordr.* —

25, Maae enten være *Amit-suarsuk* eller *Sioralik*, maaskee den sidste af: Langgrund Strand; hørde altsaa at staae næst efter N° 22. —

(HH) See *Pag:* 33 [= s. 35], Anm: R. —

¹ B har: Dal.

² Sætningen lyder i B: Der er vel en *Itibliksuak* paa Sydsiden af *Sermelik*, hvor der og findes *Rudera*, men den udgjør ingen *Fiord*; et andet Stæd bærer større Sandsynlighed, og det er — *Igaliko*.

tha eru 26, *Midfiridir* næst bygdir. —

so heiter ein 27, *Kollafjorðr*.²

Annar 28, *Dyrafjorðr*. —

tha 29, *Thorvaldsfjorðr*. —

30, *Steinfjorðr*. —

31, *Bergthorsfjorðr*. —

26, *Yttre og Innreviig* hos *Ivar*, rigtig følgende efter *Erichsfjorðr*.¹ —

27, *Sarvfartursok*,³ af den ved Mundingen paa sydre Siide værende Kolle, *Kingiktok*, av de Danske nu kaldt Tindingen. —

28, *Akkudlek*.⁴ —

29, Denne kalder jeg for *Kakortok*, *Mioefjord* hos *Ivar*, som naturlig havde fulgt naar N° 23 og 24 ei vare forsadte. —

30, *Kangerdloarsuk*; Enhver som seer dens Bund, vil billige Benævnelsen *Steinfjord*, thi den bestaaer af blotte *Skalberg* og *Steenskreed*.

31, *Tunnulliarbik*. —

Maaskee Situationen kunde oplyse Navnets Herkomst. —

End refter at giennemgaae Fortegnelsen paa Grønlands Kirker efter *Flateybogen*:

Sva margor eru Kyrkior a Grænlandi: —

Herjolfsnæss er Austarst oc er thar Kyrkia i *Herjolfsfyrde*. —

1, Her har Fiorden, som hos *Biørn Jonsen* kaldtes *Tofafjord* og hos *Ivar Sandhøfn*,⁵ sit rette Navn; Kirken i *Saulvadalr* i *Kangerdluksoeitsiak*. —

¹ S'dste sætning mangler i B.

² B har: *Kollufjorðr*.

³ B har: *Serfartursok*.

⁴ B har: *Torsukattek*.

⁵ B tilføjer: eller *Skagefjord*.

Aunna i <i>Vatsdali (II)</i> i <i>Ketilsfyrde</i> , Hin III i <i>Vik</i> enn i <i>Ketilsfyrde</i> . —	2, <i>Aros</i> — —	} Kirker i <i>Illua</i> .
Hin IV i <i>Vogum</i> i <i>Sigluftynde</i> .	3, <i>Petersviig</i> —	
Hin V <i>undir Høfde</i> i <i>Austfynde</i> .	4, i <i>Rafnsfiord</i> = <i>Narksarmiut</i> .	
Hin VI Biskopstollin i <i>Gardum</i> i <i>Einarsfynde</i> . —	5, ved <i>Hovgaarden Foss</i> i <i>Tessermiut</i> og er <i>Austkarsfiardarkirkia</i> i forrige Document. —	
Hin VII at <i>Hartsteinabergi</i> .	6, ¹ <i>Einarsfiardarkirkia</i> i forrige Document, nemlig i <i>Tessermiuts Bund</i> . —	
Hin VIII i <i>Brattahlid</i> enn i <i>Eireksfynde (KK)</i> . —	7, <i>Dyrnæs Kirke</i> i <i>Kangerdluluk</i> . —	
IX <i>undar Solarfiøllum</i> .	²	
I <i>Isafiorden</i> hin X. —	9, <i>Ivars Solarfields Kirke</i> i <i>Midfiord</i> = <i>Kallumiut</i> . —	
Hin XI i <i>Hvalseyarfiord</i> .	10, i <i>Iggalikko (LL)</i> . —	
⁴ XII, at <i>Gardanesi</i> i <i>Midfynde (MM)</i> . —	11, <i>Fiorden</i> forsadt ³ ; Er <i>Hvalseyarfiardarkirkia</i> i <i>Ounartok</i> , hvis <i>Stæd</i> skulle være mellem N ^o 6 og 7. —	
	12, I eller ved den stærkbebyggede <i>Dal</i> , som fra <i>Tunnu-liarbik</i> gaaer over til <i>Sermelik</i> . —	

(II) At Kirken laae i *Vatsdal* er en lille Feil, *Ivar* nævner ingen Kirke der, tværtimod siger: at denne *Bøigd* laae nær ved *Petersviig* og tilhørte dennes Kirke; det kan altsaa ingen *Anden* være end *Aros Kirke*. —

(KK) Her er ventelig og en lille Feil; *Ivar* nævner ingen Kirke ved *Brattahlid*, derimod en inden for *Midfiord*, som her icke findes, hvilken det altsaa rimeligviis maae være. — See videre Anm: *MM*. —

(LL) Ingen *Fiord* imellem *Agluitsok* og *Jgalikko* er saa betydelig, at den kunde have Kirke, altsaa er det og deraf rimeligt at *Jgalikko* har været kaldt *Jsafiord*; cfr. *Pag*: 61 [= s. 49]. — At ved *Jsafiord* her, ei forstaaes den *Isefiord* som sluttede *Østerbygden*, indsees let. —

(MM) Maaskee man kunde troe: at dette var *Ivars Midfiord* man faaer da en Kirke meere i *Eriksfiorden* end *Ivar* har og mig synes at

¹ B har: Domkirken, *Einarsf.* osv.

² B har her: *Leidar Kirke* i *Amitsuarsuk*.

³ B har i stedet: *Staaer* ikke i sin *Orden*.

⁴ S. 51 l. 23—s. 52 l. 11: omarbejdet tekst i B, s. 90.

At jeg her ei skaffer *Kakortoks* Kirke Plads undres man icke over; den var maaskee icke begyndt at bygges da Beskrivelsen skeede, da den neppe er bleven fuldfærdiget men efterladt utæcket; — Man kan og endnu see en fuldkommen Vei lige fra *Kakortok* op til Huusene i *Igallikko* eller *Itiblik*, formodentlig Kirkevei. —

¹Med hvilken af Oldtidens Beskrivelser man altsaa Confererer Iulianæhaabs District bliver det i det mindste aldeles klart, at samme ei kan henregnes til Vesterbygd, da de her forefindende Rudera ere alt for mange og betydelige, til at passe paa hiin lidet Befolkede; jeg skulde og troe, det nu er giort i det mindste sandsynlig: at *Iulianæhaabs* Fiorde just ere de Østerbygden tilskrevne; Sandsynligheden troer jeg stiger til fuldkommen Vished, naar det tages i Betragtning: at der fra Cap Diskord nord efter, paa hiin Side, kun er en eeneste Fiord² hvor der voxer Græs, at Landet der

3 Kirker i en Fiord i Grønland, ♂: i en Fiord hvor Folkemængden dog ei kan have været overmaade stor, var meere end tilstrækkelig. Et Spørgsmaal kunde opkastes: Skulle den i *Brattahlid* boende Høvding icke have Kirke eller Capell nær ved sin Gaard, men umage sig til *Solarfiælds* eller *Leidar*-Kirke? Ia, det var rigtig nok noget haardt fordret, lad ham da beholde den Kirke *Flateibogen* giver ham — om man saa vil; N° 12 maatte da vel blive *Leidar* Kirke, thi jeg kan ingen Kirke antage i *Biørns Midfjorder*, deels for deres Ubetydelighed !: cfr. Anmærkn: LL:| deels fra begge kun er kort Vei over Land til *Dyrnæs* Kirke, altsaa er *Midfyrde* her forsadt og skulle maaskee staae ved N° 9. — Var der da ingen Kirke i *Biørns Bergthorsfiord* ♂: *Ivars Borger* og *Lodmundarfiord*? En gammel grønlandsk Tradition siger: Naar der i *Iggalikko* ringedes til Kirketieneste, hørde man paa *Tunnulliarbiks* Fiord en stærk Aareplasken, da dens Beboere roede over til *Itibliks* Sydside, hvorfra man havde kort til Kirken. — Men *Tunnulliarbik* er dog vel betydelig til at der aldeles ingen Kirke skulle være. — Jeg lader *Borgerfiords* Beboere sogne til *Iggalikko* og setter *Gardanesi* i *Lodmundarfiord*, maaskee man ei tog meget feil, om man antog det 34 Alen lange og 12 Alen breede Rudera, som beskrives *Pag: 282* i Herr v. E's Afhandling, for Levninger af en Kirke. —

¹ Herfra til s. 53 l. 4 enslydende tekst i B (s. 90).

² B har: tvende enkelte Stæder.

bestaaer af blotte Fielde, uden Iordbedækning, saa at Østlændingen endog har Møje for at faae Iord til sine Huuse; Paa saadan en Strækning — hvor en Hare end icke kan opholde sig — kunde altsaa ingen Bonde needsætte sig med en Hiord.¹ —

²Herr *v. E's* Slutning om Østerbygdens Beliggenhed er altsaa upaatvivlelig ret, kun har han givet den et noget indskrænket Rum — eller rettere indknebet den mod Syd, thi for den Udvidelse jeg har gjort paa den Kant vederlægger jeg gierne med Strækningen fra *Sermelik* til Cap Desolation; I Stædernes Bestemmelse har han taget merkelig feil, hvortil deels forudfattet Meening, deels mangelfaughtige Efterretninger har forledet ham. —

^{2de} Poster vil jeg endnu søge at oplyse, nemlig: 1, Anleedningen til de paa flere Stæder i Oldskriverne forekommende Benævnelser: *Eriksfiorde, Eriksholme og Erichsøer.* —

2, *Ivars* Beskrivelse af *Skagefiord.* —

Foretage vi os Islands Landnamabok, saa see vi: at *Erich* boede første Gang ^{3de} Vintre, paa ^{3de} forskellige Stæder, i Grønland, inden han gik tilbage til Island; Beretningen der er sig selv noget modsigende

„*Eirekr* sigldi undan Snæfellsjökli oc kwam utan at Midjökli thar „som Blaserkr heiter, hann for thadan Sudur med Landi at leita „thesz ef thannig yar byggiandi, han sigldi Vestur um Hvarf oc „var hinn fyrste Vetur i Eiriksey nær midre end vestri Bygd. „Um Varit eptir for hann til Eireksfeardar oc tok ser thar Bustad, „han for that Sumar i hina vestari Ubygd oc gaf Vida Ørnefni, „han var annan Vetur i Eiriksholmum vid Hvarfsgnypu, enn hit „thridia Sumar for hann alt Nordur til Snæfels, oc letst tha kva- „minn fyrir Botn Eireksfeardar, hvarf han tha aptur oc var hinn „thridia Vetur i Eiriksey fyrir Eireksfeardarmynni.“ —

At *Erich* seilede fra Island nærmeste Vei, det er tvers over til Grønland, tilkiendegiver denne Beretning tydelig; Efter at være kommen under Landet østen for den af ham nævnte *Øllum lengri* har han fulgt det syd efter for at finde et beboeligt Stæd, men — fandt han icke dette inden han seilede vester om *Hvarf*? jeg har ovenfor (*NN*) yttret en Formodning som herved vilde kuldcastes, men frygter dog icke derfor. —

(*NN*) Pag: 52, 53 [= s. 44—45]. —

² S. 53 l. 5—s. 57 l. 10: omarbejdet tekst i B, s. 91—94.

¹ B har: kunde altsaa icke en Sværm Bønder nedsætte sig med Hiorde

Hvarfsgnipa er bestemt, den var næst Vesten for *Herjolfsnæss* (OO). — At Erik seilede den første Sommer, vester om *Hvarf*, heel hen i midre Bygd (PP) — boede der den første Vinter — Recognoscerede Sommeren derpaa vestligere i den øde Strækning og dog foer syd til *Hvarfsgnipa* for at boe der den anden Vinter — 3^{die} Sommer igien foer nord til *Sneefields*, vendende nu tilbage til *Eriksøen*, for Munden af *Eriksfjorden* — hvoe kan finde sund Tanke i dette? *Erik* maae paa Vejen have mistet en af sine Geeder (?) eller Skribenten har manglet nogle af sine — eller det er Fragmenter som er forrykket i sin Sammenhæng. —

Det lader dog som Herr *v. E.* har godt forstaaet Beskrivelsen. — Han kalder de ubygde Strækninger „Eggen mellem *Tunnuliarbik* og *Nunarsuit*“ men hvor har han icke paalagt sig selv et haardt Arbeide for at skaffe *Erich* Bopæl 2^{den} Vinter? — Han har maattet skabe en nye *Hvarfsgnipe*, et Duplicat til hiin syderst paa Grønland ved *Herjolfsnæss*; dog Arbeidet er just icke saa vanskelig, *Nunarsuit* har Fielde nok at gjøre *Gniper* af om man saa forlangede en heel Snees, ogsaa kunde man her fabrikere baade et *Hvarf* og en *Hvarfsgnipe*, men — at det icke blev *Biørn Jonsens* og *Landnamabokens Hvarfsgnipe* — det maatte enhver kunde see; Ei heller kan der blive *Hvarf* af det Næss Herr *E* vil gjøre dertil, *Nunarsuits* nordvestre Huk maatte være Emnet. —

Uorden er der altsaa i *Landnamabokens* Beretning, dog have vi icke Aarsag aldeeles at forkaste den. — I den første Deel af Beretningen er Feil, det tilkiendegiver og de Ord: „*Eireksey* nær midri end vestri Bygd“ — thi det er umuelig at *Erich*, samme Somer han forlod Island, kan have fulgt langs Land heel fra Høiden af *Iisland*, om *Hvarf* og igien Nord til Strækningen imellem de siden benævnte Øster- og Vesterbygder; der er heller ingen sund Meening i de Ord: „nærmere Midt- end Vestbygden“ — hvad var imellem Midtbøigden og Vesterbøigd? Man veed intet der kunde bære Navn af midre Bøigd uden den nævnte Strækning imellem Øster og Vester, var han nu kommen i denne Strækning, da maatte det jo dog heede „nærmere østre end vestre Bygd“ — men, at han icke var kommen saa vidt, det tilkiendegives i det følgende, da det heder: at han den

(OO) Pag: 51 [= s. 43]. —

(PP) Skal dette have nogen Meening, maae det vel være Strækningen imellem Øster- og Vester-Bygd. —

3^{die} Sommer foer *alt Nord til Snæfells* og troede *da* at være kommen til Botnen af *Eriksfjorden*, altsaa havde han ei før været saa langt Nord. — Udtrycket „og troede *da* at være kommen til *Bunden af Eriksfjorden*“ forstaaer jeg som hiint hos *Biørn Jonsen*; Han havde nu seet mange beboelige Fjorde og Stæder, men nu saae han den store Løkel som bedækker Landet videre Nord, saae de vilde *Nunarsuits* Fielde og formodentlig har han gjort den Slutning: at Landet nu — som paa hiin Siide — blev alt fælere længere mod Nord, troede altsaa at hans haabefulde Opdagelser her fandt deres Ende. —

Seilede *Erich* første Sommer om *Hvarf*, inden han tog Boepæl, og den anden Vinter dog boede ved *Hvarfsgnipa*, saa har han kun flyttet et saare kort Stykke, eller rettere: han har maattet flytte tilbage Syd, maaskee kun af en Øe paa en anden (*QQ*) thi at han virkelig har forandret Boepæl, det viser Stædernes forskellige Navne. —

Af den Chorographie *Biørn Jonsen* har reddet, synes mig det meget naturlig flyder, efter hvad derom ovenfor (*RR*) er forklaret: at *Erich* har boet østen for *Hvarf* en Vinter og rimeligst den første, nemlig i den siden benævnte *Herjolfsfjord*, om der er en Øe i samme, hvorpaa han kunde boet, veed jeg just ikke, kommer og an paa, om icke Landnamabokens første *Eriksei* kan være en Forskrivelse, aarsaget ved den strax efterfølgende *Eriksøe*. —

Foraaret derpaa seilede han om *Hvarf*, igiennem *Spalsund* 3: inden om *Drangey* hvorpaa *Hafhvarf* er, og udsaae sig til Boestæd Fjorden *Illua*, som han — det forstaaer sig — nævnte *Erichsfjord*; denne *Erichsfjord* er det, paa hvis Sydside *Biørn Jonsen* siger: at *Hrakbiarnarey* og *Lundey* — maaskee med de fleere der liggende Øer af Opdageren kaldt *Erichsholme* — laae (*SS*). — Denne Fiord har forekommet ham smukkere og frugtbarere end hiin han den forløbne Vinter beboede, desaarsag strax valgt den, maaskee

(*QQ*) Om det og er saa vist at han boede paa Øer; det kan være muelig, da han maaskee icke første Gang havde Qvæg med sig, thi ellers vilde han icke vel kundet boe uden i Fjorde, eller paa en Øe som den snart følgende *Erichsøe* = *Tuktuarsuk*¹, der har et smukt Land, hvilket mangler hiine sydligere. —

(*RR*) Pag: 51—53 [= s. 44—45]. —

(*SS*) Pag: 57 [= s. 47], N° 9. —

¹ Skal være: *Tuktutuarsuk* (jfr. B).

efterladt nogle af sine Folk til at anbygge, men Selv foretaget sig at recognoscere videre, han besaae altsaa, den øde Strækning indtil *Agluitsok*, udsaae sig den smucke Øe *Tuktuarsuk*¹ til sin næste Boepæl og gik tilbage til sine arbejdende Folk. — Tredie Sommer flyttede han til den udseete Øe, — den var hans — *Erichsøe* — lod nogle af sine Folk anbygge og gav sig til at Recognoscere; *Agluitsok*-Fiorden forekom ham naturligviis smuk og herlig — denne bestemmer han nu til sin faste Boepæl, — dette skal blive den virkelige *Eriksfiord*, de forrige maae Efterkommende tage og — om dem behager — omdøbe, men denne vakre Fiord og denne vakre Øe — behold Du dem *Erich!* Du har fortient dem. — Vi see og, at han virkelig har beholdt dem, at hans Residence *Brattahlid* var arvelig i hans Familie og beboedes af denne indtil omtrent Aar 1123; At *Erichsøe* og har været arvelig sluttes icke usandsynlig deraf: at dens halve Deel er kommen til Domkirken, nemlig: til- ligemed *Brattahlid*; Af hvad Aarsag den anden halve Deel blev givet til *Dyrnæs*'s Kirke — vide vi icke (*TT*); Men da denne Øe har været en Pertinentia af *Brattahlid*, see vi god Grund hvorfor den regnedes til *Erichsfiord*, uagtet den naturligst tilhørde *Hvalseyarfiord*. — *Erich* recognoscerede denne Sommer videre Nord, heel hen til *Jkersuak* og troede her at see Standsning for sit Haab; Nu, denne Strækning er og betydelig nok, hvormange kunde icke her boe til- ligemed ham? her kunde *Erich* oprette et Slags Republik og, som første Opdager og Landsejer, være viss paa at blive Overhoved; hvad kunde en Landflygtig Mand ønske meere? skulle han og gjøre sig Umage for, nøje at besee den vilde Egn der laae mod Norden? Nei! han var med det Fundne fornøyet, han hvarf tha aptur ☉: han vendte nu Ryggen til fleere Opdagelser for denne Gang og gik tilbage til sin nye Boelig. —

2, *Ivars Skagefiord* er vanskeligere at finde. — Paa Landets nordostre Siide, omtrent paa 64½° er en Fiord *Nåjarmiut*, hvor der, efter Østlændingernes Beretninger, skal findes nogle Rudera: — Jeg holdt det for muelig: at *Erich* her kunde have nedladt sig første Vinter, men underviist af *Biørn Jonsen* og *Landnamaboken* forkastet

(*TT*) Mueligt denne Gave kunde give nogen Oplysning til Anm: *MM*, nemlig at *Brattahlids* Beboere har sognet til *Dyrnæs* Kirke og des- aarsag, ved sin Flytning, skiænket Kirken den halve Øe.

¹ Skal være: Tuktutuarsuk (jfr. B). —

denne Meening. — Er det sandt at Rudera der findes — hvorum nærmere skal blive efterspurgt — da muelig samme kan have givet Anledning til *Jvars Skagefiord*; Men — at det har været en stor Bøigd — er neppe muelig; At *Ivar* beskrev denne nordostre Siide kun efter Rygter, maae icke glemmes, og naar forstørredes icke Rygtet? Rimeligst er det, at dette afsides Stæd kun ved en Leilighed er bleven et enkelt Aar bebygget; maaskee en eller fleere til Grønland seilende Familier, formedelst en eller anden Forhindring ei har kundet lange *Herjolfsnæss*, og desaarsag været nødt til her at bierge sig Vinteren over. —

Inden jeg slutter, maae jeg dog tillægge lidet i Anledning en anden af Herr *v. Eggers* anført Autor, jeg meener Forfatteren af *Kongs-Skugg-Sio*, der har antegnet Landets Oeconomiske Forfatning. —

Der er i de seenere Tider yttret Ønsker og Forslage: at Grønland igien maatte forsynes med Landmænd og lovet Fordeel deraf for Mændene selv og Landet, men hvorledes det, naar det er Sandhed hvad *Kongs-Skugg-Sio* siger: at kun saare lidet for 4 à 500 Aar siden var optøet og frie for Iis, at Korn desaarsag ei kunde avles, hvorfor Folket var fattigt; — Unægtelig er det: at Landjsen efter den Tiid har overmaade tiltaget, — denne formindsker Sommerens Varme der skulle bereede Jorden for Væxterne og frembringe dem, — den tiltager fremdeeles og Aarlig, — altsaa maae man stedse befrygte fleere Hindringer; Var da Folket fattigt i hiin Tiid, hvad vilde det nu blive? —

Nedslaaende er denne Tanke, men den modsiges af Erfaring, den er feil og Landet er icke aldeles hvad man holder det for. —

Forfatteren af *Kongs-Skugg-Sio* har vistnok betragtet Landet i Modsætning med andre Lande som overalt ere beboede, i det mindste tvivler jeg paa han har sammenlignet det med Island eller den nordre Deel af Norge, thi det tør jeg frit paastaae, at der ere Stæder i Østerbygdens Fiorde som i intet giver hine Lande synderlig efter, ja torde paa den Tid havt et betydelig Fortrin, som det vel endnu icke gandske har tabt. —

Havevæxter komme til en temmelig stor Fuldkommenhed, Kaal til Alens Høide og derover, Roer indtil $\frac{5}{4}$ ~~Æ~~^s Størrelse, Kiørvel, Spinat, Petersille, Sillerie, Gulerødder, Kartoffler trives godt og lønner rigelig Umagen ved Etablissementerne Iulianæhaab og Lichtenau, der dog ei ligge langt ind i Fiordene; det er upaatvivlelig at de trivedes end bedre længere inde, hvor Solen virker stærkere og den

kolde Taage ei rækker; ja jeg har 1785 seet de deiligste trinde fuldmodne Bygax, avlet af afdøde *Anders Olsen* i *Jggalikko*, som indeholdt 60 Fold; kan da endnu nogen tvivle: at det i Norge brugelige Snarkorn icke skulde blive en i Grønland saare sielden eller næsten aldrig feilslaaende Sæd? — Det der skulle foraarsage dens Mislycke, maatte være den haarde Landvind S: O: som i Fjordene skræckelig regierer, dog sielden indfalder i Iunii, Iulii og August og disse 3 Maaneder vilde sickerlig bringe Snarkornet til Fuldkommenhed; Grønlands Fiorde ere altsaa fuldkommen saa godt skickede til Boepæl som mange Stæder i Norge der ere underkastede tidligere Frost og sildigere Foraar end hiine og dog beboes og ernærer sine Beboere, ja de torde vel og have virkelige Fortrin; Men det forstaaer sig selv: at de første Aar — inden Marken blev opryddet, befriet fra den overhaandtagne Moss og noget giødet med Tang og Møg — vilde blive uudholdelige uden Understøttelse. — Næringsvejene vilde blive:

- a) Fædrivt af Qvæg og Faar eller Geeder; deraf Kiød, Smør og Ost, samt Huder, Skind og Uld eller Ulden Vahre til Forhandling.
- b) Kornavling nogenledes til Fornødenhed, maaskee dog icke uden lidet Tilførsel. —
- c) Haugevæxter i Overflødighed. —
- d) Laxefangst; hvor rigelig er icke Landet forsynet med Laxørreder, som formedelst Stædernes Fraliggenhed snart aldrig benyttes — uden enkelte Gange af Grønlænderne; heraf troer jeg endog kunde giøres en icke uvigtig Handelsprodukt. —
- e) Andet Fiskerie efter de forskellige Fjordes Beskaffenhed, især vilde *Tunnulliarbikfjorden* nok her have et betydeligt Fortrin for andre. —
- f) Sælfangst med Garn under Isen; deraf Spæk og Skind til Handel. —
- g) Haifangst, især i *Tunnulliarbik*. —
- h) Rævefangst. —
- i) Harer og Ryper i Huusholdningen, som vilde bespare andet Kiød; maaskee og sidste kunde giøres til en kostbar Handelsprodukt. —

a, f, g, h, troer jeg visselig vilde forskaffe den flittige og huusholdriske Bonde hvad han af manglende Ting kunde behøve,

men en af forrige Tidens Handelsprodukter er forsvunden, da Hvalrosser aldrig, eller i det mindste høist sielden, nu sees, imidlertid bekræfter grønlandsk Tradition Beretningen om disses Vigtighed i hiine Tider, især angives en viss *Olaus i Jggalikko* som en stor Hvalrosfanger, ja for faae Aar siden er imellem de gamle Huuse i bemeldte *Jggalikko* funden en Hvalrostand under Iorden, ufeilbarlig en Overblivelse fra hiine Tider. —

Ieg har saaledes ved at betragte Grønland, ofte ønsket: at mange, usle, sig knap nærende, norske Fiældbønder — ere og Sømænd — kunde forbytte sig hid, hvor deres Boepæle vilde være Parader imod de De have; *Lodmundarfjord* og *Borgerfjord*, *Breedefjord*, *Erichsfjord* og *Einarsfjord* ere de bebyggeligste og vilde sickerlig føde sine Mænd. —

JOHANN CHRISTIAN MØRCHS
FRIETIMER

FØRSTE STYKKE

ØSTER-BYGDEN

*Den Prosit som kom seent,
er bedre end aldeles ingen.*

Wessel.

TIL

DEN HØY-KONGELIGE
GRØNLANDSKE HANDELS
COMMISSION

OG

ADMINISTRERENDE
DIRECTION

Et Land, saa vidt adskildt fra Videnskabernes Ynglestæder, som Grønland, er naturligviis udelukt fra, at følge den fremspirende Kundskab liige i Sporene og holde Skridt med samme i dens væxtriige Krydsgange.

Fleere tilfældige Omstændigheder nægte eller forholde endog misundelig det, der nærmest henhører under Poelboerens Videkreds, indtil det, som gammelt og forældet, har tabt dets største Interesse i hiine mildere Himmelegne, dets Fædreneland.

Hvad Under da, at Videnskabernes Stedsøn græmmende tvinger sig til uvirksomme Taugshed; at han, omgiven af og som overgydet med Iis, hendrager sin langvarige Vinter i ufølsom Iisstand.

Seentkommende yndige Foraar maae smelte, eller mægtige elektriske Stød maae vække ham, til at nyde Aandskræfternes oplivende Straale.

Som Foraarets Forbud lod sig 1798 en Svale tilsyne, med Herr von Eggers's afhandling om Grønlands Østerbygd, i Landhuusholdnings-Selskabets Skrifers 4de Bind, men — Svaler gjøre Sommer, een Svale ikke kan.

Et ønskeligt elektrisk Stød foer mod Polen hen, bragte Grønlands Iisbierge i zittrende Bevægelse og — en Glædesperle rullede need ad deres Krystallne Vægge.

Flaggrekraft virkedes i egentlig Nordboes Aand; ei Ørnliig Svingekraft vidt ud i Zonens Etherrum.

„Ogsaa denne Flaggrekraft er Liv, yd „Livets Skat“. Saa hørte jeg en Stemme, der virkede i min Siæl den reedelige Beslutning: at yde hvad Svaghed kan formaae, og med Sommerfugls Styrke at lægge et Soelstøv ved Siiden af Ørneprodukt.

Stemmen kom fra Dem Høye og Gunstige Herrer. Tillader at jeg desaarsag overgiver Dem disse mine Frietimers Arbeide!

Inden jeg saae Herr von Eggers's Afhandling, var jeg ved sikre Beretninger om Grønlands nordostre Kyst, bleven overbeviist om:

at den virkelige Østerbygd umuelig kunde have været andenstæds, end paa Landets sydoststrækkende Deel, nemlig: fra Kap Desolation til Sydbukten, eller saa langt befindlige Rudera beviser den at have gaaet.

Herr von Eggers har, ved sin Afhandling søgt at gjøre denne Sætning almindelig beviist, og derved havt den Fordeel: at kunde adspørge Oldtidens Beskrivelser om og over Østerbygden og konferere samme med nyere Efterretninger. Hvor vigtigt! om de sidste havde været sikre og nøjagtige.

Een Fordeel ønskede jeg at kunde overladt den sindriige Forfatter, da den, foreenet med hiin, vilde udrettet meere end uden den vel var mueligt; Den nemlig: at boe i Egnen og kunde besee, saavel den heele Strækning, som enkelte Stæder.

Formeedelst denne Fordeel, kan jeg deels opdage Feil i de Efterretninger, hvorpaa Herr von Eggers har bygget sine Slutninger, hvilke sidste altsaa maae ligne Grunden; deels opdage Slutninger, der ere aldeeles ugrundede.

Men jeg føler: det er uliige lettere at opdage Feil end rette dem, uliige lettere at overbeviise sig selv om en Sag, end gjøre den indlysende for Andre.

Ikke desmindre har jeg vovet at forsøge begge Deele; med hvad Held? maae mine Høye og Gunstige Herrer mildest bedømme.

Kolonien Iulianæ Haab i Grønland,
den 16de Februar 1801.

underdanigst.
Joh: Chr: Mørch.

(Vedføjet paa indheftet seddel): Herr *Mørch* har i denne Afhandling viist, at den gamle Østerbygds Steder lade sig fordele paa en anden Maade, end af mig er skeet. Jeg har aldrig paastaaet og paastaaer endnu ikke, at hvert enkelt Sted af mig rigtigt er opgivet: men dette tør jeg paastaae, at Hovedfiordene, som de af mig ere ansatte, næsten fuldkommen passe til Ruinerne. Kiært vilde det derfor være mig, og kiærere end H^r *Mørchs* søgte Raisonnements, om nogen nøje vilde undersøge og aftegne Ruinerne. J enkelte Dele kan ellers H^r *Mørch* gjerne have Ret: f. Ex. at *Hvarfsgnipa* har lagt paa *Nunarsoak*.

Saaledes bedømt i Aaret 1807 af

H. P. von Eggers.

Specialia quædam vide suis locis, scil. pag. 20 [= s. 72]. 41 [= s. 77]. 43 [= s. 78]. 51 [= s. 82].

Af Kursforskrifterne i *Gripla* og *Landnamabogen*, har Herr *von Eggers* taget et meeget overtalende Beviis: om den grønlandske Østerbøigds Beliggenhed. Kunde dertil beviises: a) at den nordostlige Kyst af Grønland, fysisk umelig kan være Østerbøigden, som man hidtil har anseet den for; b) at alle i de gamle Korografier nævnte Fiorde, Øer, og Stæder kan gienkiendes paa den sydvestre Side — da er vel Satsen saa nær apodiktisk Vished, som den kan komme. Det første kunde Herr *von Eggers*, der gandske manglede al Underretning om hiin Kyst, nødvendingviis icke; det andet har han vel bemøyet sig for, men upaatvivlelig vil Enhver, der læser Afhandlingen med Opmærksomhed, mærke at det ei ret er lyckedes.

For at hæve al Tvivl, ville vi søge at udvikle begge Gienstænder.

A.

Grønland kan, nu med megen Liighed, ansees som et Legeme, hvis Rygrad forestilles af den, sig langs igiennem heele Landet stræckende Hoved-Iøkel, dets Ribbeen de fra samme udskydende Fiordjøkler; men saa var det icke af Begyndelsen. Søekysterne har paa begge Landets Siider bestaaet af en næsten sammenhængende, kun ved smaae Aabninger giennemskaaren, Kiæde af høye Bierge, hvorimod det indre af Landet oprindelig har været meest dybe Dale, maaskee hyppig bestrødde med Indsøer. De i Poelegnen saa skraafaldende Soelstraaler, har ei kundet naae need i disse Dale, at optøe den Sne og Iis Vinteren frembragte, naturlig har altsaa det, af Luftens Varme og Regn, smeltede igien maattet hærdes, Aarlig tiltage, tildeels formedelst den fra neden voxende Kulde, og saaledes frembragt hiin uhyre Iismasse, der, hvis ei en Reform af Naturens Herre er bestemt, synes at true Landet med total Be-

dæckelse. Biergkiædens smaae Aabninger holdtes længere blotte, da Solen havde Frihed at virke i samme; alt som denne Frihed var mindre, udskiød fra hiin Rygrad Arme, der Aarlig forlængede sig, og nu i de fleeste naaer Søen, i Alle omsider vil naae den. Af alle Aabninger i Kiæden har uden Tvivl den, mellem Frederikshaab og Fiskeræset, været den største, man burde altsaa kundet formode: at den silde vilde bleven overvunden, men erfarer tvertimod, at det er skeet meeget tidligere end de fleeste andre, hvortil flere Aarsager maae have bidraget.

Man har troet: at her omtrent skulde været det Sund, *Martin Forbisher* i Aaret 1578 skal have givet sit Navn, men ueenige om, hvor det akkurat fandtes, da nogle have troet det at være ved *Sermelik*, 6 Miile syden for Frederikshaab, andre ved *Adlomersok*, 9 Miile norden for samme Kolonie, eller strax norden for hiin Biergkiædens største Aabning, *Iisblinken* kaldet; eller man har troet ved hiin at finde *Forbisherstrædet*, ved denne *Bærsund*. Efter de Beretninger ankomne Østlændinger sc: Grønlændere fra Landets nordostre Kyst, har givet, findes der paa hiin Siide, omtrent paa denne Høide, aldeles icke meere end et Stæd, hvor der kunde være Rimelighed til et fordums Sund.

Det er ei aleene meeget tvivlsomt, om det egentlig var Grønland *Forbisher* paa benævnte Reise var ved; af Indbyggernes Klæder, Fartøyer, Reedskeer o: sl: m: lader sig intet vist slutte, da *Eskimaux* have alt dette tilfælles med Grønlænderne, ligesaa lidet af Koursen langs Land, der gielder saa godt for *Labrador* som for Grønlands nordostre Kyst, — Men det er tillige gandske usandsynligt: at det af ham opfundne Stræde er at søge, som et tvers igiennem Landet gaaende Sund, thi havde et saadant været til, endnu paa den Tiid, maatte sickerlig de gamle Norske nævnet derom, i det mindste som om *Øllum Længri Fiord*, og rimeligviis havde Vesterbøigden da blevet først beboet, i det *Erik Raude*, der fulgte langs Land, nødvendig vilde observeret det; icke desmindre synes Situationen at paanøde den Meening, at her fordum, men vist nok længe før *Forbishers* Tiid, har været et Sund, hvori den egentlige Iisblink *! Watteblink !* har ligesaa stor Deel som nogen af hiine Fiorde, da den staaer i nøjeste Konnexion med samme.

Sermilikfiordens Iismasse har sin Direction i O: N: O:, Iisblinken i O: t: N: og *Adlomersok* i O: $\frac{1}{2}$ N. Altsaa maae første og sidste støde til den mellemste, som længere need skal blive meere tydelig-

giort. „Men Iisbinken danner egentlig ingen Fiord som hiine tvende.“ Nei! nu ikke, men muelig før. Et Reev i Munden af denne Arm, formeeret ved jidelige Opskyl' af det paastaaende Hav, kan have været første Anlæg; Bundfrossen der i en stræng Vinter, som formeedelst Bundens Leeragtige Bestanddeele saameget lettere kan formodes, følgelig Strømmens Standsning, der skulde bortdrive det af Havet opdyngede, var strax første Dæmning og Tilvæksten forklares lettelig. Det være som det vil, har her været et fordums Sund, saa maae denne Iismasse strække tvert over Landet, saa maae den vise sig ligesaa betydelig paa den nordostlige Kyst, som paa denne sydvestlige, saa maatte den og være en sicker Punkt, hvorfra man kunde vove en Ekursion mod Nord, at besee den Kyst, hvor man har formodet hiin berømte Østerbøigd at være. Denne Punkt ville vi opsøge.

Der er paa hiin Siide, som man almindelig kalder, vel og i egentlig Forstand kan kalde, Østerbøigd, en Fiord, paa Grønlandsk kaldt *Puisortok*. Anledningen til Navnet, af *puiok*, noget over Vandet opduckende, skal være den udkalvende Iis, der af Strømmen saaledes henrives, at den snart trækkes under, snart igien sees oven Vandet, og desaarsag skal være et meget farlig Stæd for Grønlænderne at komme over, ja det næst eeneste Offerstæd i Grønland, hvor enhver overfarende udkaster nogle Perler eller andet, derved at friekiøbe sig fra Undergang. Om denne skræckelige Strøm og de derved aarsagede Forulyckelser, ere Vidnerne saa mange, at Sagen er uden for al Tvivl. Man har derfor troet, her at finde Forbisherstrædets nordostre Udløb, men herved falder den betænkelige Omstændighed: at Strømmen der altid gaar *ud*, hvilket og er Tilfældet i de modsatte Fiorde *Sermelik* og *Adlomersok*, altsaa synes at foraarsages af Elveløb og den Mængde Vand, Iøkelen nødvendig igien maae afgive i Sommer-tiiden. *Puisortok* er ei lagt Mærke til om Vinteren, da ingen boer den saa nær; ved de 2de modsatte Fiorde er den udgaaende Strøm om Vinteren aldrig saa stærk som Foraar, Sommer og Høst; desuagtet er dette langt fra tilstrækkeligt Modbeviis: at der icke har været Sund, thi, icke at regne: at der fra *Adlomersok*, under Iøkelen, skal ei aleene komme Træestycker — disse kom icke nødvendig fra hiin Siide — men endog Grønlænder-Reedskaber drivende, hvilket nogle Grønlændere vel berette, men dog icke er tilstrækkelig godt-giort, kan det meeget muelig nu til Bunds være sperret. En Samling af Øer kan have været paa et Stæd i samme, hvor de forskellige

sydvestlige Arme har foreenet sig og den, langs igiennem Landet fremtrængende Hoved-Iismasse, der først skiød Leeret foran sig (a.), derved dæmmende et Løb efter det andet, havde Magt nok til, derpaa at bygge det faste Bolværk. Hvordan Alting end er, saa er *Puisortok* den betydeligste Iøkel paa Nordostkysten, som *Sermelik*, den egentlig saakaldte *Iisblink*, og *Adlomersok* er det paa Sydvestkysten, og — at disse gaae tvert over Landet og ere tilsammen *et Heelt*, det skulde beviises, dernæst bestemmes *hvor* den akkurat findes paa hiin Side. Af *Dalager* er forlængst (b.) given Beretning om det formodede *Forbisherstræde*, hvoraf sees: at det naaer lige til Nordostkystens Bierge. Paalidelige Østlændinger berette ligeledes: at *Puisortoks* Iøkel naaer saa vidt ind i Landet som sees kan. Altsaa staaer kun tilbage at beviise: de tvende benævnte at være et Heelt og bestemme hiins Stæd.

For at kunde dette, vilde vi benytte os af den fortiente *Egedes* Kort (c.) og de foran angivne Kourser.

Forklaring:

- A. *Adlomersok* paa $62^{\circ} 48'$.
- B. *Iisblinken* „ $62^{\circ} 43'$.
- C. *Sermelik* „ $62^{\circ} 18'$.
- D. *Midfiord* „ $63^{\circ} 15' = \textit{Hvidserk}$.

Efter denne Forestilling støde altsaa alle trende sammen, omtrent midt i Landet, og maae vise sig paa Nordostkysten imellem 63 og 64° . Fra *Kap Diskord* — *Alluk* — paa $60^{\circ} 48'$ til ovenbenævnte *Puisortok*, er 6 Dagsreiser med Konebaad. Antager man nu: at en Konebaad daglig tilbagelægger 8 a 10 Miile, da er der imellem disse 2de Stæder 48 a 60 Miile, efter de Krumninger en Konebaad maae gjøre, hvilket staaer i

(a.) Det er en almindelig Bemærkning: at Vandet fryser hastigst og haardst paa Leeret Grund, og alle Fiorde i Grønland, hvor Iøkelen har taget Overhaand, have sliig Grund; ja det som er meere mærkeligt: endog hvor Bunden bestaaer af anden Iordart eller Grund, der bringer den fremskydende Iøkel Leer foran sig, og bedækker dermed den ejendommelige Grund. Et Beviis: at Landets indre Dalstrækning har været Leer.

(b.) *D: Cranz* Hist: von Grønland, 1tes Buch, 2te Abschnit § 9, 10.

(c.) Dette er det rigtigste, hidtil havende, Kort over Grønland; længe har forgiæves været ønsket et paalideligt dansk Kort over Kysten, maaskee er den Tiidspunkt, da saadant et vorder optaget, endnu langt borte; jmidlertiid burde dette *Egedes* udgives for sig selv, i noget større Bestik, til vore Grønlandsfareres Nytte.

samme Forhold til Gradeforskiellen mellem Kap Diskord og Midfiord, som den befindes paa denne Side. Efter det franske Kort af 1751, skal uden for Forbisherstrædet ligge en Øe. Den findes virkelig uden for Puisortok, et godt Stykke til Søes, hvorunder Konebaadene holde sig ved Overfarten og hvis Navn er *Omenak*. Paa *Egedes* Kort findes ingen Øe ved Kap Forbisher paa $62^{\circ} 20'$, men uden for Midfiord paa $63^{\circ} 15'$. De tvende forstandigste Østlændinger jeg har været saa Lyckelig at tale med, forelagde jeg *Egedes* Kort og forklarede for dem Sydvestkysten; herved blev jeg paa en behagelig Maade overrasket af den eene, som faldt mig ind — Ha! *Puisortóviok* ∴ See! der er Puisortok, — der a. er *kyerdlek* ∴ den sydre (*d.*), der b. er *akkudlek* ∴ den mellemste, der c. *auangnartlek* ∴ den nordre, der d. *Akulliarusek* ∴ et Deelenæss imellem 2de Fiordarme, hvor der er et gammelt Grønlænderhuus høit op paa Fiældet — der er *Omenak* sc: Øen uden for. Vel er dette ei ganske sikkert at bygge paa, dog troer jeg det biedrager, ved Siden af foranførte Figur og de benævnte Dagereiser, til største Sandsynlighed, og da alle Berettninger stemme hermed overeens, i det mindste icke strider derimod, troer jeg med Sickerhed at kunne gaae ud fra denne Punkt, for at recognoscere videre og opleede Østerbøigden — om mueligt.

To stive Dagereiser norden for Puisortok er en Fiord kaldet *Nájarmiut*; to Dagereiser videre Nord *Igloluarsuit*; een Dagereise derfra *Kalleraglit*. Der norden for er *Omenak*, *Omeevik* og langt nord *Pikkiukbik*, som skal være det sidste beboede Vinterstæd mod Nord. Norden for dette skal være en stor *Strømfjord*, og end videre nord taler man om *Landets Ende*. Her skal Strømmen være saa stærk, at Øernes Strandkant skal være huul eller underædt, som paa en Iisskosse; Sælen, længe arbeidende mod Strømmen, kastes til Siden og tilsidst maae søge Landeveien over et udstikkende Næss, hvor Grønlænderne fra *Pikkiukbik* med Hunde og Slæde undertiden søger hen og haver riig Fangst af Sæle og Bjørne, hvilke sidste skal være i svær Mængde. Norden for dette Strømsstæd skal kun øjnes Iissen, men tvert over mod Øst, skal ei være langt til Land; Nogle forvovne Grønlændere skal have prøvet paa at roe derover, men, skjønt kommen det temmelig nær, ei kundet naae Landet; en Forvagter af Maager og andre Fugle bevogter det og tillader ingen Fremmed

(*d.*) Man lægge Mærke til: at Østlændingene kalde Nord for Syd og Syd for Nord; de sige sig at fare Nord naar de reise hen imod Hucken og Syd naar de gaae tilbage.

at komme dertil. Af denne Fabel uddrager jeg: at Strømmen er for en Kajak uovervindelig, altsaa overmaade haard.

Uagtet Kortene unægtelig ere upaalidelige, især paa denne Kyst, maae vi dog benytte os af dem og de der anførte Navne, leedende efter at finde, om mueligt, hiine berømte Stæder, eller i det mindste blive overbeviiste om, paa hvilken Strækning De icke ere at finde.

Antager man da fra *Puisortok*, som 2 stive Dagsreiser, 20 Miile, og hiin antages at være, hvor jeg har sadt den, nemlig $63^{\circ} 15'$, da kan *Nayarmiut* træffe ind med *Eriksfiord*; *Igloluarsuit*, 2 smaae Dagerreiser — 14ten Miil derfra, med *Egedes Fossasundsfiord* og *Kalleraglit*, en stiv Dagsreise, 10 Miil videre, den treegreneede Fiord som gaaer ind ved *Langeya* — *Einarsfiord* hos *Cranz*, og da ere vi omtrent paa *Sukkertoppens Høide*. Da ingen af de Østlændinger jeg hidtil har talt med, have været længere nord med Konebaad, og Kajakfarten er en alt for usikker Maalestok, saa tabes her ogsaa denne Veileeder. Efter hvad af disse Østlændingers Udsagn kan gisses, maatte Omenak være *Lundeya* uden for *Ketilsfiord*, og *Omeevik* : et Stæd at træcke Baad op paa NB: under Forudsætning at der ei er noget dertil skicket Stæd i Nærheden, maatte sandsynligviis være *Herjolfsnæss*. *Pikkiukbik* maatte da være i eller ved *Egedes Sandviig* eller *Cranz's Skagafiord*; den nævnte Strømfjord *Egedes Iisafiord* eller *Cranz's Berufiord*, og saaledes den saa kaldte Landets Ende *Øllum længri Fiord*. Om dette skulde være hiint *Bearsund*, om det skulde have faaet saadant Navn af de i disse Vande maaskee komne Engelændere og Hollændere, formeedelst Biørnenes Mængde, eller af *Wilhelm Bærentz*, som fra 1594 til 96 søgte den nordostlige Vei til Kina — alt dette vil jeg forbigaae, som noget ei herhen hørende. Nok er det, at der efter alle Berettninger om Landets østre Siide, ingen Stæder, uden for *Puisortok* gives, hvor der kunde været Muelighed til Giennemfart i langt forgangne Tiider, med mindre man vil antage, efter min Gisning, den af Grønlænderne omtalte Landets Ende for *Øllum længri*, faldende i *Davidsstrædet* ved Iakobshavn med Navn af *Iisefiorden*. Til denne Gisnings Bestyrkelse er: Strømmens haarde Gang *mod Nord*, som beviiser det ingen Fiord at være, og gjør muelig: at den af *Egede (e.)* anførte Hvalfisk, ved denne Gienvei, saa hastig kunde bringe Budskab mellem Brødre. Tillige er det ubegribeligt, hvilket Land

man ellers tydelig kunde see lige over for, om man just icke ville troe det saa nær, at Grønlænderne torde forsøge en Overfart; thi Island kan det umuelig være, ei heller Gundbiørns-Skiær, da det skal være et meeget høit og stort Land. Det Iishav de altsaa troe at see der norden for, maae da være det sig inden i udvidende Sund, belagt med en vedvarende Iis.

Vi ere da saa langt, som de gamle Norske og Islændere skulle havt deres Boepæle, og hiint lige over for liggende Land maae vel med Rett holdes for *Obygdr*; Men hvad Spor opdage vi nu efter disse vore Landsmænd, hvormed vi gjøre os betalte for en saa vidtløftig Reise? Hvilke Kiempebygninger trodser her Tiiden, som paa Vestersiden? Hvordanne ere nu de feede Græsgange, de af Vildt og Tamt vrimplende Marker, hvorom hiine Beboere gave saa herlige Vidnesbyrd? O! forgieves søger man alt saadant her. Af 190 Gaarde, 12 Kirker, 1 biskoppeligt Sæde, og 2de Klostre, kunde ei andet end forekomme langt fleere Levninger, end i det bekjendte Grønland, som man kalder Vesterbøigden, der skulde være mindre beboet, men efter al Spørgen ere *kun 2de Stæder* nævnet mig, hvor der skal findes gamle norske Huustomter.

Disse ere: 1, en Tomt i en Arm, næsten en Dagsreise ind i Fiorden *Nåjarmiut*, kaldet *Ekalluit*, ved en fersk Søe, der kunde synes at stemme med *Eriksgaard*, oven for Brattahlid i Eriksfiorden, men hvor er *Brattahlid*, *Dyrnæs*, *Leidar* og *Solarfiølds*-Kirkesogner? deres Stæd blev her ikke fundet. 2, Nogle Tomter ved *Igloluarsuit*, hvilket Stæd endog bærer Navn af hiine Huuse. Disse 2de Stæder skal være de eeneste paa Østlandet, hvor der voxer Græs eller Straae, som herfra forhandles til andre Stæder mod god Betaling, nemlig: 1 à 2 smukke Skind for Straae at lægge i Støvle. Til deres Huuse skal Østlænderne møisom søge i Kløvter og Spræcker efter Iord, da der ellers kun skal være skaldede Klipper. Lad være dette maaskee er noget overdrevet, skjønt eenstemmig fortalt af forskiellige, imod hvis Fordeel det var at forfæle Landet, da man har ønsket Europæere didhen at handle med dem; saa gives her dog aldeles intet Haab til store Græsgange, hvor saa mange Gaarde kunde føde talrige Hiorde, da ei engang Harer eller Reene her kiendes, eller har Navn, af hvad anden Aarsag end, at der ingen Føde er for dem. Og hvad andet Resultat kan drages herudaf end, at den Østerbøigd da gamle Normænd fandt sig saa vel paa, aldeles icke maae søges paa den nordostlige Kyst. —

B.

Forinden jeg foretager mig at Conferere Iulianæhaabs Fiorde med Østerbøigdens Korografier, vil jeg forudskicke nogle faa Anmærkninger til Herr *von Eggers's* Afhandling; fleere vil under Konfrontationen gives Leilighed til.

[*Herfra enslydende med A, ovenfor s. 22 l. 8—s. 24 l. 17*].¹

I Bunden af *Kangerdloarsuk* — Pag: 280 — er hverken Siaglit eller Rudera, men begge Deelee omtrent midt i Fiorden, paa nordre Siide. Her kan og tydelig skielnes 8te Rudera, foruden det med 4te Alen høje Muure beskrevne, hvilken Høide den søndre Gaul end har *l*: hvorfra altsaa kan gøres Sluttning til Huuset ved *Ónartok* :/ men de øvrige ere gandske forfaldne.

At skrive noget sammen for Fraværende, som ei kan undersøge Rigtigheden, faldt lettere end nøjagtig Undersøgelse; og Direktionen var uforsigtig nok til, icke at give Relationerne i Trycken, hvor ved formodentlig Een og Anden, især Iulianæhaabs daværende Missionær og vel bekiendte Kiøbmand, havde seet sig beføjede at kritisere og rette.

[*Herfra enslydende med A, ovenfor s. 24 l. 33—s. 26 l. 34*].

Ivar Baardsen:

Den østerste Bygd ligger ret for Østen ved *Herjolfsnæss* og heder *Skagefiord*, det er en stor Bygd.

Her møder strax nogen Vanskelighed. *Biørn Ionsen* har ingen Fiord af dette Navn. En stor Bygd burde rimelig havt Kirke, men Flateibogen nævner den ei heller. Skulde det være samme som *Sandhøfn*? eller skulde *Sandhøfn* blot været en ubebygdet Havn, *Skagefiord* derimod være den før benævnte *Kangerdluksoetsiak*? da den laae ret for Østen

(*Eggers' bemærkn. til B [s. 72 = s. 22] paa indskudt seddel.*)

Dersom H^r *Mørch* havde agtet paa, at *Desolation* og *Cap Desolation* ere to forskellige Ting, at hiint betegner en heel Strækning, dette et Forbjerg, saa vilde nok ingen Uvished være opstaaet hos ham. — At ansee *Kangek-kyerdlek* for *Cap Farewell*, dertil er jeg aldeles ikke forledet af enten *Bruhn* eller *Arctander*, men af Søkortene, hvilke eenstemmigen, af hvilken Nation de end ere, nævne den sydligste Pynt af Grønland saaledes, *Allik* derimod *Statenhuk*.

— nemlig: af den beboede sydlige Strækning af Grønland, eller med andre Ord: af Hvarf 3: ved Herjolfsnæss. Manglende de originale Skriver, kan jeg ei fuldkommen undersøge dette. Om trent paa $64\frac{1}{2}^{\circ}$ ligger *Nåjarmiut*, hvor enkelte Rudera findes. Imellem 65° og 66° *Igloluarsuit*, hvor der skal være adskillige Rudera. Ingen af disse kan være forstaaet af *Ivar* under Skagefiord, thi de ligger 4° og derover fra Herjolfsnæss. Det er vel rimeligst, at disse tvende Stæder kun ere byggede af een eller flere Tilreisende, formedelst Vinterens Overfald, eller andre Forhindringer, efter hvis Ophævelse de igien ere forladte, altsaa ei engang erhvervet sig et Navn.

Langt øster af Skagafiord ligger en ubygd Fiord *Bergefiord*, og et langt Reev for Indgangen, hvorover ingen Skibe kan indkomme uden med høi Flod, da og utallige Hvale løbe derind. I den samme Bergefiord mangler aldrig Fiske, udi den samme Fiord er almindelig Hvalfiskerie, dog med Biskoppens Lov, thi Fiorden ligger til Domkirken. Og udi den Fiord ligger en stor Høl, en Hvalshøl, og naar Ebbe er, da løber al Hvalfisken i den samme Høl.

Denne Bergefiord vil det blive end vanskeligere at hitte. Den laae *langt* østen for Skagefiord, altsaa op paa den egentlige øster Siide af Landet, om man end vilde antage: at Herjolfsnæss var, efter Her v. E's Formodning *Niakornak* ved *Narksarmiut*, thi Distancen imellem Skagefiord og Bergefiord *paa E's Kort*, kan umuelig kaldes langt øster, da det kun er en Forskiel af *faae Miile*. Saavidt sicker Underretning haves om den nordostlige Kyst, nemlig indtil 65 a 66° , findes ingen Fiord af beskrevne Beskaffenhed. Det er derhos en ei ubetydelig Anmærkning: at

Hvalfisken synes ei at elske de Vand, som ligger meeget syden for 66°. Det er vist, at den paa denne sydvestre Siide ei har sit Ophold syden for *Sukkertoppen*, ja det er overmaade rart at see en enkelt paa Frederikshaabs Høide; under Iulianæhaab veed aldeles ingen at have seet den. Østlændingerne veed og icke af store Hvalfiske at sige, førend norden for *Omeevik*. Er denne Anmærkning grundet, da flyder og deraf: at Bergefjord ei kan søges ved Landets sydligste Ende. Mueligt var den at gienfinde i den af Østlændingerne nævnte Strømfjord norden for *Pikkiukbik*, hvorom ingen af de hidtil heromkomne har kundet give paa-lidelig Kundskab, da de ei have været saa langt nord.

Øster længere fra forskrevne Bergefjord, ligger en Fiord, som heder *Øllum længri*, han er snæver uden for og meeget bredere inden til, han er saa lang at ingen veed Ende paa ham, han haver *ingen* (l.) Strøm i sig, han er fuld med smaae Holme, der ere nok Fugle og Æg, der er slet Land paa begge Sider, voxet med grønt Græs, saa langt som nogen Mand der farer.

Paa denne Side Hucken findes den tilforladelig icke, der kunde den heller ikke være, da *Øllum længri* ligger der østen for, efter Stiilen at dømme, ei saa langt fra Bergefjord som denne fra Skagefjord, og *Øllum længri* kan ingen anden være, end det fordums Sund paa Iakobshavns Høide, hvor Østlændingen troer at see hans Lands Ende.

Der ere mange smaa Holme, *det* er meeget bredere inden for

(l.) Formodentlig en Feilskrivelse for *megen*, thi enhver Fiord har Strøm, jo længere jo stærkere; er den bredere inden for end i Mundingen, end stærkere; allerstærkest naar en Hob Øer formeerer forskiellige Sund og gjør den hvirvlende.

end i Mundingen, *der* er Søefugle i Mængde, men *Græsset* mangler nu; for 7 à 8 Aarhundrede, inden den Væxter forkuende Iis belagde Sundet aldeeles, er det rimelig at det har været der.

At *Illoamiut*-Fiorden ei er saa lang, at ingen veed Ende paa den, kan med overflødige Vidner beviises; det tilkiendegiver jo og *Archtander*, som siger: „*Inderst* paa vestre Side fandtes 2de Ruder.“ Den er altsaa aldeeles upassende til Øllum længri og Herr E maae slette Navnet ud.

Øster længere til Iisbjergene ligger *Fimbudr*.

Det Land som ligger østen for Sundet, eller for den af Grønlænderne kaldte Landets Ende (*m.*).

Da Grønlænderne ei kan befare Sundets striide Strøm, og saaledes ingen komme til dette Land, vil det blive umueligt at opdage de Steenkors der skal være opreiste. Ingen af de Østlændinger jeg har talt med, vidste, af saadanne Kors paa den beboede Strækning at sige, men vel adskillige Varder. Denne *Fimbudr* har Her E ei fundet Plads til, og den skal dog ligge imellem Øllum længri og Korsej. Beviis at han har gisset feil.

Øster længere til Iisbjergene ligger en stor Øe hedder *Korsøe*; der er almindelig Iagtvejdskab efter hvide Bjørne, og da med Biskoppens Orlov, thi den Øe

Dette kan ingen anden være end *Biørnøen*, som ligger oppe ved Spitsbergen, hvortil man med Skibe maae have søgt hen paa Bjørnefangst, som til Bergefjord

(*m.*) See Pag: 12 og 13 [= s. 69]. —

hører Domkirken til. Da er intet øster længere det man kan see, uden Iis og Sne, baade til Lands og Vands.

paa Hvalfiskerie (*n.*). Vil man skaffe en saadan Øe paa den Maade som Hr. v: E, da maae Landet først omskabes; thi det er vist, at der, østen for *Kangekkyerdlek*, er meeget andet at see ens Iis til Lands og Vands. Fjeldene ere der, som her, sorte. Nordostkystens Fælhed tiltager efter alles Vidnesbyrd icke saa aldeles stærk, end nu i disse Tider, førend langt norden for den af mig antagne Hvidserk, eller Iøkelen paa $63^{\circ} 15'$; altsaa langt mindre for 4 à 500de Aar siden eller længere, da det er unægtelig: at Landjisen aarlig tiltager, hvorpaa denne vestre Siide giver meere end tilstræckeligt Beviis. Den gode *Ivar Baardsen* førde os uformærkt til Iishavets Grændser, uden at angive Distansen; det kunde han vel icke; da han kun paa mundtlige Beretninger, maaskee ei alle overensstemmende, har kundet nævne de vigtigste Stæder paa denne lange Strækning. Strækningen var øde. Derfor har man anseet den at

(*n.*) Biørnøen og derved liggende Land, som hændelseviis blev opdaget af *Heller* og *Ørvarodd* i det 9de Aarhundrede, var altsaa Norges virkelige Ejendom, længe før 1594, da Nederländerne troede at have giort en ganske nye Opdagelse heraf; Med saa meget større Ret kunde *Fierde Christian* modsætte sig disses Krav derpaa. Man kan ellers af de forskiellige Næringssysler, *sc:* Hvalfangst, Biørne og Reensjagt, Fædrivt og Iorddyrkning m: m.; indsee Mueligheden: at en saa betydelig Mængde, hvilke saavel Historien som forekommende *Rudera* vidne her har været boesatte, har kundet ernære sig og maaskee staaet sig vel; thi Landbrouget eene har icke kundet give saa mange tilstræckelig Næring, skjøndt det icke paatvivles: at Landet var meeget frugtbarere da end nu.

tilhøre Kirken, omtrent som Almindinger endnu tilhøre Kronen. Maaskee kan han og, som en god Katolik, og Famulus, havt et Anstrøg af hiin almindelige Syge: at udviide Kirkeregimentet, og saaledes søgt at udstrække sin Biskops Herredømme til fiernest muelige Grændser.

Bedre underrettet var *Ivar* om: *den egentlige Østerbygd* ∴ den beboede Deel, fra Herjolfsnæss nord efter, og det vil findes, at han har været bedst kiendt i Nærheden af sin Boepæl.

For Vesten Herjolfsnæss ligger *Ketilsfiord*, og er der fuldt bygd, og op paa høire Haand, som man indseiler i Fiorden, stander en Kirke, som hedder *Aros* Kirke, viet til det hellige Kors, hun eyer Alt indtil *Petersviig*. Ved *Petersviig* ligger en stor Bygd, som hedder *Vatnsdal*, nær ved den Bygd er et stort Vand, 2 Veggørsøis breedt, *fuldt* med Fisk. *Petersviig* Kirke ejer al *Vatnsdals*bygd. End fra denne Bygd ligger et stort Kloster, viet til S^{ct} Oluf og S^{ct} Augustinum. Klosteret eyer alt *ind i* (o.) *Botnen* og alt paa den anden Siide.

Her have vi den rigtigste og tydeligste Beskrivelse over Fiorden *Illua* eller *Illuamiut*, som Rekognoscererne ei har behaget nøje nok at beskrive. Aros Kirke laae paa høire Haand, naar man farer ind ad Fiorden, og ejede Alt op til *Kaksitsiak* ∴ *Petersviig*. Til *Petersviig* laae den store Bygd *Vatnsdal*, det er *en Dal*, som *gaaer over til Tessermiut*, saa kaldet af det store Vand deri ligger, hvilket dog er nærmere *Tessermiut* end *Illua*-Fiorden; dette Vand er meeget Laxeriigt. At *Bruun* og *Archtander* ei fandt flere Rudera end beskrevet, kan intet Beviis

(Eggers bemærker hertil:)

Hvad H^r Mørch fra pag. 30 [= s. 72] af skriver, vil jeg lade beroe paa sit Værd. Men vil han isteden for *Tessermiut* have *Illoamiut* til *Ketilsfiorden*, det ligner et *αὐτός ἐφα*, da han ikke med Bestemthed kan sige, i denne at have fundet nogen *Rudera*, passende til *Ketilsfiordens* Bygd, men maae tage sin Tilflugt til Gisningen, at *Ødelæggelsen* her har været stærkere.

(o.) Maaskee: „*alt ind til Botnen*.“

være for, at Fiorden kun har havt de benævnte 2de Bygninger. Hvor-til ellers det over fiire Høje gaaende Steengierde østen for begge Rudera? maaskee har dette Gierde skielnet mellem Klosterets og Vatnsdals Ejendeele. Har man end recognosceret nøje nok, hvor-paa kan tvivles, er dog muelig, at Sporene ere blevne utydelige, da alle Rudera viise: at den sydligere Part af Landet har været underkastet haardere Deel af forandrende Tilfælde end de nordligere, skjønt disse og bære Mindes-tegn deraf.

Næst Ketilsfiord ligger *Rafnsfiord*, og langt ind i den Fiord ligger et Søsterkloster, *Ord*: S^{ct} *Benedicti*, det Kloster ejer alt ind i Botnen og *ud fra* (q.) Voge Kirke. *Voge* Kirke ejer alt Land Fiorden uden fore; ind i Fiorden ere mange Holme og Klosteret ejer alle sammen, Halvten med Domkirken. Udi disse Holme er meeget varmt Vand, som om Vinteren er saa heedt, at ingen maae

Næst Illua kommer *Narksarmiut* (p.) = *Rafnsfiord*. En stærk Indvending herimod maae tages af det varme Vand her skulde være, og som har bragt Her E til, uomstødelig at antage Onartok for *Rafnsfiord*. Imod Her E's Meening — hvorved ikke mindre end 7 Fiorde komme i Vildereede, er ovenfor (r.) giort en, ligesaa ubestridelig Indvending. See vi til Dokumentets Ælde, kunde

(Eggers bemærker:))

ad pag. 43 [= s. 79]. Her viser det sig endnu tydeligere, at meest Dadle- og Nyheds-Syge driver H^r Mørch til at skrive: han kan selv ikke nægte, at paa Øen Onartok findes varmt Vand, blot at Øen ikke bestaaer af Holme, maae give ham Anledning til Modsigelse. Mon ikke de gamle Holme kunde været i Tidens Længde blevne til en Ø eller have sig foreenet med een?

(p.) Her ere Fiorde imellem, men vi forbiegaae dem med *Ivar*, ligesom een er forbiegaaet imellem *Kangerdluksoeitsiak* og *Illua*. *Biørn Ionsen* har antegnet dem og der skal de blive observerede.

(q.) Skulde vel være: „*alt ud til Voge Kirke*.“

(r.) Pag: 28 [= s. 72 = s. 25] N° 5.

komme nær, men om Sommeren er det vel til Maade heedt, saa at man maae bade derudi, og mange blive der karske og fange Helsebod af Soetter. —

man vel formode en indløben Feil, og her anført hvad først under Hvalseyarfiord hørde at staae, dog — Beskrivelsen passer ei heller til *Onartok* eller *Hvalsejarfiord*; thi: *ind i Fiorden* skulde ligge *mange Holme*, og *udi disse* Holme skulde være meeget varmt Vand.

I Ónartok ligger *ingen Holme*, efter den egentlige Ordets Bemærkelse; *dér* ligger kun *a*, Øen *Ónartok*, $\frac{1}{2}$ Miil i Omkreds; *b*, Øen *Tuktutuarsuk* uden for, over 1 Miil i Omkreds. Begge have høje Fielde og ere altsaa ingen Holme.

Varmt Vand findes kun paa *den eene* eller første Øe, ei paa den sidste, og „*udi disse*“ tilkiendegiver at det skulde findes paa *meere end een*. Dette giver i det mindste en høist rimelig Formodning: at Beskrivelsen enten er feil, eller at Brøndene, ved een eller anden Naturbegivenhed, ere giorte ukiendelige.

Ved Iordrystelser veed man jo: at Kilder aabnes og tilluckes. At Grønland har været Iordskielv underkastet, melder *Peyrere* af en gammel dansk Krønike (s.) og det beviiser fleere Stæder. Et Stæd i *Jgalikko* især, beviiser at saadant et har indfaldet efter Nordmændenes Tiid, da en be-

(s.) Historisk Beretning om Grønland, i Reiser som Nord paa ere foretagne, [udg. af C. F. von Haven, Kbh. 1732, Første Part], Pag: 182.

tydelig Revne i Iorden, imellem og igiennem Huusene findes, hvor Vand ei kan have virket den. Ia jeg har talt med en gammel og meeget paalidelig Grønlænderinde, som, indtil sit 16de eller 17de Aar, boede paa sit Fødested Kikertarsoeitsiak, strax norden for Kap Farvel, men med sin Familie i Aarene *mellem 1742—48* flygtede til Frederikshaab, formedelst et, Aaret forhen indfaldt, *stærk Iordskiælv*, der forskræckede Alle i Egnen deromkring. Nu! ved et saadant kan jo Kilderne til hiine varme Brønde paa de i *Narksarmiut virkelig* værende Smaaøer eller *Holme*, være tilstoppede, Brøndene altsaa være udtørrede eller blevne til kolde Vande. Vilde nogen nu sige: Den siden med Navnet *Epiphania* benævnte Stad ved Bierget *Libanon*, var icke den samme som Fortiidens *Hamath*, thi denne havde sit Navn af der værende varme Brønde, som man forgiæves søgte ved hiin; — saa vilde en Henviisning til Relandi Palæstina være overbeviisende, men Grønland saae, ved eller snart efter Rafnsfiord-Brøndenes Undergang, ingen Relandus. Maa-see de paa Ónartokøen værende 2de Brønde ved det samme, hiine tilluckende, Iordskiælv ere blevne aabnede, følgelig icke have været til i hiin Beskriivers Tiid.

Dernæst ligger *Einarsfiord* og imellem hannem og forskrevne

Tessermiut. Hovgaarden findes iblandt de 5 Rudera *Arch-*

Rafnsfjord ligger en stor Hovgaard, som hører Kongen til, og den Gaard hedder *Foss*, og der staaer en kostelig Kirke &c:.

Og der nær ligger en stor Fiskesøe, fuld med Fisk, og da, naar stort Vand af Regn kommer, og naar det Vand falder og mindskes, da bliver der utallig megen Fisk liggende igien paa Sanden.

Der man indsejler paa venstre Haand ind i Einarsfjord, ligger en Viig, som hedder *Thorvaldsviig*, og end længere i Fiorden, paa samme Side et Næss, som heedder *Klineng*, og end længere en Viig: *Graaeviig*, end længere

tander beskriver $\frac{1}{2}$ Miil norden for det store Vand, og har sit Navn af et der værende Vandfald eller *Foss*. Søen er den samme vi nævnede ved Vatsdalsbøigd, der har strækket sig til det Steengierde, som findes ved Søens Ende. Maaskee har denne Laxeriige Sø været et Halvningsbrug for Vatsdølen og Austarsfiordingen. Den needrindende Elv flyder tildeels igiennem en Sandslette; har man bygget Dæmning her og Laxen med høi Flom er kommen ind over samme, da har man nødvendig, naar Vandet mindsker, maattet gjøre riig Fangst paa Sanden, hvor Laxen ingen Smuthuller kunde finde, hvilket Grønlænderne fra *Tessermiut* og *Illua* endnu praktisere.

Paa Fiordens norderste Siide treffer man, ved Indseiling i Fiorden, først paa *Tessiursårsuk* ∴ *Thorvaldsviig*; Længere ind paa samme Side ligger *Nougårsuk* ∴ *Klineng*. End længere ind findes *Akpaitevik* (t.) = *Graaeviig*. Vi-

(t.) Man kan let tilgive *Archtander*, som Ukyndig i Sproget, naar han kalder *Akpaitevik*: et Stæd med Alke-Fangereedskaber, hvilket er feil. Ordet betyder: en *Strids* eller *Valplads*.

Her har altsaa i Nærværelsen staaet en Krig imellem Normændene og Skrællingerne, ligesom i Kakortok, hvor en Øe, forhen kaldt Kittorsak, blev kaldt Akpaitevik, af Normændenes mislykkede Tog mod de der boende Grønlændere. Traditionen lyder saaledes: En Grønlænder, som roede i Kajak, blev af en norsk Dreng længe spottet, fordie han kastede feil med sin Piil; tilsidst blev Grønlænderen opirret og skiød Drengen med Piilen. De i Kakortok boende Normænd vilde hævne Mordet, foer om Aftenen over til Kittorsak, standsede paa Fieldet oven for Grønlændernes Huuse. Liggende, kun med Hovedet uden for Fieldet, keeg

ligger en stor Gaard *Daler* og hører Domkirken til, og op paa høire Haand, som indsejles i Fiorden til Domkirken, som staaer i Botnen, ligger en stor Skov og hører Domkirken til, udi den samme Skov haver Domkirken alt sit Fæe, baade stort og smaat.

deré ind har *Bruun* og *Archtander* icke behaget at umage sig, hvilket er aldeles utilgiveligt ved denne betydelige Fiord. Saameget er vist: at den største Skov i Grønland findes rigtig her, som beskrevet (*u.*), men Rudera i Bunden ere uundersøgte, jmidlertiid er Fiorden, efter Grønlænder-Berettning, stærk bebygd paa begge Sider.

Man nævner paa Nordsiden oven for *Akpaitevik*: *a. Itiblersuak. b. Ivgit*, hvor der endog skal have været mange Bygninger. *c. Itiblersuak kangidlek. d. Kringua* : Bunden, som bebyggede Stæder.

I Bunden skal være mange Rudera, deriblant en stor Bygning, meeget større end Kirken i *Kakortok*, Muurene endnu over Mandshøide, sandsynlig *Dom-*

de need om alt var roeligt, for at stæle sig paa de, efter deres Formeening, sovende Grønlændere. Skiæbnen vilde just at en Piige i det samme skulde hente Vand. Hun saae i Vandspeilet, som Maanen beskinne, de paa Fieldet fremstickende Hoveder, gjorde Allarm og — Normændene flygtede hiem, hvor de siden blev gjæstede af Grønlænderne. Tages til disse 2de, Pissiksarbik ved Godthaab, saa have vi *trende Stæder*, hvor grønlandsk Tradition angiver Krig imellem Skrællingere og Normændene.

Eggers's anm. hertil:

ad not. (t.). Hverken denne, heller ikke de øvrige Udtydninger, hidrører fra *Archtander*, men de ere mig meddeelte af Sognepræsten Hr *Phabricius* paa Christianshavn. Eet er og *Akpaitivik*, som i min Afhandling staaer, og et andet *Akpaitevik*, som Hr *Mørch* kalder det, uagtet jeg som ukyndig i Sproget ej kan afgjøre, om Forskiel beroer derpaa.

(*u.*) Situationen, det store 2 Veggersøes breede Vand, og denne store Skov, strider aldeles mod Hr. v. E.'s Meening: at Igalikko er Einarsfiorden, thi i Igalikko er hverken saa betydelig Indsø eller Skov, som *Ivar* her beskriver.

kirken. Paa sydre Siide findes, som oven for det af *Archtander* beskrevne Stæd $\frac{1}{2}$ Miil norden for *Korgsuak*, hvis Navn er *Niakørnårsuk* — *Qvannersök*, hvor der gives *Rudera*.

Domkirken ejer al *Einarsfiord* og sammeledes den store *Øe Rensøe*, som ligger uden for *Einarsfiord*, saa kaldet, fordi om Høsten løber der utallige Reensdyr, der er almindelig Veidskab og da icke uden Biskoppens Orlov. Og paa den *Øe* ere de bedste Talgsteene som paa *Grønland* sees, saa naturlig gode, at de deraf gjøre *Gryder* og *Kander*, og er en saa stadig *Steen* at *Ilden* den icke kan fortære, og gøres der saa store *Kander* af een *Steen*, som 10 eller 12 *Tønder* gaaer udi.

Hvor sand er icke *Ivars* Beskrivelse her — *her havde han Hiemme* — og hvor treffende er icke alt hidtil? Større Vanskelighed møder ved *Nennortelik*; icke fordi det jo er aldeles rimelig: at *Reensdyrene* have svømmet over det overslyngelige *Løb Ikerisarsuk* til *Øen*, thi at her har været *Reensdyr* er upaatvivlelig, da mange grønlandske *Brystværn* (*v.*) findes paa *Øen*, ligesom *Reenshoveder* med *Hornene* paasiddende for nyelig der ere opgravede af *Iorden*, men — *Veegsteen* findes nu ligesaa lidet her, som paa nogen *Øe* i *Distriktet*. Nogen *Tilsats*, fra en anden eller sildigere *Haand*, bør man her troe, thi det var dog nogle artige *Kander*! Lad det end været *Kar*, *Bryggerkar*, hvordan førde man disse? Men at troe *Emnet* være kommen fra *Vesterbygden* eller *Godthaabs Distrikt*, var at overskiære *Knuden*, icke at opløse den. Paa den nordvestlige *Kant* af *Øen*, sees dens høie *Field* at

(*v.*) *Inden Grønlænderne* fik *Flinte*, skeede *Reensjagten* med at gienne *Dyrene* igiennem trange *Passer*, paa hvis *Siider* man opmuurede et *Slags Brystværn*, bag hvilke *Bueskytter* sad i *Skiul* indtil *Dyret* kom lige for, da han sendte det sin *Piil*. Om *Normændene* have baaret sig saaledes ad? om *Grønlænderne* have lært dette af dem? — vides icke.

have tabt en meeget betydelig Deel af dets Masse; endnu taber det Aarlig noget, men inden Et Aarhundrede vil en svær Skuffe atter blive fraspærngt, hvortil i een, sig aarlig aabnende Revne, samles Materialier. I dette Field ere adskillige Qvartsaarer, her har været skønne Turmaliner, men — de ere *begravede under uhyre Brokker, mueligt er Veegsteenen* ligesaa. Paa den nordostlige Kant findes en stor Bierghuule, hvori skal være meeget flint og feedt Leer. Har man maaskee her udhugget Veegsteenen? Nogle Spor maatte dog viise det, men man nævner ingen. Findes Veegsteenen maaskee i Huulens Bund, overhyllet med Leer og Needfald? Jeg beklager at jeg ei har havt Leilighed at undersøge dette.

Da vester længere for Landet, ligger en Øe, som hedder *Langø* og paa den Øe ligger 8te store Gaarde. Domkirken ejer al Øen, uden Tienden, den ligger til Hvalsjarfiordarkirkia.

Øen maae være *Sermersøk*, hvor der findes Rudera, men 8te Bøndergaarde har der neppe været. Der findes Rudera i *Kakse*, inden for *Nennortelik*, i *Sermelik* og ved *Itibliksuak* paa Sydsiiden af samme Fiord (*w.*), hvilke *Ivar* ei har nævnet; mueligt ere de indbegrebne under hiine 8te Gaarde, fordie de alle have tiendet til Hvalsejarfiordarkirkia.

Den af Hr. v. E antagne *Langø* har aldeles *ingen Rudera*,

(*w.*) *Archtander* har ingen af disse Stæder, enten i Beskrivelsen eller paa Kortet, end icke *Sermelikfiorden*, da dog *Angmalortok-Øen*, der ligger midt i Fiorden og giver den 2de Mundinger, findes paa det sidste.

Næst Einarsfiord ligger *Hvals-eyarfiord*, der ligger en Kirke, som hedder *Hvalseyarfiardarkir-
kia*, hun ejer al Fiorden, saa og al *Kambstade-
fiord*, som næst ligger. Udi denne Fiord er en stor Hovgaard, som Kongen tilhører og hedder *Thiodhildar-
stadar*.

Dernæst ligger *Eriksfiord*, og først i Fiorden ligger en Øe, som hedder *Eriksøe*, som hører Halvdeelen til Domkirken og Halvdeelen til Dyrnæs Kirke.

Dyrnæs Kirkesogn er det største som paa Grønland findes, og ligger samme Kirke paa Vesterhaanden som man indseiler i *Eriksfiord*.

[Herfra enslydende med *A*, ovenfor s. 36 l. 16—s. 40 l. 17].

kan altsaa ei være den *Ivar* har meent.

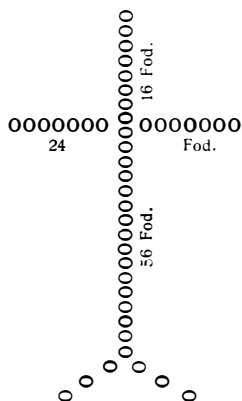
Næst herefter ligger *Ónartokfiorden*. Kirken har formodentlig staaet paa *Annik* og Hovgaarden paa *Narksarsoak*. Kirken ejede tillige *Kunnermiut* (x.), en liden Fiord eller Lang Bugt, som ligger umiddelbar ved Sydsiden af *Ónartok*.

Dernæst ligger *Agluitsok*. Øen ligger egentlig uden for *Ónartokfiorden*, og hedder *Tuktutuarsuk*; er af Naturen deelt i tvende Deele, formedelst 2de paa Øens Midte fra begge Sider indskiærende Bugter, Halsen for det meeste bestaaende af en fersk Sø (y.).

Kangerdluluk, en lille halv Miil oven for *Lichtenau*, paa nordvestre Siide af Fiorden.

(x.). Denne er ei heller af *Archtander* benævnt. De her befindlige *Rudera* ere saa forfaldne, at Maal ei kan tages paa samme, dog meget kiendelige. Paa en Slette af det her oven for staaende Field, næsten ved Toppen, findes et ubdrageligt Kiendtegn eller Mindesmærke efter de gamle Normænd — et stort Steenkors af lagde Steene, endnu gandske uforryckede. —

(y.). Da denne Øe egentlig ligger uden for *Ónartok*, hvorfor tilhører den da næste Fiord? Længere need vil gives Anledning til at besvare dette Spørgsmaal, see Pag: 102 [= s. 94].

Fra Langøe ligge 4re Øer, *Lambøer* og *Lambeyarsund*, det Sund som ligger imellem Langøe og Lambeyar og derfor hedder Lambeyarsund.

Uagtet *Ivar* ovenfor lod at ville gaae videre vestlig strax, see vi dog: at han ved at beskrive de bebyggede Fiorde har oversprunget øde Øer (ø.); thi han vidner selv i det foregaaende: at Langøe laae sønden for Hvalsøer og Kambstadefiord, altsaa end meere sønden for Eriksfiord, følgelig maae og Lambøer, som i Foreening med Langøe formeerer Sundet, ligge sønden for disse Fiorde.

Vi hitte og Alt uden Vanskelighed. *Langøe* haver vi antaget at være — og kan ei andet end være — *Øen Capfarwell*. Inden for samme ligger: *Amitsok*, *Angmalortok*, *Kanniormiut*, *Ivnarsuktelik* = de 4re Lambøer. Imellem disse og *Øen Capfarwell* gaaer et næsten 3 Miile langt Løb = *Lambeyarsund* (aa.).

Da ind længere til *Eriksfiord*, ligger et andet Sund, som hedder *Fossasund*; disse forskrevne Øer hører Domkirken til og forskrevne Fossasund ligger i Indgangen til *Eriksfiord*.

Nu kommer *Ivar* tilbage, hvor han var, og beskriver *Ikerisarsuk*, ved nordvestre Næss af *Eriksfiord* eller *Agluitsok*, et Løb eller Sund, der har en meeget striid Strøm.

Næsten skulde man troe en Afskriver her har korrumperet

(ø.). Hr. v. E. har rigtig mærket dette, og derfor sprunget fra sin *Eriksfiord Tunnuliarbik* til sin *Einarsfiord* = *Igalikko*, for at skaffe *Lambeyarsund*. *Einarsfiord*, med sin udenfor liggende Rensøe, er imidlertid saa fuldstændig beskrevet af *Ivar*, at med den ingen Glemsomhed kan tiltroes ham.

(aa.). Hr. v. E. antager *Akkia*, syden for Koloniefiorden, at være *Langey*, og *Issarut* eller Hollænderøerne, paa Fiordens Nordside, for *Lambey*; saaledes gøres selve Fiorden til et Sund, der ei kan gaae an.

Ivar, thi de Ord: „disse forskrevne Øer hører Domkirken til“ burde naturligviis følge næst efter forrige Periode og er her gandske afbrudt indskudt. Lambøer vare ubebyggede, altsaa, som alle øde Strækninger og Stæder tilegnet Domkirken.

Der norden for Eriksfiord ligg 2de Viiger, som heedder *Yttreviig* og *Innreviig*, thi de ligg saaledes til.

Dernæstnordenligger *Breedefiord* og i den Fiord ligger *Mioefiord*.

Danordenlængere *Eyrarfiord*.

Dernæst *Borgerfiord*.

Da *Lodmundarfiord*.

Da næst og vesterst af Østerbygden ligger *Isefiord*.

Alle disse Øer ere bygte.

Vi gaae nu med *Ivar*, vor troe Leedsager, videre, norden for Eriksfiord og Fossasund, og see her liggende for os: *Serfartursok* og *Torsukattek*, aldees svarende til Yttre og Innreviig. —

Breedefiord = *Igalikko*; i den ligger *Kakortok*, som kun er en meeget *mioe* : snæver Fiord.

Kangerdloarsuk.

Tunnuliarbiks sydostre Arm.

Tunnuliarbiks nordre Arm og Bund.

Sermelik.

Feilskrivelse eller Feiltryk og skulde være: alle disse *Fiorde* ere bygde.

Vi have saaledes fulgt *Ivar* Skridt for Skridt, og intet har hindret os fra, at gjenkiende hans Østerbygd, for saavidt den lange Række af Aar ei nødvendig har maattet forandre dens Udseende.

Den af *Biørn Ionsen* reddede Korografie vende vi os nu til, for at see, hvorvidt den stemmer med vor Meening eller kuldkaster den.

Biørn Ionsen.

Grænland horfir¹ i Utsudr, *synst v. sidst* er *Herjolfsnæss*, enn *Hvarfsgnipa næst fyrir vestan*.

Herjolfsnæss er altsaa sydvest eller sidst paa Grønland. Hvor kan Hr. E., imod disse udtrykelige Ord, endnu antage *Nia-*

kornak paa nordre Side af *Narksakfiorden* for *Herjolfsnæss*? *Herjolfsnæss* ligger efter hans Kort paa $46^{\circ} 47'$ Længde fra Paris og paa $59^{\circ} 48'$ Norderbredde; Landets sydre Ende (*bb.*) *Kangek* kyerdlek derimod paa 45° Længde og $59^{\circ} 15'$ Norderbredde. Grønland strækker sig da end $33'$ i Bredde og $1^{\circ} 47'$ i Længde sydlig $3: 72^{\circ} 2'$ fra Syd ad Ost $27\frac{3}{4}$ Miil; Altsaa er *ikke Niakornak synst* eller sidst. Dog, Hr. E. søger at redde sig ud af den Forlægenhed *Biørn Ionsen* voldte ham, med sin „*Hvarfsgnipa næst fyrir vestan*“ ved en utilladelig Tilsætning „*icke for Herjolfsnæsset, men for heele Grønland eller den her omhandlede Østerbygd*“.

Det er virkelig en alt for stoer Friehed, at supplere en saa tydelig og fuldstændig Meening: „*Synst er Herjolfsnæss enn Hvarfsgnipa næst fyrir Vestan*“, som ei kan misforstaaes. Hr. E har, formedelst denne Tilsætning, været et Spring fra *Niakornak* inde i Fiorden, over *Kallereet-Øerne*, heel ud til *Kittiksut*, for at faae samme til at ligge næst vesten for. Her ved vil vi icke opholde os, men

(*bb.*). Jeg antager her, med Flid, *Kangek* kyerdlek for Landets sydre Ende, da ingen, som seer paa *Archanders* eller *Eggerses* Kort, kan have Tvivl om, at denne jo maa regnes for en sydligere Landets Ende end *Niakornak* ved *Narksak*. Kap *Diskord*, som jeg antager for syderst af Landet — seer man der icke.

¹ horfir = vender.

gaae til den vigtige Marstrander Hr. E har i selve Ordet: *Hvarfsgnipa*, hvis bestemte Meening han gandske har ladet af Sigte.

Ved *Gnipa forstaaes* aldrig bare Havøer, ei engang middel Bierge, men *høye betydelige Fielde*, som, blandt andre, den Gnipa der findes i Sunddalen under Nordmørs Fogderie i Norge, paa Gaarden Hofs Grund, og derfor kalles Hofsgnipa, et Field der viser sig 4 a 5 Miile ud i Havet, efter at de norske Fielde ei meere er at see (*cc.*).

Hvarfsgnipa var et høit Field, ved hvis Omseiling man tabte Landets nordostlige Kyst af Sigte, ∴ *Hvarfsgnipa* var et Forbjerg eller Kap, nemlig *Kape Diskord*, næst vesten for *Herjolfsnæss ved Kangerdluksoeitsiak*. Dette regnet man *sydvest* af Grønland, da Koursen dertil virkelig er Sydlig, ligesom Grønlænderne endnu regner det for den sydligste Huk af Landet, og efter at have passeret den siger sig at være paa Landets anden Side — *Tunnua*; det var *sidst* paa Grønland, nemlig: ved *Herjolfsnæss* var den *sidste* bebyggede Fiord af Østerbygden.

[*Herfra enslydende med A, ovenfor s. 44 l. 13—s. 51 l. 22.*]

[*Efter videre at have gennemgaaet Biørn Jonsen som i A, fortsætter Mørch som i A s. 50 flg. med Flateybogen, med følgende ændring:*]

(*cc.*). Kfr. *Bings* Beskrivelse over Norge &c. Pag: 697.

12, at Gardanesi i Midfyrde
(pp.)

12, I eller ved den stærk
bebyggede Dal, som fra *Tunnu-*
liarbik gaær over til *Sermelik*.

Man vil her have *Kakortoks*
Kirke. Aarsagen er: at den efter
al Sandsynlighed ei har været fuld-
færdiget, men efterladt utækket;
thi man forefinder aldeles intet
i den, som kunde røbe Tag. Ia
jeg skulde saart troe: at den For-
meerelse af disse norske Grøn-
lændere som efter den store Pest
i det sidste halve fiortende Seculo,
omtales, og som 1448 skal have
søgt om Præster og Biskop, just
har befundet sig i de 3 nordligste
Fiorde, sc: Breedefjord, Mioefjord
og Bergthorsfjord, thi intet andet,
synes mig, kan forklare de her
befindtlige Ruderas Størrelse eller
Bygningernes betydelig mindre
Beskadigelse, fremfor de øvrige
Fiorde.

Uden Tvivl er *Kakortoks*
Kirke da bygget, i Forventning af
kommende Præst, men Ueenighed
med Skrællingerne indtruffen, der
bragte hiines ganske Udryddelse
tilveje, følgelig og standsede den
næsten færdige Bygning.

/Herfra enslydende med A, ovenfor s. 52 l. 12—s. 53 l. 4./

(pp.). Maaskee man kunde troe: at dette var *Ivars* Midfjord; man
vilde da faae en Kirke meere i Eriksfjorden end *Ivar* har, og mig synes:
at 3 Kirker i een Fiord i Grønland, hvor Folkemængden dog ei kan
have været overmaade stor, var meere end tilstrækkelig. Skulde Høv-
dingen da ei have Kirke eller Kapell ved sin Gaard? *Ivar tier*, og han
pleiede at leve her, maatte altsaa vide det. I *Biørn Ionsens* Midfjorder kan
ingen Kirke antages, deels for deres Ubetydeligheds Skyld, deels fra
begge kun er en kort Dalvei over til Dyrnæs Kirke, der var det største

Herr *von Eggers's* Slutning om Østerbygdens Beliggenhed, er altsaa upaatvivlelig rigtig, kun har han givet den et noget indskrænket Rum og taget feil i Stædernes Bestemmelse, hvortil deels forudfattet Meening, deels mangelfulde Efterretninger har forleedet ham.

Anleedningen til de, paa flere Stæder i Oldskriverne forekommende Benævnelser af *Eriksfiorde*, *Eriksholme* og *Eriksøer*, fortæner endnu Undersøgelse.

Af Islands Landnamabok see vi: at *Erik* boede, første Gang, *trende Vintre paa trende forskjellige Stæder* i Grønland, inden han gik tilbage til Island.

Berettningen dér er sig selv noget modsigende:

Landnamabok :

Erik seilede fra Sneefieldsjøkelen og kom uden for Blaaserk, han foer saa sydlig langs Landet, leedende indtil det var bebyggeligt. Han seilede Vester om Hvarf, og var den første Vinter paa *Eriksøe*, nær midre end vestre Bygd. Om Vaaren efter foer han til *Eriksfiorden* og tog sig der Boepæl, den Sommer foer han i hine vestre øde Strækninger og gav Stæderne Navne; den anden Vinter tilbragte han paa *Eriksholmene* ved Hvarfsgnipa, og den tredie Sommer foer han heel nord til Sneefieldet og troede da at være kommen til Bunden af *Eriksfiorden*, vendte

At *Erik* seilede fra Island nærmeste Vei, 3: tvers over til Grønland, tilkiendegiver denne Beretning tydelig. Efter at være kommen under Landet *østen for* den af ham nævnte *Øllum længri*, har han fulgt det sydefter, for at finde beboeligt Stæd, men — — fandt han icke dette inden han seilede vester om Hvarf? Hvad kan da *Biørn Ionsen* have meent med sit „dertil kom *Erik* længst“ — — første Sommer — — „og troede at være ved sine Opdagelses Ende“?

Hvarfsgnipa er bestemt. Den var næst vesten for Herjolfsnæss.

Sogn i Grønland, fordie disse laae dertil. En gammel Grønlands Tradition siger: Naar der i Igalicko ringedes til Kirketieneste, hørde man en stærk Aareplasken paa Tunnularbikfiorden, da dens Beboere roede til Itibliks Nord-Eide, hvorfra man havde kort til Kirken; men om dette var alle i Tunnularbik boende veed den icke. Denne Fiord er og alt for betydelig til at der aldeles ingen Kirke skulde være. Jeg lader Borgerfiords Beboere sogne til Igalicko, og sætter Gardanesi i Lodmundarfiord; maaskee man ei tog meget feil, om man antog det 34 Alen lange og 12 Alen breede Rudera, som beskrives Pag: 282 hos *Eggers*, for Levninger af Kirken.

saa om, og var den tredie Vinter paa *Eriksøe* for Mundingen af *Eriksfiorden*.

At *Erik* seilede den første Sommer, vester om Hvarf, heel hen i middre Bygd, boede der den første Vinter; — rekognoscerede Sommeren derpaa vestligere i den øde Strækning, og dog foer syd

til Hvarfsgnipa, for at boe der den anden Vinter; — tredie Sommer igien foer Nord til Sneefældet, vendende nu tilbage til *Eriksøen*, for Mundingen af *Eriksfiorden* — der kan vel ingen finde sund Tanke i dette. Det lader dog som Herr *v*: *E* har godt forstaaet Beskrivelsen. Han kalder de øde Strækninger „Eggen mellem *Tunnuliarbik* og *Nunarsuit*“ — som icke *Alt* var øde inden det blev bebygdt — anviiser endog den arme Landflygtning Boepæl paa det vildeste Stæd i den gandske Strækning, ja har derved paalagt sig selv det, efter Anseende, haarde Arbeide: at skabe en nye Hvarfsgnipa, et Duplikat til hiin syderst paa Grønland ved Herjolfsnæss; dog, Arbeidet er icke saa vanskelig, *Nunarsuit* har Fielde nok at gjøre Gniper af, forlangde man end fleere, og saa kunde man her fabrikere et Hvarf og en Hvarfsgnipa, men — at det icke blev *Biørn Ionsens* og Landnamabogens — det maatte Enhver kunde see; ei heller kan der ret vel blive Hvarf af det Næss Herr *E* vil gjøre dertil, *Nunarsuits* nordvestre Huk maatte være Emnet.

Uorden er der i Landnamabogens Beretning, dog have vi icke Aarsag aldeeles at forkaste den. Feilen ligger i den første Deel af Beretningen, det tilkiendegiver de Ord: „*Eriksøe*, nær middre end vestre Bygd“. Hvad var imellem Midtbygden og Vestbygden? Der er intet kan bære Navn af middre Bygd, uden Strækningen imellem Øster og Vester — een og nu øde Strækning — kan gives Navn af Bygd. Det er aldeeles utroelig: at *Erik*, samme Sommer han forlod Iisland, om Hvarf, og igien nord til Strækningen imellem de siden benævnedede østre og vestre Bygder. Sommeren maatte dertil blive meeget for kort, især naar man tillige skulde i mindste Maade rekognoscere; men om end saa var, maatte det dog heedde: *nærmere østre end vestre Bygd*. At han icke var kommen saa vidt, det tilkiendegives i det følgende: *Tredie Sommer foer han heel nord til Sneefældet* og troede *da* at være kommen til Bunden af *Eriksfiord*, *altsaa havde han ei før været saa langt Nord*. Udtrycket: og „troede *da* at være kommen til Bunden af *Eriksfiord*“ forstaaes som hiint hos *Biørn Ionsen*; han havde fundet mange beboelige Fiorde og

Stæder, men nu saae han den store Løkel, som bedecker Landet videre nord, saae de vilde Nunarsuitsfiælde, og formodentlig har han sluttet: at Landet nu, som paa hiin Siide, blev alt fælere mod Nord, troede derfor at hans haabefulde Opdagelser her fandt deres Ende.

Seilede *Erik* første Sommer om Hvarf, inden han tog Boepæl, og dog anden Vinter boede ved Hvarfsgnipa, saa har han kun flyttet et saare kort Stycke, af een *Øe* paa en anden (*qq.*), eller rettere han har maattet flytte tilbage syd efter — hvilket er en reen Urimelighed, i det mindste for andet Aar —, thi at han virkelig har forandret Boepæl, det viiser Stædernes forskiellige Navne.

Af det Fragment *Biørn Ionsen* har reddet, synes det meeget naturligt at flyde, efter hvad ovenfor derom er forklaret (*rr.*), at *Erik* boede *østen for Hvarf* første Vinter, nemlig: i den siden benævnte Herjolfsfiord. Paa den deri liggende *Eriksøe* findes vel ingen kiendelige Rudera; men det er ei aleene rimelig, at man icke har bygget saa troefast, da det kun var for een, høist tvende Vintre, det er og muelig at man siden har afhentet Steenene til de i Fiorden byggede Huuse, hvis kiendelige Levninger end findes.

Foraaret derpaa seilede han over Hvarf, igiennem Spalsund 3: inden om Drangei, hvorpaa Hafhvarf er, og udsaae sig til Boestæd Fiorden *Illua*, som han — det forstaaer sig — nævnte *Eriksfiord*. Denne *Eriksfiord* er det, paa hvis Sydside *Biørn Ionsen* siger, at *Hrakbiarnarey* og *Sunday* — med de fleere der nævnte *Øer* af Opdageren kaldt *Erikholmene* — laae (*ss.*).

Denne Fiord har forekommet ham smuckere og frugtbarere, end hiin han den forløbne Vinter beboede, desaarsag strax valgt den, efterladt nogle af sine Folk til at anbygge, men Selv foretaget sig at rekognosere videre. Han besaae den øde Strækning *indtil Agluit-sok*, udsaae sig den smucke og reenrige *Øe Tuktutuarsuk* til sin næste Boepæl, og gik tilbage til sine arbeidende Folk.

Tredie Sommer flyttede han til den udsete *Øe*, den var hans — *Eriksøe*; lod nogle af sine Folk anbygge og gav sig til at rekogno-

(*qq.*). Om det og er saa sickert at han boede paa *Øer*; det kan være muelig, da han maaskee ei første Gang havde Kreature med sig, thi ellers vilde han icke vel kundet boe uden i Fiorde eller paa en *Øe*, som den snart følgende *Eriksøe* = *Tuktutuarsuk*, der har et meeget smukt og græsriigt Land, hvilket mangler hiine sydligere.

(*rr.*). Pag. 77 [= s. 89 ≡ s. 44] sqqv.

(*ss.*). Kfr: Pag: 82 [= s. 89 = s. 47].

scere. *Agluitsokfiorden* forekom ham naturligviis smuk og herlig, denne bestemmer han nu til sin faste Boepæl, dette skal blive *den virkelige Eriksfiord*; de forrige maae Efterkommende tage, og — om dem behager, omdøbe, men denne vakre Fiord, og denne vakre Øe — — — dem beholde Du *Erik!* Du har fortient dem. Han beholdt dem virkelig, hans Boepæl *Brattahlid* var arvelig i hans Familie og beboedes af den indtil Aar 1123. At *Eriksøe* og har været arvelig sees af: at den og kaldtes Heriøe σ : Herrens ν : Høvdingens Øe og, at dens halve Deel er kommen til Domkirken tilligemed *Brattahlid*. Af hvad Aarsag den anden Halvdeel blev givet til Dyrnæs Kirke — vide vi icke, uden dette maaskee var Høvdingens Sognekirke; men da denne Øe har været en Pertinentie af *Brattahlid*, see vi god Grund, hvorfor den regnedes til Eriksfiord, uagtet den naturligst hørde til Onartok.

Erik rekognoserede denne Sommer videre nord, hel hen til *Ikersuak*, og troede her at see Standsning for sit Haab. Nu, denne Strækning var og betydelig nok, hvor mange kunde icke her boe tillige med ham? Her kunde *Erik* oprette et Slags Republik og, som første Opdager og Landseyer, være viss paa at blive Overhoved. Hvad kunde en Landflygtig Mand ønske meere? Skulde han og forlænge sin Landflygtighed at gjøre sig Umage for, nøje at besee den vilde Egn der laae mod Norden? Nei! han var med det fundne fornøjet, han hvarf tha aptur, han vendte fra at gjøre fleere Opdagelser for denne Gang, gik tilbage til sin nye Bolig, Aaret derpaa fra sit nye Land — for snart igien med Mange at nyde dets Gode.

Det er over min Evne at lade Kort medfølge, i dets Stæd er efterstaaende Tabell; vanskelig maatte det icke være, efter den og *Archtanders* Kort at udkaste et — lige saa rigtigt som Herr *von Eggers's*. De paa Tabellen anførte Sidetall, henviiser til nærværende Afhandling.

Tabell
*over Stædernes forskellige Benævnelse paa Østerbygden
og deres Beliggenhed.*

T a-

Over Stædernes forskellige Benævnelse

Ivar Baardsen.	Biørn Ionsen.	Flateibogen.
Korsøe. pag: 38
Fimbudr. pag: 36
Øllum længri Fiord. pag: 35
Bergefiord. pag: 32
Hvidserk. pag: 22
Sandhøfn. pag: 22, 23. Skagafiord. pag: 30	} Tofafiord. pag: 80	Herjolfsfiord. pag: 88
Herjolfsnæss. pag: 30		
.	Herjolfsnæss. pag: 73	Herjolfsnæs. pag: 88
.	Saulvadalr. pag: 80
.	Herjolfsfiordarkirka pag: 81	Kyrkia i Herjolfsfynde. pag: 88
.
.	Melrachanæss. pag: 81
Hvarf. pag: 22	Hvarfsgnipa pag: 73
.	Spalsund. pag: 80
.	Drangei. ibd.
.	Hafhvarf. pag: 79
.	Hellisei. pag: 82
.	Helliseyarfiord. ibd.
Ketilsfiord. pag: 41	Ketilsfynde. pag: 82	} Ketilsfynde. pag: 89
	Nº 9.	
.	Eireksfiordr. ibd. Nº 10
Aros Kirke ibd.	} der 2 <i>Kyrkior</i> ibd. } Nº 9	} i Vatsdali see Anm. (<i>mm</i>) ibd., i Vik
Petersviig Kirke. pag: 42		
Vatnsdal. pag: 41	Vatnsdal. ibd.
S ^t Oluf og S ^t Augustin: Kloster pag: 42

bell

paa Østerbygden og deres Beliggenhed.

Landnamabog.	Mørch.
. der Blaaserkr, pag: 95	Biørnøen ved Spitsbergen v. Christiansberg. Østen for det fordums Sund paa Iakobshavns Høide. Dette Sund, hvor Østlændingen regner Landets Ende. pag: 12 [= s. 69].
.	Strømfjord, syden for Øllum Længri, pag: 12, 15 [= s. 70].
.	Puisortok paa $64\frac{1}{2}$ Nb ^r , $44\frac{3}{4}$ ° W for Paris. pag: 10 [= s. 68] sqq.
.	Kangerdluksoeitsiak med Kape Diskord.
.	Det sydre v. østligste Næss af denne Fiord. Dalstrækningen i dens Bund.
.	paa østre Side af denne Dal.
Eriksøe. pag: 95 . . .	Øen i Fiorden, pag: 100 [= s. 94].
.	det nordre v. vestligste Næss af Fiorden.
Hvarf. pag: 95 . . .	Kape Diskord v. Alluk paa $60^{\circ} 48'$ Nb ^r .
.	Ikeriseksuak v. Løbet uden for Statenuksøen. Statenuksøen.
.	Havpynten deraf v. Kangek kyerdlek.
.	Omenak, imellem Illua og Kangek kyerdlek.
.	Tunnua, en Fiord inden for Omenak.
Eireksfiord. pag: 95 .	Illua, pag: 101 [= s. 94].
.	paa Fiordens Sydsiide.
.	i Kaksitsiak.
.	Dalen over til det store Vand i Tessermit.
.	paa Fiordens Nordsiide.

Ivar Baardsen.	Biørn Ionsen.	Flateibogen.																																																																														
.....	Hrakbiarnarei og Lundei, sydlenda Eireksfeardar. pag: 82.																																																																														
.....	Alftafjordr. pag: 83.																																																																														
Rafnsfjord pag: 43.	<table border="0"> <tr> <td rowspan="2"> <table border="0"> <tr> <td>Benedict: Kloster</td> <td rowspan="2"> <table border="0"> <tr> <td>Rafnsfjordr. pag: 83</td> <td rowspan="2"> <table border="0"> <tr> <td>Siglu- fjordr, Kirkia. Sletti- fjordr.</td> </tr> </table> </td> </tr> <tr> <td>Voge Kirke .</td> </tr> </table> </td> <td> <table border="0"> <tr> <td>Vogum i Siglufyrde. .</td> <td>pag: 89.</td> </tr> </table> </td> </tr> </table> </td> <td>.....</td> </tr> <tr> <td>.....</td> <td>Hornafjordr. pag: 83 .</td> <td>.....</td> </tr> <tr> <td>Einarsfjord. pag. 49 .</td> <td>Ofundinfjordr. ibd. .</td> <td>Einarsfyrde. . ibd. . .</td> </tr> <tr> <td>Hovgaard Foss, der kostelig Kirke . ibd.</td> <td rowspan="2"> <table border="0"> <tr> <td>Austarfiardar kirkia.</td> <td rowspan="2"> <table border="0"> <tr> <td>Kirkia under Höfde</td> </tr> <tr> <td>i Austfyrde. pag: 89.</td> </tr> </table> </td> </tr> <tr> <td>pag: 84</td> </tr> </table> </td> <td rowspan="2"> <table border="0"> <tr> <td>.....</td> </tr> <tr> <td>.....</td> </tr> </table> </td> </tr> <tr> <td>Stor Fiskesøe ibd. .</td> <td>.....</td> <td>.....</td> </tr> <tr> <td>Thorvaldsviig. pag: 50.</td> <td>.....</td> <td>.....</td> </tr> <tr> <td>Klineng. pag: 51 . .</td> <td>.....</td> <td>.....</td> </tr> <tr> <td>Graaeviig. ibd.</td> <td>.....</td> <td>.....</td> </tr> <tr> <td>Daler. pag: 52</td> <td>.....</td> <td>.....</td> </tr> <tr> <td>Domkirkens store Skov. ibd.</td> <td>.....</td> <td>.....</td> </tr> <tr> <td>Domkirken i Botnen. ibd.</td> <td> <table border="0"> <tr> <td>Biskopsstoel. pag: 83.</td> <td rowspan="2"> <table border="0"> <tr> <td>Biskopsstolin i Gardum. p: 89</td> </tr> </table> </td> </tr> <tr> <td>Einarsfiardarkirkia pag: 84</td> </tr> </table> </td> <td>.....</td> </tr> <tr> <td>Rensøe. pag: 54.</td> <td>.....</td> <td>.....</td> </tr> <tr> <td>Langøe. pag: 57.</td> <td>.....</td> <td>.....</td> </tr> <tr> <td>Lambøer. pag: 68</td> <td>.....</td> <td>.....</td> </tr> <tr> <td>Lambeyarsund. ibd.</td> <td>.....</td> <td>.....</td> </tr> <tr> <td>.....</td> <td>Hafgrimsfjord. pag: 84</td> <td>.....</td> </tr> <tr> <td>Kambstadefford. pag: 58</td> <td>.....</td> <td>.....</td> </tr> <tr> <td>Hvalseyarfjord. ibd.</td> <td>Hvalseyarfjordr. ibd.</td> <td>Hvalseyarfjordr. pag: 90</td> </tr> <tr> <td>Thiodhildarstadar. ibd.</td> <td>.....</td> <td>.....</td> </tr> <tr> <td>Eriksøe. . ibd.</td> <td>Defect</td> <td>.....</td> </tr> </table>	<table border="0"> <tr> <td>Benedict: Kloster</td> <td rowspan="2"> <table border="0"> <tr> <td>Rafnsfjordr. pag: 83</td> <td rowspan="2"> <table border="0"> <tr> <td>Siglu- fjordr, Kirkia. Sletti- fjordr.</td> </tr> </table> </td> </tr> <tr> <td>Voge Kirke .</td> </tr> </table> </td> <td> <table border="0"> <tr> <td>Vogum i Siglufyrde. .</td> <td>pag: 89.</td> </tr> </table> </td> </tr> </table>	Benedict: Kloster	<table border="0"> <tr> <td>Rafnsfjordr. pag: 83</td> <td rowspan="2"> <table border="0"> <tr> <td>Siglu- fjordr, Kirkia. Sletti- fjordr.</td> </tr> </table> </td> </tr> <tr> <td>Voge Kirke .</td> </tr> </table>	Rafnsfjordr. pag: 83	<table border="0"> <tr> <td>Siglu- fjordr, Kirkia. Sletti- fjordr.</td> </tr> </table>	Siglu- fjordr, Kirkia. Sletti- fjordr.	Voge Kirke .	<table border="0"> <tr> <td>Vogum i Siglufyrde. .</td> <td>pag: 89.</td> </tr> </table>	Vogum i Siglufyrde. .	pag: 89.	Hornafjordr. pag: 83	Einarsfjord. pag. 49 .	Ofundinfjordr. ibd. .	Einarsfyrde. . ibd. . .	Hovgaard Foss, der kostelig Kirke . ibd.	<table border="0"> <tr> <td>Austarfiardar kirkia.</td> <td rowspan="2"> <table border="0"> <tr> <td>Kirkia under Höfde</td> </tr> <tr> <td>i Austfyrde. pag: 89.</td> </tr> </table> </td> </tr> <tr> <td>pag: 84</td> </tr> </table>	Austarfiardar kirkia.	<table border="0"> <tr> <td>Kirkia under Höfde</td> </tr> <tr> <td>i Austfyrde. pag: 89.</td> </tr> </table>	Kirkia under Höfde	i Austfyrde. pag: 89.	pag: 84	<table border="0"> <tr> <td>.....</td> </tr> <tr> <td>.....</td> </tr> </table>	Stor Fiskesøe ibd.	Thorvaldsviig. pag: 50.	Klineng. pag: 51	Graaeviig. ibd.	Daler. pag: 52	Domkirkens store Skov. ibd.	Domkirken i Botnen. ibd.	<table border="0"> <tr> <td>Biskopsstoel. pag: 83.</td> <td rowspan="2"> <table border="0"> <tr> <td>Biskopsstolin i Gardum. p: 89</td> </tr> </table> </td> </tr> <tr> <td>Einarsfiardarkirkia pag: 84</td> </tr> </table>	Biskopsstoel. pag: 83.	<table border="0"> <tr> <td>Biskopsstolin i Gardum. p: 89</td> </tr> </table>	Biskopsstolin i Gardum. p: 89	Einarsfiardarkirkia pag: 84	Rensøe. pag: 54.	Langøe. pag: 57.	Lambøer. pag: 68	Lambeyarsund. ibd.	Hafgrimsfjord. pag: 84	Kambstadefford. pag: 58	Hvalseyarfjord. ibd.	Hvalseyarfjordr. ibd.	Hvalseyarfjordr. pag: 90	Thiodhildarstadar. ibd.	Eriksøe. . ibd.	Defect
<table border="0"> <tr> <td>Benedict: Kloster</td> <td rowspan="2"> <table border="0"> <tr> <td>Rafnsfjordr. pag: 83</td> <td rowspan="2"> <table border="0"> <tr> <td>Siglu- fjordr, Kirkia. Sletti- fjordr.</td> </tr> </table> </td> </tr> <tr> <td>Voge Kirke .</td> </tr> </table> </td> <td> <table border="0"> <tr> <td>Vogum i Siglufyrde. .</td> <td>pag: 89.</td> </tr> </table> </td> </tr> </table>	Benedict: Kloster		<table border="0"> <tr> <td>Rafnsfjordr. pag: 83</td> <td rowspan="2"> <table border="0"> <tr> <td>Siglu- fjordr, Kirkia. Sletti- fjordr.</td> </tr> </table> </td> </tr> <tr> <td>Voge Kirke .</td> </tr> </table>		Rafnsfjordr. pag: 83		<table border="0"> <tr> <td>Siglu- fjordr, Kirkia. Sletti- fjordr.</td> </tr> </table>	Siglu- fjordr, Kirkia. Sletti- fjordr.	Voge Kirke .	<table border="0"> <tr> <td>Vogum i Siglufyrde. .</td> <td>pag: 89.</td> </tr> </table>	Vogum i Siglufyrde. .	pag: 89.																																																																			
	Benedict: Kloster	<table border="0"> <tr> <td>Rafnsfjordr. pag: 83</td> <td rowspan="2"> <table border="0"> <tr> <td>Siglu- fjordr, Kirkia. Sletti- fjordr.</td> </tr> </table> </td> </tr> <tr> <td>Voge Kirke .</td> </tr> </table>		Rafnsfjordr. pag: 83	<table border="0"> <tr> <td>Siglu- fjordr, Kirkia. Sletti- fjordr.</td> </tr> </table>	Siglu- fjordr, Kirkia. Sletti- fjordr.		Voge Kirke .	<table border="0"> <tr> <td>Vogum i Siglufyrde. .</td> <td>pag: 89.</td> </tr> </table>	Vogum i Siglufyrde. .	pag: 89.																																																																					
Rafnsfjordr. pag: 83	<table border="0"> <tr> <td>Siglu- fjordr, Kirkia. Sletti- fjordr.</td> </tr> </table>		Siglu- fjordr, Kirkia. Sletti- fjordr.																																																																													
Siglu- fjordr, Kirkia. Sletti- fjordr.																																																																																
Voge Kirke .																																																																																
Vogum i Siglufyrde. .	pag: 89.																																																																															
.....	Hornafjordr. pag: 83																																																																														
Einarsfjord. pag. 49 .	Ofundinfjordr. ibd. .	Einarsfyrde. . ibd. . .																																																																														
Hovgaard Foss, der kostelig Kirke . ibd.	<table border="0"> <tr> <td>Austarfiardar kirkia.</td> <td rowspan="2"> <table border="0"> <tr> <td>Kirkia under Höfde</td> </tr> <tr> <td>i Austfyrde. pag: 89.</td> </tr> </table> </td> </tr> <tr> <td>pag: 84</td> </tr> </table>	Austarfiardar kirkia.	<table border="0"> <tr> <td>Kirkia under Höfde</td> </tr> <tr> <td>i Austfyrde. pag: 89.</td> </tr> </table>	Kirkia under Höfde	i Austfyrde. pag: 89.	pag: 84	<table border="0"> <tr> <td>.....</td> </tr> <tr> <td>.....</td> </tr> </table>																																																																							
Austarfiardar kirkia.		<table border="0"> <tr> <td>Kirkia under Höfde</td> </tr> <tr> <td>i Austfyrde. pag: 89.</td> </tr> </table>		Kirkia under Höfde	i Austfyrde. pag: 89.																																																																											
Kirkia under Höfde																																																																																
i Austfyrde. pag: 89.																																																																																
pag: 84																																																																																
.....																																																																																
.....																																																																																
Stor Fiskesøe ibd.																																																																														
Thorvaldsviig. pag: 50.																																																																														
Klineng. pag: 51																																																																														
Graaeviig. ibd.																																																																														
Daler. pag: 52																																																																														
Domkirkens store Skov. ibd.																																																																														
Domkirken i Botnen. ibd.	<table border="0"> <tr> <td>Biskopsstoel. pag: 83.</td> <td rowspan="2"> <table border="0"> <tr> <td>Biskopsstolin i Gardum. p: 89</td> </tr> </table> </td> </tr> <tr> <td>Einarsfiardarkirkia pag: 84</td> </tr> </table>	Biskopsstoel. pag: 83.	<table border="0"> <tr> <td>Biskopsstolin i Gardum. p: 89</td> </tr> </table>	Biskopsstolin i Gardum. p: 89	Einarsfiardarkirkia pag: 84																																																																										
Biskopsstoel. pag: 83.	<table border="0"> <tr> <td>Biskopsstolin i Gardum. p: 89</td> </tr> </table>	Biskopsstolin i Gardum. p: 89																																																																														
Biskopsstolin i Gardum. p: 89																																																																																
Einarsfiardarkirkia pag: 84																																																																																
Rensøe. pag: 54.																																																																														
Langøe. pag: 57.																																																																														
Lambøer. pag: 68																																																																														
Lambeyarsund. ibd.																																																																														
.....	Hafgrimsfjord. pag: 84																																																																														
Kambstadefford. pag: 58																																																																														
Hvalseyarfjord. ibd.	Hvalseyarfjordr. ibd.	Hvalseyarfjordr. pag: 90																																																																														
Thiodhildarstadar. ibd.																																																																														
Eriksøe. . ibd.	Defect																																																																														

Landnamabog.	Mørch.
Eireksholmene pag: 96.	Niok og en anden af Øerne uden for Illua, pag: 101 [= s. 94].
.	Ikkigâk, imellem Illua og Narksarmiut.
.	Narksarmiut.
.	en Fiord N: O: for Kallereet.
.	Tessermiut.
.	$\frac{1}{2}$ Miil norden for det store Vand, gr: Nia-kornarsuk. pag: 53 [= s. 82].
.	Det store Vand l: Tessersuak: l, med Korksuak hos Archtander.
.	Tessiursârsuk, 1 Miil S: W: for Nôugârsuk.
.	Nôugârsuk.
.	Akpaitevik.
.	Itiblersuak. pag. 52 [= s. 82].
.	paa høire v. østre Side, langt inde i Fiorden.
.	Domkirken i Bunden o: Kringua. pag: 53 [= s. 82].
.	Nennortelik.
.	Sermersok v. Kapfarvel-Øen.
.	Amitsok, Angmalortok, Kanniormiut, Ivnrârsuktelik. pag: 69 [= s. 86].
.	Kapfarvelsløbet eller Sundet inden om Sermersok.
.	Sermelik indenfor Angmalortokøen.
.	Kunnermiut, strax paa Sydsiden Onartok.
.	Onartok; Kirken paa Annik.
.	paa Narksarsoak.
Eriksøe for Mund: Eriksf: p: 96	Tuktutuarsuk. pag: 101 [= s. 94].

Landnamabog.	Mørch.
Eireksfiord . . ibd. .	Agluitsok. pag: 101, 102 [= s. 94].
.	Kangerdluluk.
.	Kaglumiut, hos <i>Archtander</i> Kallumiut.
.	i Amitsuarsuk.
.	Akulliaruseksuak, et høit Fieldnæss ml: begge
.	Arme.
.	Sioralik, Brattahlid paa Soelsiden.
.	Ikerisarsuk ved nordvestre Næss af Agluit-
.	sok, Davidssund.
.	Serfartursok.
.	Torsukattek, see pag: 27 [= s. 72 = s. 25], Anm: i.
.	Igalikkos sydre Arm Kaksiarsuk.
.	D° nordre Arm Itiblik.
.	Kakortok.
.	Kangerdloarsuk.
.	Tunnuliarbiks sydostre Arm.
.	D° nordre Arm og Bund.
.	I eller ved den stærk bebyggede Dal, som fra
.	Tunnuliarbik gaaer over til Sermelik.
Sneefæls . . ibd. . .	Sermelik i Ikersuak, <i>Østerbygdens Grændse</i> .

EN SKIÆRV
TIL
GRØNLANDS HELD

AF
JOHANN CHRISTIAN MØRCH

HØYE OG GUNSTIGE

HERRER DIREKTØRER

FOR

DEN KONGELIGE GRØNLANDSKE
HANDEL

I Følge Cirkulære af 28de September 1798, fremkommer disse Blade. Maatte deres Indhold ikke mishage mine Høye og Gunstige Herrer, maatte denne min Skiærv bidrage noget til de Kiære Grønlænderes Vel, skulle det meeget glæde mig. —

Ieg har nærmest holdt mig til hiin Opgave: *Om Grønlændernes Kaar kunde ved nogen Indretning forbedres*, hvortil, efter hvad jeg skønner, Missions eller Oplysningsvæsenets Reformation og hensigtsmæssige Indretning, uforbiegiængelig er det første nødvendige Middel. —

Grønlændernes Oekonomie har jeg gandske forbiegaaet, da intet almindeligt kan siges derom, uden at den behøver Forbedring overalt, men denne Forbedring vil næsten være umuelig at iværksætte, uden ved jevnlige Formaninger; Ved de Stæder hvor alle boe ved eller omkring Etablissementet, kunde et Forraadshuus vel have sin Nytte, ved Fredrikshaab og Iulianæhaab var det derimod næsten unyttig; Betydelig vilde nok Oekonomien vinde, naar mit forrige Aars Forslag kom i Stand. —

Nær var jeg fristet til at lade følge et Forsøg til en grønlandsk Lovbog, for saavidt den passede til den sydlige Deel af Grønland, men ansaae det deels Forvovent, deels endnu ufornødent, da Kundskaberne inden Nationen bliver bereed til at modtage den, kan udviides, rettes eller bestyrkes og Frugten altsaa vinde. —

Iulianæhaab den 10de Februar 1800.

underdanigst
Joh: Chr: Mørch. —

INDHOLD

§ 1.

	Side
Om Grønlænderne ere trængende til positive Love og om Moraliteten derved vilde vinde.....	108
Om deres Hengivenhed til Laster som:	
Mord.....	109
Tyverie.....	110
Løstgængelighed.....	110

§ 2.

Kan Grønlænderne i nærværende Forfatning modtage Love ..	111
--	-----

§ 3.

Skilderie af Missionens nærværende Tilstand:	
A. den Danske.....	113
B. den Tydske.....	116

§ 4.

Grønlændernes Oplysning fornøden inden positiv Lov kan gives, hvortil udfordres Missionsvæsenets Forbedring.....	118
Forslag desangaaende.....	118
Kilder hvorfra Missionskassen kunde hente hvad den mangler til dette Øjemedes Opnaaelse.....	121

§ 5.

Kan Grønlænderne dannes til en selvstændig og selvhandlende Nation og vilde det være nyttigt.....	122
---	-----

§ 6.

Er det mueligt eller nyttigt at indføre fast Ejendoms Rett ^{Side} 123

§ 7.

Hvilke Love kunde med Nytte indføres og hvilke Tvangsmidler
kunde disse tilføjes 124

§ 8.

Om den dømmende og udøvende Magt 125

§ 9.

Fornødne Egenskaber for Lovforfatterne og Handelsbetienterne 126

§ 1.

Ved at tage Pennen i Haanden, forekommer det mig, som hørde jeg en Røst: *Ere Grønlænderne trængende til positive Love og vilde Moraliteten derved vinde?* Røsten erindrer mig om en almindelig og vel næsten ubestridelig Bemærkning: at de Nationer, som ere adskilte fra andre og ei have synderlig uden indbyrdes Samqvem, med andre Ord: som ei have modtaget den paa godt og ondt frugtbare Kultur, ere mindst fordærvede og nøjest efterleve den indvortes Lov, Naturens Medfødning, og saaledes, skøndt i en viss Forstand Exleges, dog mindre Overtrædere end de fleeste Lovbundne. — Ved at modsætte denne Bemærkning visse enkelte Nationer, som har Ord for stygge Synder mod denne Lov, var det som tordnede Røsten disse Ord: *Love gjør Overtrædere* og Echo gienlød, som mig syntes: *overskue Grønlænderne.* —

Skrækket af den brumlende Røst, følger jeg det mildere Ekko, og ved at betragte den grønlandske Nations Karakter overhoved finder: at Fromhed er et Hovedtræk deri, dets Nuancer: stræng Retfærdighed i Henseende til hvad der kaldes *Mit* og *Dit*, Ædelmodighed mod Trængende, tjenstvillig Hielpsomhed i forekommende Nødstilfælde, og flere ægte Dyder, som disværre! alt for meeget savnes blandt kultiverede og lovbundne Nationer; Men jeg finder og det karakteristiske Tegn paa Naturmenneskets Fromhed, at det ved — virkelig eller indbildt — betydelig Fornærmelse, ofte forfalder til ubegrændset Gruesomhed, især naar Religionen eller Folkelærerne giver Siælen denne Stemning. —

Man har holdt Grønlænderne for at være uden Religion, imedens man dog tillige har gjort deres Guddom (*Torngarsuk*) til Beelsebub selv; Imidlertid, som der vel neppe findes noget Folk paa Kloden, der aldeles ingen Religionsmeeninger og Skicke have, saa mangle Grønlænderne den ei heller gandske. De have og Viismænd eller

Præster (*Angekkut* — meeget feilende af Europæerne kaldt: Hexemestre) der forkynde dem Guddommens Orakler, og disse Viismænd stemte Nationen til den Overtroe, hvortil det raae Menneske er saa tilbøvelig, nemlig: at formode større moralske Kræfter hos andre end de selv besidde, hvoraf Hexer og deres gruesomme korte Process er født; Men disse Viismænd, har de i Landet etablerede Europæer, skjønt paa en meget uoverlagt og skadelig Maade (*a.*), faaet til at mindskes, ja næsten aldeles at afgaae, hvorved hiin Gruesomhed er aftaget. Have nu Europæerne afskaffet de, vel ei sieldne dog heller icke meeget hyppige Mord, som foraarsagedes ved denne Nations Overtroe, og ere de nu blevne aldeles uhorste, saa synes det, som Nationen og var bleven utrængende til positiv Lov i dette Tilfælde. —

Dog, jeg veed der kan foreholdes mig, at Mordsceenerne ei har blot været indskrænkede til Overtroens Fostere — Hexerne, at de have været hyppige imellem Nord- og Sydlændere, hvoraf maaskee kunde uddrages: at denne Gruesomhed har været Hovedtræk i Nationens Karakter, at et Hovedtræk ei lettelig udslettes, men at en positiv Lov dertil nødvendig behøves. —

Historie og Tradition sige os: at Antipathie mellem de nordre og sydre Grønlændere har seet Stæd, at dette Antipathie som oftest høstede Offere, ja de uskyldigste; Men herved er at mærke: at dette var paa en Tiid, da Kommunikationen mellem vidt adskilte var høist sielden; det aldrig hvilende Rygte voxte fra Stæd til Stæd, man tiltroede hinanden onde Hensigter, ja endog holdt hinanden for Kannibaler (*b.*), frygtede desaarsag hinanden og troede sig icke sikker paa Livet for dem, der havde saadant Rygte; ankom nu En, søgte man, til sin Frelse, Sikkerhed, at forekomme ham i den formodede, af Frygten visgiorte, Attention og — dræbte ham!

(*a.*) Man har nemlig: ved at gjøre dem til Diævelens Apostler og, paa alle muelige Maader, at bespotte dem og deres Guddom, tildeels bevirket det, som man med meget større Hæld, ved at give deres barnagtige Religionsmeeninger en fornuftig og rigtig Vending, vilde paa en fuldkommen Maade opnaaet. —

(*b.*) Det er kun faa Aar siden, at man troede Østerlænderne, omtrent paa Godthaabs Høide, at være Menneskeædere; nu har man lært at kiende dem, indtil Holsteinsborgs Høide, personlig; de ere de fromeste Mennesker, som kan tænkes; man har hørt om Beboere paa Iacobshavns Høide, men kiende kun lidet til dem, Disse har altsaa end det paa hængende Rygte.

Hvorvidt man har handlet efter Naturens Lov eller mod den, derom suspenderer jeg min Dom, men naturligviis fødtes Hevnlyst i den Dræbtes Familie, Mordene blev derved ei meere sielne og ved hver Tilvæxt udstrøddes den frugtbare Sæd; jmidlertiid blandedes dog Nationen herunder meere og blev hinanden efterhaands meere bekiendt, hvorved Antipathiet saaledes og tilsidst uddødde. Det er icke at nægte, at jo Europæernes Boesættelse i Landet og deres, undertiden følelige, Demonstrationer, have ogsaa viist sig til Fordeel ved disse Mords Afskaffelse, som *nu ei meere* forekomme.

Alt dette uagtet, holder jeg dog icke en positiv Lov herom for overflødig, da det er ufeilbarlig: at Afskum fødes blandt alle Nationer — Grønland har og frembragt dem — og et Menneskes Liv er saa dyrebart, at alle Midler til dets Beskyttelse bør ydes samme. —

Tyverie — forekommer næsten aldrig (*c.*), uagtet en Familie, ofte paa nogle Dage, forlade Telt og Boehave uden Opsyn, uagtet Proviantforraad ligger i aabne Huuler, tilgiengelige for enhver, ja naar en Grønlænder finder et Stykke Drivbrænde og kun lægger det paa Land oven Flodmaalet, eller reiser det op til en Klippe, det bliver ham icke frataget, men raadner heller paa Stædet; det var at ønske: at Europæernes Indgreb i denne Eiendoms Hellighed, ei stemmede Nationen til Ligegyldighed for en Skik, som saa let kan leede til Ligegyldighed i flere.

Denne Last er dog saa styg blandt de Folk, der ei kan have Laasfaste Boeliger, at Motivernes Formeerelse ei er overflødig, saa meeget meere, som Letsindighed ogsaa i Grønland synes at faae Indpas. —

Løstgighed — *a, simpel*. — Kan langt fra icke siges at være hyppig; Moralen har vel meeget mod denne, og det forstaaer sig, at de af Nationen, som bekiende sig til Kristendommen, ved Overtrædelse af dens Sædelære, fortiene Irettesættelse og ved Gientagelser maaskee nogen Beskiemmelse; Men i Hensigt til dem, der ere uden for dette Samfund, tillades det mig at troe: at en Lov er upasselig for dette Faktum, thi det vigtigste Argument herimod af Naturens Rett — Børneopdragelsen, er i Grønland, hvor denne er liige for

(*c.*) Maaskee er det fornøden at erindre: at jeg kun er bekiendt med Indbyggerne ved de 3de sydligste Etablissementer, altsaa kun kan udtrykke mig med Hensyn paa disse; Om det er sandt, hvad Rygtet siger, at Grønlænderne i Norden have tabt meere af Nationalkarakteren, veed jeg icke.

alle, gandske uden Vægt; Et Fruentimmer med Barn er, i dette Land, ei anseet med Foragt, forhindres derved icke i at erholde Tieneste og kan lige fuldkommen forrette den, ja seer som oftest herved sit Vel befordret. Er altsaa løse Børn ingen Byrde for det Almindelige, ingen Forhindring for Moderen, taber det intet i dets Opdragelse, lider ej Nationens Sæder overhoved derved, formedelst en udartende Letsindighed, hvortil intet Spor, mig bekiendt findes, og kastes tillige et politisk Øje paa Landets Population — tror jeg intet tilraader en Lov herom. —

b, Polygamie — efter den Kristne Sædelære utilladelig, men ubestridelig af Naturens Rett; Der kunde siges meeget for den i Hensigt til Landet, vel og noget, skjøndt Lidet, mod den, men er unødvendig, da den er bleven meeget sielden. —

c, Horerie — højst sielden blandt Hedningerne her, som vel overalt, hvor Polygamie ei er forbuden; De Kristne straffedes passeligst med den Beskiemmelse Kirkens Disciplin medfører, altsaa Lovbud uforføden, uden for saavidt det gjelder som Aarsag til Skilsmisse. —

d, Blodskam — paa den egentlige er mig kun et eeneste Exempel bevidst, nemlig: En Broder besovet sin Søster, som ansees med Afskye af den heele Nation, ja endog Søskendebørns Ægteskab er almindelig misbilliget; derimod hænder det sig: at en Mand har 2de Søstre, ogsaa har man Exempel: at en Mand har havt Moder og Datter til Hustruer, at en Stedmoder har havt sin Stedsøn, alt dog meget sieldent og misbilliget. Love som grunde sig paa Nationens Almeenfølelse i disse Tilfælder, kunde altsaa med Nytte anbringes. —

§ 2.

Er Grønlænderne da end icke just trængende til positive Love — for saavidt Lasterne ere meeget sieldnere blandt dem end de fleeste andre Nationer — og vilde Moraliteten end icke egentlig vinde betydelig derved for nærværende Tiid, saa vilde de dog altid være et Præservativ, at Folket ei forfalder i denne Trang, og ei taber saa meeget i dets Moralitet, at det siden vanskelig kunde afhielpes eller gienvindes; Men her møder et vigtig Spørgsmaal: *Kan Grønlænderne i nærværende Forfatning modtage Love?* hvis Undersøgelse er alt for betydelig til at forbiigaaes. —

For at adlyde en Lov maae man, ei aleene have Kundskab om dens Hensigt, men og indsee sin Forbindtlighed til at efterleve den. Et uoplyst frit Folk skrækkes altid ved det Ord: *Lov*, indeholdt den

end kun dets egne Vedtægter, da det troer sig der sin Frihed berøvet;

Den Skræk Ordet indjager, stilles vanskelig ved efterfølgende Forestillinger, da derimod disse forudgaaede, ei aleene bereede det til at modtage, men endog gjorde det begiærlig efter samme.

Ved Kuelse at fængsle et frit Folk og paalægge det Tvang, hvis Billighed det ei kan indsee, stemmer icke med den Danske Regierings Retfærdighed og er noget, man i det Nittende Sekulum er for oplyst til at tænke paa, da hiint platoniske Ønske: at Folket ved Grunde maatte overtales og villiggjøres til Dyd, er almindeligt. —

Grønland har i en lang Række af Aar, været besadt med Europæere, men Indbyggerne ere ei indpræntede noget Begreeb om Øvrighed; de Døbte bede vel i en af deres Aftenbønner for Kongen og Hans Raad, men hvad Begreeb foreene de dermed? De ønske Ham alt Godt, fordie Han sender dem Lærere, og føle ellers intet derved; at nogen skulle kunde være berettiget til at dirigere deres frie Villie, er end icke indfaldet nogen Grønlænder, ja de vide af ingen Forbindtlighed til at adlyde et Raad man giver dem, til eget Vel, men ere vel endog af en medfødt Træghed, som en aldeles ubunden Opdragelse formeerer, halstarrige nok til at handle tvertimod, just fordie det blev dem raadet. Meeget vaersom maae man søge at vinde en Grønlænder, ved Forestillinger, der leder ham, som af sig selv, at tage den Beslutning man attraaede, men hertil udfordres en Sprogkyndighed, der er bleven meeget rar blandt Europæerne. —

Formeedelst denne Grønlændernes Træghed og Uvidenhed, vilde det meere needslaae end opreise, om de i denne Tilstand blev givet Love, der kun bleve uefterrettelige og derved mistede den Ærbødighed, som nødvendig maae have for samme, om de skulle virke nogen Nytte, og hiine Ord: *Lov gjør Overtrædere* vilde i egentligst Forstand blive sande. —

„Men“ — hører jeg indvende — „det er jo umuelig at Nationen kan være saa uvidende, da de fleeste ere Døbte og nyde Missionens Underviisning, hvorved Oplysning, som dens Hensigt, maae bevirkes“. — Ja! vi ville see hvorleedes hermed staaer til. —

§ 3.

Maaskee ansees det ved første Øjekast, som gik jeg uden for mit Emne, ved at give et mat Skilderie af Missionens nærværende

Tilstand i Landet, men mig forekommer det, som en væsentlig dertil hørende Deel; jeg vover det altsaa, og begynder med:

A. Den danske Mission.

Grønlands sydre Inspektorat indbefatter en Strækning af omtrent 180 Miile. Paa denne Strækning er 3de Missionærer, hvoraf en har Kolonien Holsteinsborg, Logen Kgikortursok og Kolonien Suchertoppen, Distriktet henimod 60 Miile; En har Kolonien Godthaab, Logen Fiske-næsset og Kolonien Fredrikshaab, Distriktet 55 à 60 Miile; Den tredje har Kolonien Iulianæhaabs vidtløftige Distrikt 66 Miile (*d.*), dog er Missionen ei udbreedet over det Heele, men indskrænkt paa 36 Miile. —

Endog den, der ei har mindste Kundskab om Grønland, vil af denne korte Optegnelse ufeilbarlig holde sig overbeviist om: at een Mand umelig kan til Gavns give Underviisning paa en Strækning af 50 til 60 Miile, kunde han og jidelig rulle paa en Vogn frem og tilbage som i Siælland. — „Men han har Underlærere“? Ia! der er i Inspektoratet 40 Nationale Kateketer, hvis heele Lærdom — 4te Blandinger maaskee undtagen — bestaaer i Lutheri Katekismus, Pontoppidans Forklaring og det nye Testamente, der her vist icke nævnes med Foragt, men hvilke ei eene, uden udviklende Hielpemidler, kan danne en Folkelærer. Det er vel sandt: at der iblandt disse Nationale Kateketer gives nogle, som med herlige Tanker, med smukke Perioder i deres Taler — beviisende de vare bequemme til at blive duelige, men mangle Midler dertil — sætte Europæere, der forstaaer Sproget, i Forundring; Kun Skade at der ingen Orden og Tankeforbindelse, ingen Udvikling, ingen Sædelærens grundige Indpræntelse, ingen Overtroens Bestridelse, kort sagt: ingen Hensigt hersker deri; Men det er Sandhed tillige: at der iblandt disse Kateketer gives nogle højst uvidende, der endog ved mange Fortolkninger skade uendelig meere end de nytte, ja styrke deres Meenigheder i gamle Fordomme; Saaledes beskyldes, af Døbte som af Udøbte, ved eens Død en Anden for at have dræbt ham ved Hexerie; ved feilslagen Fangst har en enten forhexet Reedskabet eller bortjaget Sælene;

(*d.*) Et underligt Indfald var det: at Iulianæhaabs Missionær skulle, ved næste Missionariats Vakanse, altid forflyttes dertil; at enhver Missionær kun kan virke indskrænket, indtil han faaer Styrke i Sproget, er Soleklart; Naar han var nær ved denne Styrke, skulle han forlade Iulianæhaab og Meenigheden her altid have Lærlinger, eller rettere: gandske forsømmes.

ja det er utroeligt hvor uvidende de, især i de seenere Aar døbte Grønlændere ere, og det *kan* ei være anderledes; jeg indskrænker mig blot til mit eget Distrikt. —

For at blive indlemmet ved Daaben i den Kristne Kirke, læres Ord for Ord at opregne de fiire Parter af Lutheri Katekismus, og naar man lige mekanisk kan opregne den Femte, da er man Kommunikantere og fuldkomne Kristne. Ingen Katekisation forsøger om man fatter Begreeb om Ordene, om man har aflagt Fordomme, om man af Overbeviisning er bleven en Kristen eller for et Syns Skyld. Til Kateketer vælges de der nogenledes kan læse indenad i Bog, underviiste i øvrigt som alle andre; tomme Ord, dunkle ja forkierte Begreeber, blandede med mange urimelige Fordomme, udgjør deres Lærdom og disse er — de øvriges Lærere. Missionæren, der skulle undervise og lære alle, kan icke undervise nogen, da han kom til Landet i en Alder, der er meeget ufordeelagtig for Sproglæren og desaarsag ei kan det mindste af Sproget, forladende Landet efter sine 6 Aars Forløb, uden at have holdt een Prædiken for Grønlænderne. —

Sproget er vigtig for enhver der har at handle med en anden Nation, det er vigtig i de simpleste Ting, i Religionssager unægtelig særdeeles vigtig. Hvor ofte hender det sig icke, at Religionslærenes Explikationer i deres Modersmaal, formeedelst Unøygatighed i Udtrycket, faaer og tillægges hos en uoplyst Meenighed en anden, ja kontrær Meening end Taleren vilde;

Men enhver som kiender det grønlandske Sprog veed, at den mindste Feil, var det og blot i Tonefaldet, strax giver et Ord en langt anden Bemærkelse, hvilket, tilligemed det eget Tungeslag, der udfordres til dette Sprog, just udgjør dets Vanskelighed.

Ethvert Sprog er i den moednere Alder vanskeligere at lære, maaskee det Grønlandske meest, thi den aldrende Tunge nærmer sig sjelden eller aldrig til de udfordrende Sving; Hukommelsen er almindelig ei saa aktiv som i de yngre Aar, og det eene med det andet giver Ulyst til at bemøye sig for det som koster saa megen Anstrængelse (*e.*) —

(*e.*) Af ovenanførte Aarsager burde Assisterter som oversendes ei være over 20 Aar — for at kunde lære Sproget, som og er en Handelsbetient vigtig, og vil blive end meere vigtig, om Hans Majestæts gode Hensigt skal opnaaes; det er vel sandt: at der af Blandingslægten findes dem, der ere dygtige til Tolke, men alt for ofte ere disse Tolke utroe,

„Men! Der er jo i Kiøbenhavn et Seminarium, hvor den fortienstfulde *Fabritius* underviiser de til Missionariaterne i Grønland bestemte Mænd, de kan altsaa Sproget forud.“ Ia hvad hielper det, naar det dog hender: at der maae tages ei underviiste, som kan tage Attestats, i de underviistes Stæd, som af een eller anden Aarsag ei er i Stand dertil? „Men det hender dog sielden“. Ia hvad hielper, at man ved Seminariet i Kiøbenhavn lægger nogen Grund, hvo paa-seer at man her i Landet bygger paa denne Grund? hvad Beviiser giver Missionærerne deres Øvrighed paa, at de virkelig opfylde den vigtige og første Pligt: at lære Sproget, uden hvilket de kun ere her for at forrette de egentlige Ministerialia, som dog vel icke udgiøre Embedet? „Meenighedernes Tilvæxt ved Hedningers Indlemmelse beviiser deres Fliid“. O høist uefterrettelige Munkebeviis! Støv i Øynene; vankundig Hedning, vankundig uoverbeviist Kristen, er her nogen Forskiel? Meere: er der nogen Fortieneste i at døbe en Hedning, naar han af egen Drivt endelig tyer til de Døbte og lærer det foreskreevne, eller een og anden Kateket, uden Missionærens Medvirkning eller Viidende, viser den Fliid at hverve Katekumeni? gjør man sig mindste Umage for, ved at besøge Hedningene og holde Taler for dem, at opvække Eftertanke hos dem, at gjøre Kristendommen agtet, elsket? *Nei! Nei!* Naar man skulde gjøre Skilderiet fuldkommen, undgik man neppe Mistanke for hadeværdige Personalialia, i hvor ubestriidelig Sandhed hvert Ord indeholdt; Kun dette lægger jeg til: Der er i sydre Inspektoratet nu ei udøbte Hedninger, uden nogle faa i Fredrikshaabs Distrikt og omtrent den halve Deel af Iulianehaabs Indbyggere, men dette tør jeg paa-staae: at naar Missionærerne gjorde hvad dem paalaae, da bleve de snarlig alle hvad man kalder omvendte (*f.*). —

alt for ofte sige de noget gandske andet end de skulle sige, og frygte de end, naar de veed at Europæerne forstaaer noget af Sproget, for at fortie det dem befales at sige, da needrive de med Forsæt, saasart man har vendt dem Ryggen, hvad de som tvungne saae sig nødde til at opbygge;

Langt fra at alle ere saa slettænkende, men meere end et Exempel haves dog derpaa. —

(*f.*) Som Handelsbetient har jeg, for at forebygge den tyske Missions Tilvæxt, hvorved Grønlænderne drages fra deres tilvandrede Fangestæder til det overflødig folkriige Lichtenau, giort adskillige tilbøvelige at modtage den danske Missions Underviisning, Men see! man mangler Kateket-Subjekter; vil man have de virkelige Kateketer flyttet til nye Lærlinger, viiser disse hvad Agtelse man har forskaffet sig, og siger behageligst *Nei*. —

Der har været en Tiid da Underviisningen i Grl. var i en meere blomstrende Tilstand, da vellærde Nationale opbyggede sine Meenigheder med gode Prædikener og gode Exempler.

Dertil var Aarsagen: at Missionærerne vare fleere, havde Provster i Landet og stode under den udødelige *Hans Egedes* og hans værdige Søns nidkiære Opsigt, og at en *Larsen*, en *Rachlew*, en *Pedersen* vare danske Kateketer, alle Mestere i Sproget; Men denne Tiid er til Grønlands store Tab forbie og den da dannede Slægt for det meeste uddød. —

B. Den tydske Mission.

De saakaldte Evangeliske Brødre have 3 Etablissementer, nemlig *Neü Herrnhut* ved *Godthaab*, *Lichtenfels* ved *Fiskenæsset* og *Lichtenau* 8te Miile sønden for *Iulianæhaab*, men ere Grønlænderne af den danske Mission vankundige, da veed jeg intet Navn til denne Missions; have hiine dunkle utydelige Begreber, da have disse aldeles ingen. —

Deres Religionsbøger ere vel omtrent Luthersk-Kristelige, men deres Religion bestaaer blot i Følelser og Musik; for at blive indlemmet i denne Meenighed behøves ei Begreber, ei at lære noget, uden at foregive Følelser og Hiertebevægelser og Hovedhængen og Farisæisk Stolthed. Den hele Religionsunderviisning bestaaer blandt denne Meenighed deri: at de søge at opvække nogle gode Følelser for den Naade Mennesket er vederfaret ved Iesu død. Det er upassende og høist ufornøden at anstille theologiske Betragtninger over hvorvidt dette udgjør den Kristelige Religion; Men tyk Taage i Forstanden, aldeles usvækkede Fordomme og Overtroe, kan ei andet, end dæmpe de i Hiertet antændte Gnister; derfor seer man mange af denne Mission tilbagefalden, derfor seer man Amuleter pryde deres Lemmer og alle overtroiske Skicke at herske iblandt dem. —

Faa ere de Religionsbøger denne Mission har, nemlig: en Harmonie af de 4te Evangelister, Salmebog og en liden Lærebog, men saare faa ere og de der kunde læse i Bog, deres Meenighed kan altsaa ei engang selv udviide sine Begreber, men maae lade sig nøye med de, tildeels halv uforstaelige, tildeels heel jammerlige og fra al sund Sands blottede, tildeels aldeles falske og for den oplyste Kristne Gudsbespottelige Taler, som nogle af deres saa kaldte Lærere holde for dem.

Lærerne ere i Almindelighed uvidende Haandværkssvende, udelige til at være Religionslærere eller Folkelærere og kan aldeles icke

danne oplyste Borgere, og hvad Skade en slet, forfusket Underviisning gjør, er meere end noksom bekendt. —

Disse Lærere anmasse sig og en Myndighed over Meenigheden, der er den og Handelen meget skadelig. De Gnister af gode Følelser de tænde i deres Meenigheds Hierter, som ei kan drage Næring af en grundet Overbeviisning og oplyst Forstand, er det dem nødvendig jidelig at oppuste, da de ellers gandske vilde sluckes; derfor sammenhobe de sine Meenigheder næsten blot ved deres Etablissements, saa at 30 à 40 Fangere der ere boende, og at dette er Skade for Handelen, derom skulle jeg troe dens Høye Foresatte allerede grundig overbeviiste; derfor trække de alle, som de, ved Ord eller Musik, kan overtale eller locke til, at gaae til deres Meenighed, fra Grønlændernes forrige og tilvandrede Boepladse, saa at Tallet vilde voxe og det Stæd eene blive beboet, hvis deres Overtalelser havde nogen synderlig Frugt. En der indlemmes i deres Meenighed, maae ligesaa høitidelig i Daaben forpligte sig til: at lyde sine Lærere som at troe paa Kristum, og en Synd imod hiin Forpligtelse straffes ligesaa fuldt med Exkommunikation som denne, ja vil man have Exempler paa, til hvilke Latterligheder og Urimeligheder man under Kristen-samfunds Maske ere dygtige — da trues gammelt Fruentimmer, som over 20^{ve} Aar haver sadt i Enkestand og aldrig tænkt paa nyt Ægteskab, med Exkommunikationsstraf til at ægte, den hende af Lærerne befales at ægte, uagtet hun har Afskye for ham; en anden straffes ligeledes fordie han synger af den Danske Missions Salmer, andre at forbiegaae, hvilket Spilfægterie ei aleene foraarsager stor Forargelse og opvækker Hedningenes Spot, men og naturligviis tilintetgjør al den Agtelse Religions- og Folkelærere kunde behøve for at virke med Held. —

At der gives 2de Missioner i Landet, forskiellige i Læremaade og Skikke, er tillige en Anstød for Hedningene; hvor er den rette? til hvilken skal en Hedning vende sig? jeg sætter: den danske Mission var i den Forfattning, at dens Missionærer, ved Besøgsreiser til Hedningene, søgte at udbrede Religionen, naar nu den anden Missions Lærere arbejder paa hiins Forkleinselse og søger at erhverve de samme til deres Meenighed, — hvad skal nu den stakkels Hedning vælge? — at blive under Sang og Musik en Hedning. Sværmerie har indført, fanatisk Indflydelse har vedligeholdt en Mission, der for Landet ei aleene er unødvendig men skadelig, det Nittende Aarhundrede vil — som man haaber — ei længe taale den, maaskee har allerede Skumringen givet Plads for den opstigende Dag. —

Ia var der dog denne Skingrund: at Missions Kassen derved sparede Bekostninger; men er icke de tydske Missioner midt iblandt og overalt omgivet af den Danske? Nei! hvor uretfærdigt det og var, at lade en Hob Mennesker vildføres for en ubetydelig Besparelses Skyld, saa er den større Udgivt, Missionskassen og ved faa Nationale Kateketer fleere, kunde faae, saa ringe, at den ei engang fortienet at nævnes. —

§ 4.

Er da den egentlige Religionsunderviisning i begge Missioner saa mangelfulde, eller rettere: gandske forsømt, hvad Begreeb kan man da forestille sig, at Grønlænderne bliver indskierpede: om Øvrighed, om Lov og Lydighed derunder, om Borgerlig Samfund og selskabelige Pligter, hvortil de naturligviis maae være høit trængende, og skulde det kunde have nogen Nytte at give Grønlænderne, saa længe de ere saa uoplyste og uforberedde, Love? Nei! skal den *Bedste Konges* Faderhensigt opnaaes, skal Nationens Kaar forbedres, maae dens intellectuelle Evner oplives, den Mennesket forædlende Oplysning maae udbrede sine gienfødende Straaler blandt Nordens Iisfelde, og naar Nationen lærer at indsee og føle en Lovs Veldædighed — da gives den samme.

Hvad hertil, efter min uforgribelige Meening, udfordres, er følgende:

Forud sætter jeg som en Nødvendighed, at den tydske Mission indgaaer og de mæhriske Brødre hiemkaldes, thi denne Mission kan aldrig haabes reformeret til nogen sand Nytte (g.), og det danske Missionsvæsen forbedres saaledes:

- 1, Det sydre Inspectorat inddeles i 4te Missionariter sc: *a'* Holsteinsborg og Kgikortursok, *b'* Suchertoppen og Godthaab, *c'* Fiskesnæsset og Fredrikshaab, *d'* Iulianæhaab med Anlægget Nennortelik (*h.*) —

(g.) Deres havde Bekostninger paa deres Etablissementer var det ubilligt, at de skulle tabe; vor gode Konge ville vist allernaadigst afkiøbe dem de efterladende Bygninger, og skiænke den danske Mission same hvor det kunde behøves, i andet Fald kunde samme komme Handelen til Nytte.

(*h.*) Ved Nennortelik burde med Tiden oprettes det 5te Missionariat, da Folkemængden syden for dette Anlæg er betydelig og kan, for sin lange Fraværelse, ei besørges af Missionæren ved Iulianæhaab; men for det første kunde en dansk Kateket, etableret enten i *Ketilsfiord (Illua)* eller *Alftafiord (Ikkigak)* være nok, indtil en nogenledes Meenighed blev samlet. —

- 2, En af de værdigste Missionærer, som besad størst Styrke i Sproget, beskickes til Provst og tillige være Missionær til Suckertoppen og Godthaab, ved hvilket sidste Stæd, som midt i Provstiet, han burde Residere. —
- 3, Enhver Kolonie og Loge eller Anlæg (*i.*) forsynes med danske Kateketer; disse vælges af Studiosi, som have udholdt Examen Filologikum men icke var over Atten høist Tyve Aar. —
- 4, En dansk Kateket — foruden frie Kost og Brændsel — nyde i aarlig Løn 100rd; En Missionær 400rd og Provsten 600rd, men disse sidste da selv bekoste deres Reiser (*k.*). —
- 5, De danske Kateketer, efter den Fliid hvormed de dyrkede Sproget, og ellers iagttog deres Pligter, enten ordineres her i Landet af Provsten — der i al Fald kunde Examinere Kandidaten og give ham den Karakter han fortiente — til Missionærer, som siden, naar de hiemgik at søge Embede i Europa, kunde tage den anordnede Attestats; eller den til Missionær-Embede dygtigfundne, Aaret forhen hiemgaae at tage Attestats og Ordination. —
- 6, Enhver Katekete skulle, forinden han kunde opnaae Missionariat, oversætte en eller anden nyttig Bog i det grønlandske Sprog, dermed beviisende for enhver, at han var, som Sprogkyndig, duelig til dette Embede; de vigtigste deraf tryckes for Missionskassens Regning og uddeles som Præmier til de sig udmærkende Grønlændere. —
- 7, De Kateketer som ei, af Mangel paa Vakanse, bleve Missionærer, naar de i det Femogtyvende Aar, eller efter Fem til Sex Aars Tieneste vare dygtige dertil, burde tillægges 25, 50 à 100rd i Lønnen; de derimod, som ei iagttage deres Pligter, vare efterladende i Sproglæren, afsættes og ei siden nyde vigtig geistligt eller verdsligt Embede, — dog forstaaer sig at hermed maatte bruges Forsigtighed, thi naturlige Aarsager kunde gjøre en eller

(*i.*) Holsteinsborg og Kgikortursok kunde, da der kun er en Miils Vei imellem, have nok i een dansk Kateket. —

(*k.*) „Skulle de 300rd, der nu er Missionærløn, ei være tilstrækkelig?“ Nei! det er virkelig for lidet i Grønland, naar man skal have anstændig Udkomme, thi kun til en meget tarvelig Huusholdning behøves, foruden den grove Kost, aarlig omtrent 200rd; Livets øvrige Nødtørfigheder, Bøgers Anskaffelse, Omkostninger paa Embedsreiser m: m: vil, endog med 400rds Løn, levne saare Lidet til en høistnødvendig Tærepeng for den, som i Kiøbenhavn skal vente paa Levebrød, hvor 80rd Vartpenge aarlig kun kan være Soldattraktemente. —

- anden det umuelig at lære Sproget til Gavns, og hvor let kunde ikke private Grunde hos en Missionær eller Provst — de ere jo Mennesker — da virke den Uskyldiges Velfærds Spilde. —
- 8, Missionærer, som med Fliid og Iver havde udtient deres Tiid Sex eller Ti Aar, burde lønnes med gode Embeder i Fædrelandet. —
 - 9, Kateketerne skulle, under Missionærens Opsigt og Bestyrelse, holde Læse- og Skriveskole for Ungdomen; Af de nemmeste og vittigste vælges nogle, som fortrinlig informeredes til duelige Nationale Kateketer. Naar de danske Kateketer vare komne til Færdighed i Sproget, kunde de sættes at boe ved et eller andet af de vigtigste Udstæder, hvorved de selv og Meenigheden vilde vinde meeget. Af de Nationale Kateketer skulde een boe ved Kolonien, aarlig omskiftende, at alle kunde, under Missionærens ufortrødne Underviisning leedes til Fuldkommenhed.
 - 10, Provsten maatte aarlig gjøre Visitatsreise igiennem heele Provstiet, og nøje paasee, at enhver efterkom sine Pligter, samt om alt gjøre samvittighedsfuld Indberetning til det Høje Missionskollegium, hvori et Lem, der ei formeegtet var bebyrdet med andre Forretninger, burde være Grønlands Biskop og egentligst paasee at alt blev med Virksomhed udført og forrettet, som en *Egede* for dum. —

Missionærerne skulle ei aleene være Religionslærere, men tillige Folkelærere; ei blot Religion i egentlig Forstand, men alt der behøves at vide for sædelige Borgere og gode Undersaatte, maatte gives Underviisning i (*l.*), og *Grønlændernes Kaar vilde forbedres og en sand Lyksalighed, grundet paa en oplyst Forstand, vilde blive Folket til Deel.* —

Ieg har med Fliid forbigaaet det nordre Inspectorat, hvor jeg er ubekjendt; det forstaaer sig at samme maatte omtrent paa samme Maade indrettes. —

Men her venter jeg mig denne Indvending: at min Plan er uiværksættelig, da den vil koste anseelig meere end den nu værende Indretning, hvilket Missionskassen ei kan taale. Visselig vilde den koste meere; det hele sydre Inspectorat koster nu, omtrent 1800rd; efter min Plan vilde udfordres:

(*l.*) Det er vel ufor nødvendent at anmærke: at her ei meenes de Høye Videnskaber, som ere Grønlænderne meeget undværlige. —

a. Løn til 3 Missionærer og en Provst	1800 rd
b. Kost, Lys og Brænde — à 130 rd	520-
c. 7 danske Kateketers Løn	700-
d. Kost, Lys og Brænde — à 100 rd	700-
e. Nationale Kateketers Løn for heele Inspektoratet	600-
f. For Tryckeomkostninger, Tillæg i Løn, vide 7 ^{de} Post, de danske Kateketers frie Reiser og andre tilfældige Udgifter ansættes for	680-
	<hr/>
	Summa 5000R ^d

Missionskassens Indtægtskilder ere mig ubekjendte, at den dog har andre end Handelens aarlige Biedrag, hvilket eene uden Tvivl overstiger hvad den nu værende Indretning koster, skulle jeg formode. Fleere Kilder kunde den faae. —

- A. Den danske og norske Nation har saa ofte lagt Deres Velvillie at bidrage til nyttige Indretninger, for Dagen, at det ville være fornærmeligt at troe, den icke mægtig interesserede sig for et heelt Folks Lyksalighed. Grønlands sande Forfatning, i Henseende til Oplysningsvæsenets og Missionskassens Uformuenhed, at udbrede Folkehæld i et Land, der ligesaalidet er skabt til døsigt Overtroes og Uvidenheds som til sværmende Fantasies Sæde, bliver den kun forelagt i et af vore gode Maanedsskrivter (*m.*), og en Subscription aabnet til en hertil passende Fond, — en Strøm af Veldædighed vilde virke Lys i Landets Mørke. —
- B. Tvende velvalgte Skuespil om Aaret ansøges givet til Grønlands Fordeel; vore ædle Digtere vilde icke lade det mangle paa gode Prologer og taknemmelige Epiloger; Hvorfor icke og bringe Grønlænderen paa Theatret? Skulde det være uhensigtsmæssig om disse blev givet paa Søndags Aftener? —
- C. Der gives Konserter i Kirkerne til de Fattiges Bedste, der kunde og gives een aarlig til det fattige Grønlands Bedste.
- D. At Grønlænderne og selv biedroge noget, var høist billig, men, som deres Formue er ringe, kunde Biedraget ei heller blive meeget betydeligt; aldeles ubetydeligt vilde det dog icke blive, naar Spækbullen blev forstørret $26\frac{2}{3}$ Pot, der var at ansee som

(*m.*) Maaskee var det icke upassende eller uhensigtsmæssig, om Bekjendtgjørelsen tillige skeede fra Prædikestoelen; at Gienstanden var det værdig, er vel ingen Tvivl om.

Skat eller Tiende; denne blev 16 Skilling pr. Ballie og kunde ydes af de mindste Leverancer; den blev kun liden, naar Grønlændernes Forhverving var liden, den blev større, naar denne var god, og kunde nok, for det sydre Inspektorat udgiøre — et Aar om et andet — 3=400 R^r.

- E. Trykkeomkostningerne kunde formodentlig og bespares, naar der i Landet blev anlagt et lidet Bogtryckerie, under Provstens Bestyrelse, hvor nationale kunde oplæres til Arbeidet.

Naar Nationen saaledes dygtiggjøres til at efterleve en Lov af Overbeviisning — da vil samme viise forønsket Nytte, og jeg har stor Grund til at formode: at dens mueligste Efterlevelse vil være en udeblivelig Frugt; Men det er nødvendig: at Missionen først udbreder sig over heele Landet, thi blandt de Udøbte der boe 40 a 50 Miile fra Kolonien — som i dette Distrikt, og hvortil man aldrig kommer, vilde Lovens lagttagelse neppe kunne paaagtes. —

§ 5.

Mueligt kunde der opkastes det Spørgsmaal: *Kunde Grønlænderne dannes til en selvstændig eller selvhandlende Nation, og vilde det være nyttigt?* hvilket jeg desaarsag kortelig vil berøre. —

At der blandt Grønlænderne gives gode Genier, er unægtelig og at de, ved god Underviisning, kunde oplæres til hvad det skulle være, er vist nok, men til en selvhandlende Nation kunde de dog ikke blive, uden det danske Sprogs Indførelse.

Ia, just det var ønskeligt og uden det kan intet udrettes, hører jeg strax Herr *Ignavus* møde mig. Tilgivelse min Herre! vi differerer i Meeninger; Med Sproget indførdes fremmede Sæder, som udeblivelige Følgesvende, men hvilke af disse fæste først Fod? de gode eller slette? Man maatte lidet kiende Mennesker, naar man ikke veed: at slette Sæder forplantes med meere Lethed, de gode derimod høist vanskelig. Saare faa ere de Grønlædere som, i den sydlige Deel af Landet, forstaae noget dansk, eller kan nogle Ord deraf, men det der forstaaes er tilforladelig meest Eeder og hvad der sigter til Ureedelighed.

Hidtil har Grønlands Genius bevaret sit Folk, i en lykkelig Uvidenhed om de mange, Mennesket fornedrende Afskyeligheder, som herske blant de med Kultur brammende Nationer; Hidtil har Bedragerie, Sviir med dens ulyksalige Affødninger, Vellystighed med

dens dræbende Edder — og hvøe kan opregne alt det frabedelige, der som en Strøm vilde indvelte med Sproget — været Fodfæsteløs i Grønland. Man siger: „det Grønlandske Sprog er fattigt, det mangler Ord til at udtrykke det Danske“. Dovenskabs Røst fremfører dette Sagn; Man gider icke lære Sproget, derfor ønsker man at kunde tale i sit Modersmaal, derfor ser man Mangel der, hvor andre finde Fuldkommenhed. Ia Fuldkommenhed besidder Sproget til alt hvad Grønlænderne behøver at vide enten til Nytte eller Fornøjelse; Det er sandt: Mange Ting ere i Grønland Navnløse, fordie Tingen der ei gives, den komme og — den faaer Navn; Oversættelserne af en *Fabritius*, en *Thorhallesen*, en *Rachlew* og andre ægte Grønlændere beviise min Paastand. —

Vilde da blot det danske Sprogs Indførelse undergrave Folkets Lyksalighed, da maatte det, ved at blive en selvhandlende Nation, aldeles undergaae. Landets Næringsveye kræve haardføre Indbyggere; udarter de til Kiælenhed, giver Landet icke sin Grøde og udarte vil de, naar de ved Selvhandel faae Smag paa Europæ svæckende Frembringelser. — Det som virker moralsk og fysisk Fordærvelse, bør altsaa icke tænkes paa; af samme Grunde bør Grønland aldrig overgives til Friehandel — det vil blive tabt for Staten. —

§ 6.

Endnu forekommer det Spørgsmaal: *Er det mueligt eller nyttigt at indføre fast Ejendoms Rett?* Ieg har forhen viist at Ejendomsretten over rørlige Ting er hellig blandt Grønlænderne; Faste Ejendomme ere utænelige i Grønland for Grønlændere (*n.*), naar man veed at det egentlig er Søen der afgiver Landets Produkter. Sælen, Grønlands Hovedpost, søger saa uliige til, at hvis Grønlænderne ei skulde kunde omflytte og tye efter den, vilde deres Ernæring standse; saaledes forholder sig og med Loddefangsten, der afgiver Indbyggernes daglige Brød, saaledes med de fleeste Forhvervningsting. Foruden den Skade i Indbyggernes Næring, vilde det tillige tilintetgiøre den skiønne selskabelige Velvillighed, der er Karakteristisk for Grøn-

(*n.*). Ieg siger: for Grønlænderne. Skulde der engang komme Europæere over at bebygge Østerbygden ∅: Iulianæhaabs vakre Fiorde, da forstaaer det sig at disse blev at udviise begrændsede Ejendomme saavidt Landet angaaende, Søen burde dog være frie for alle i Henseende til Fiskerie, men Sælgarn og Haifangst derimod ville have en anden Bestemmelse nødig. —

lænderne, i hvis Stæd Misundelse, Forbittrelse og Efterstræbelse vilde indsnige sig. Det vilde altsaa icke aleene være uden Nytte men til stor Skade. —

§ 7.

Ieg kommer nu til at handle om: *Hvilke Love med Nytte kunde og burde indføres, og hvilke Tvangsmidler disse kunde tilføyes.* —

Allereede i 1ste § har jeg nævnt nogle Poster, hvori Love kunde være nyttige; Der gielder ellers ældgamle Vedtægter imellem Grønlænderne, som grunder sig paa den strængeste Retfærdighed, f: Ex: om nogen anskyder en Sæl og derved mister sit Reedskab og Sælen findes af en anden, da faaer Ejermanden sit Reedskab igien, naar han er at opspørge, og Finderen beholder Sælen; Hvoe der først seer en Biørn tilhører den, om det og var et Barn eller Fruentimmer som ei kunde fange eller dræbe den, og enhver gjør dog sit Bedste for at give den Banesaar (o.) m: fl.; der ere igien andre Vedtægter som, skiøndt Beviis paa største Ædelmodighed, dog til deels ere skadelige i sine Følger, saaledes: naar en Krepporkak fanges, flændser enhver, om han end aldeles ingen Deel har taget i dens Fangst eller Bouxering, ja ofte faae de, der slet intet have bidraget dertil, større Part end de virkelige Fangere, efter deres Færdighed i Flændsningen, hvilket synes at befordre Lunkenhed og være de arbeidende til Fornærmelse. —

Bekræftende, rettende og forændrende Love i disse Tilfælder, kunde med Nytte anbringes. I øvrigt forestiller jeg mig en Grønlandsk Lovbogs Indretning omtrent saaledes: Først i en kort Indledning Raison hvorfor Loven gives og den Rettighed Lovgiveren har til at byde og forbyde; Derpaa Loven selv, der kunde saaledes afdeeles:

1	Kapitel.	Om Landets Øvrighed.
2	—»—.	—»— Egteskab.
3	—»—	—»— Arv.
4	—»—	—»— Mord.
5	—»—	—»— Tyverie.
6	—»—	—»— Vrag og Hittegods.
7	—»—	—»— Fangst og Forhervning.
8	—»—	—»— Boestæder.

(o.). Vel giver dette Anledning til nogle Skinds Sønderlemmelse, da første Tilegner, af Erkiendtlighed mod den som have dræbt Dyret, lade den tage Part af det heele; dog beholdes undertiden Skindet heelt og kun Kiødet bliver til Bytte. —

Alt saa kort og ligefremt behandlet og udtrykt som mueligt. —

Tvangsmidlerne maae rette sig efter National-Tænkemaaden, og da Grønlænderne ere meeget Ærekiære, bliver vel Tort det meest passende Straffemiddel for Forseelser; denne have Grader efter Forseelsens Beskaffenhed, *sc:* simpel Tilkiendegivelse for Omboende, at den og den Person har handlet saa og saaledes; Gabestok og Tamp fra Igientagelser og grovere Forbrydelser; 3 Dages Katt for Mord. —

Simpel eller ringe Tyverie straffedes med første Grad, ved at at bekendtgjøre for Naboerne: at den Person har stiaalet og er upaalidelig; Grønlænderens ømme Ambition vil bringe ham til at skye det, der paafører ham et saa slet Rygte.

Grovt Tyverie, eller Underslæb ved Vrag eller Hittegods, straffedes: med Gabestokken og i de groveste Tilfælde med Tamp tillige; det har meere end engang hændet sig: at Plyndring ved Vrag har gaaet for sig, ja at man endog har bragt strandede Skibe, hvoraf vigtigt kunde blevet reddet; til at synke, ved at hugge Hull paa den, for at komme til Lasten; denne stygge Handlemaade burde strængelig straffes. —

Mord er afskyeligt overalt, end meere i et Land, hvor Leilighed saa ofte gives til at begaae det uformærkt, hvor Indbyggerne daglig fare omkring i de øde Strækninger, hvor enkelte saa ofte mødes; at straffe denne Misgierning med Døden var vel retfærdigt, men det gjorde neppe saa stærkt Indtryk paa Grønlænderne, som 3 Dages Katt; Mueligt at Misdæderen døde af Piinen; mueligt han leed meere Smerte end han havde tilføyet den dræbte, — uden at være Følesløs maae jeg oversee dette, da Virkningen — en skræksom Afskye, sikrere derved befordres, hvorfor ei heller en enkelt Dags Straf ansees for nok. —

§ 8.

Den dømmende og udøvende Magt staaer tilbage at berøre. At Prosessen maatte være kort i et Land, hvor ingen offentlige Fængsler er eller, for Forbrydelsernes Sielدهed, behøves, falder af sig selv; det vilde altsaa icke være muelig at vente efter Inspekteurs Dom i forekommende Tilfælde, hvorfor ethvert Etablissement maatte have egne Dommere. I Verdslige Sager Kiøbmand og Assistent (*p.*) med

(*p.*). Naar begge vare tilstæde, ellers maatte Kiøbmand og 2de Ældste, eller Assistent med 2de eller 3de Ældste udgiøre Retten, undtagen i Livs og Egteskabssager, hvor den burde være fuldstændig.

et Par Grønlænder-Ældste (*q.*), i Mord og Egteskabssager med Præstens Tilkomst.

De Ældste med de øvrige Indbyggere maatte forbindes til at paagribe Malifikanten og bringe ham til Kolonien for at dømmes og udstaae Straf. —

§ 9.

At Lovforfatteren nødvendig maatte besidde en nøye Kundskab om Grønlændernes Sædvaner og Vedtægter, det behøves vel neppe at erindres. —

At Handelsbetienterne, naar de skulde kunde være Dommere, maatte have Sproget i deres Magt, er icke mindre nødvendig, hvorom jeg ovenfor (*r.*) har yttret min ringe Meening. Jeg troer altsaa det er Tiid at Slutte. —

(*q.*). Om disse Ældste har jeg forhen til den Høye Direktion indsendt Forslag. —

(*r.*). Pagina 13 [=s. 114], Anmærkning *e.* —

Noter og anmerkninger.

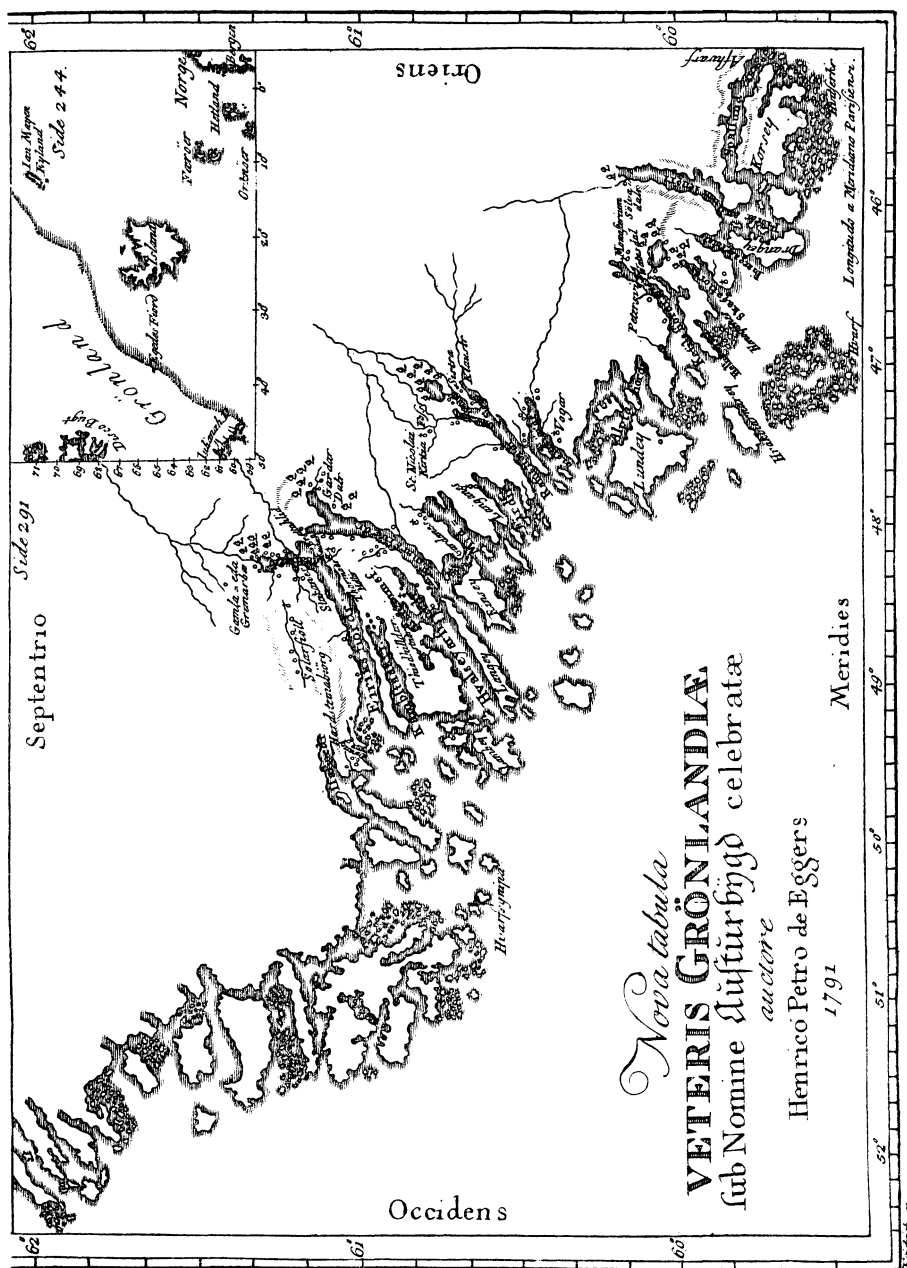
Sd. 19. *Jggalikko*: plads i det indre af fjorden af samme navn — den gamle Einarsfjörðr — paa eidet over til nedennevnte fjord. Her laa det gamle Gardar med domkirke og bispegaard. Den nuværende boplads her er grundlagt af Grønlandspioneren Anders Olsen, som efter at være afskediget som købmand i Julianehaab nedsatte sig her som jordbruger og kvægavler. — *Tunnuliarbik*: Tunugdliarfik-fjorden, den gamle Eiriksfjörðr, i hvis bund Eirik Raudes boplads Brattahlíð var beliggende. — *Archanders Journal*: Aron Arctander (1745—1825), som var medlem af ruinundersøgelsesekspeditionen 1777—79, skrev en udførlig beretning om de fundne ruingrupper, hvilken offentliggjordes i „Samleren“ for 1793. — *Agluitsok*: Agdluitsok-fjorden, den gamle Siglufjörðr, syd for Julianehaab. — *Anders Olsen*: Senjaværing (1718—86), grundlægger af etablerementerne Fiskenæsset (1754), Sukkertoppen (1755) og Julianehaab (1774). — *Tessermiut*: Tasermiut-fjorden, den gamle Ketilsfjörðr, hvor bl. a. laa et kloster. — *De gode Herrer*: „Recognoscerings-Købmand“ Andreas Bruun og „Recognoscerings Assistent“ Aron Arctander. — *uden knap midtvejs*: ifl. Bruuns rejseberetning synes dette at være rigtigt. De rekonoscerede fjorden i dagene 2—5 juli 1778 — „Hvorned Tessermiuts Fiorden er beseet, hvis Længde er fra Yderst til Jnderst omtrent 7 Miile; paa det bredeste $\frac{1}{2}$:“ men efter beskrivelsen at dømme har de kun grundigere undersøgt den ydre del af fjorden. — *upaalidelige* — — — *især over den sydre Deel af Landet*: dette er ganske naturligt, idet de hollandske skibe jo væsentligst gik paa hvalfangst, af hvilken der ingen var ved landets sydlige del. Hvalfangstgebeterne var: egnen omkring Holsteinsborg, Diskobugt og Ûmánaqsbugten. —

Sd. 20. *Korts Optagelse*: den første systematiske opmaaling af de grønlandske kyststrækninger fandt sted i aarene 1823—24. Den foretoges af søofficeren Wilh. Aug. Graah (1793—1863), som 1821 havde afsluttet opmaalingen af den islandske kyst og senere i aarene 1828—30 foretog den bekendte ekspedition til Grønlands østkyst. Resultatet af hans kystopmaalingen udgaves 1825 under titlen: „Beskrivelse til det voxende Situations-Kaart over den vestlige Kyst af Grønland“, et arbejde, som bestod sin prøve, idet det i mere end 60 aar var vejledende ved besejlingen af landet. — *min Skrivelse 1797*: denne findes ikke mere; i de i Rigsarkivet i København beroende arkivalier angaaende den grønlandske handel mangler aaret 1797 aldeles. —

Sd. 21. *Herr v. Eggers*: Heinrich Peter v. Eggers (1751—1836), geografisk-historisk forfatter. Foranlediget ved at det danske landhusholdningsselskab i aaret 1792 udsatte en prisopgave, skrev han en afhandling om „Grønlands Østerbygds

Aaron Arctander: Kart over Julianehaab distrikt 1779.
Efter „en Dagbog, holden i Grønland af Aaron Arctander, paa en Recognoscerings-Reise
i Julianehaabs District i Aarene 1777—1779“, trykt i „Samleren“ 1793.

Heinrich Peter von Eggers: Kart over Eystribygd 1791.
Efter Eggers's afhandling „Om Grönlands Østerbygds sande Beliggenhed“, prisbelønnet 1792,
trykt i det Kgl. Danske Landhuusholdnings-Selskabs Skrifter, bd. IV, 1794.

Beliggenhed“, i hvilken han rent teoretisk hævdede, at Østerbygden maatte have været beliggende i landets sydvestlige del og i det væsentlige være identisk med kolonien Julianehaabs distrikt. Arctanders beretning om ruinundersøgelserne 1777—79, efter hvilken Eggers havde identificeret de fra sagaerne kendte lokaliteter, udgav han 1793 i ugeskriftet „Samleren“. — *med sikre Beretninger om Grønlands nordøstre Kyst*: disse har Mørch faaet fra østgrønlandske Eskimoer, som har været paa handelsrejser til Vestkysten. Saadanne rejser begyndte straks efter kolonien Julianehaabs anleggelse og tiltog efterhaanden saa meget, at der i 1797 blev anlagt en filialhandelsplads Nanortalik, væsentligst af hensyn til „Østbøygderne“, som derefter ifl. inspektør Myhlenphorts beretning „samlede sig meere og meere deromkring“ o: flyttede over til den sydligste vestkyst. I skrivelse af 9 febr. 1799 meddeler Mørch selv, at „14 Fangere fra Østgrønland“ i sommeren 1798 var ankommet til Nanortaliks sydlige egn og tilføjer: „dette ansaae jeg som et godt *Omen*, da saa tidlig Virkning lovede videre Følger.“ — *Cap Desolation*: paa øen Nunarsuit nærmest stik vest for Julianehaab. — *Sydhucken*: Grønlands sydside, dengang kaldet Statenhuk, nu Kap Farvel. — *Chorographier*: land-beskrivelser (af græsk χῳρα: land). — *søgt Østerbygden før 1786*: i dette og det følgende aar foretoges nemlig en ekspedition til eftersøgning af Østerbygden under ledelse af søofficererne Løvenørn og Chr. Thestrup Egede, Paul Egedes søn, som offentliggjorde sine iagttagelser 1789 under titelen „Reise-Journal til Østre Grønlands Opdagelse 1786—87 med Kort og Prospector“. Ekspeditionen naaede dog ikke ind til kysten paa grund af ismasser. —

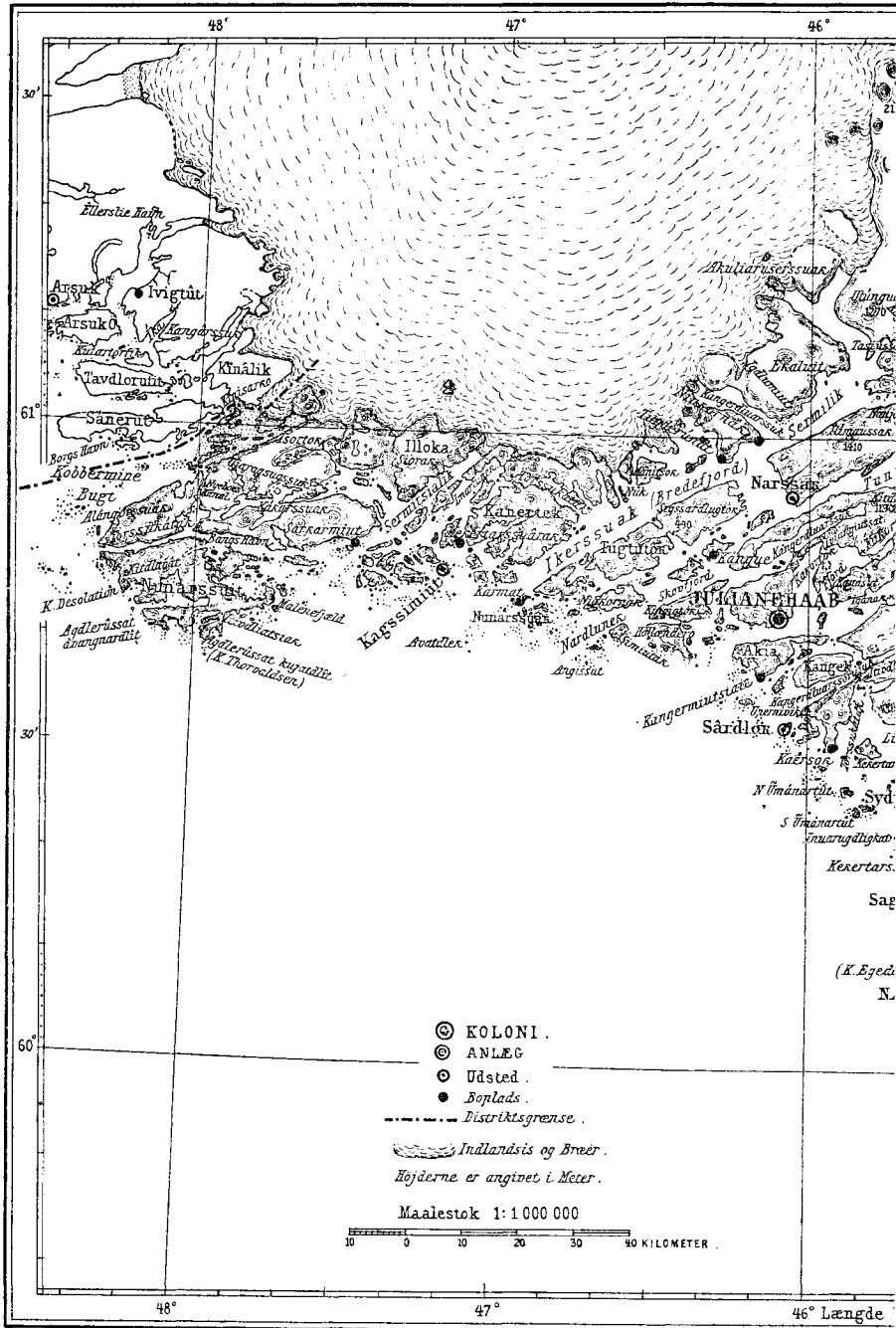
Sd. 22. *have viist samme tydelig nok*: sandsynligvis ved efter Østgrønlændernes beretninger at beskrive den isfyldte kyststræknings barske natur og utilgængelighed. — *Jon Dawis*: Englænderen John Davis — efter hvem Davisstrædet har navn — foretog i aarene 1585—87 tre rejser til Grønland, væsentligst for at opdage Nordvestpassagen. Paa den tredie rejse naaede han helt op til egnen ved det nuværende Upernavik, hvor han gav forbjergtet Qaerssorssuaq navnet „Sandersons Hope“ efter London-købmanden William Sanderson, som efter datidens forhold satte store summer i foretagendet. 25 juli 1585 naaede de op til Godthaabssegnen, hvor de dog kun opholdt sig faa dage, idet de allerede 31 juli sejlede videre mod nordvest for at forsøge paa at finde Nordvestpassagen. Paa sin anden rejse i 1586 landede han allerede 29 juni paa samme sted. Denne gang opholdt de sig her 14 dage og foretog undersøgelser i Godthaabsfjorden. Paa den tredie rejse 1587 anløb de atter samme egn, men opholdt sig kun faa dage der. — *Desolation*: Grønlands østkyst, som Davis paa sin første rejse fik i sigte 20 juli 1585, men paa grund af ismasser ikke kunde komme ind til, gav han navnet „Land of Desolation“. — *Pope*: Richard Pope, kaptajn paa et af John Davis's skibe „Sunshine“. — *ved samme Desolation*: 17 juli 1786 saas fra skibet „Stedet som vor Kaptajn, Hr. Iohn Davis, Aaret forud havde kaldt Land of Desolation, og hvor vi ikke kunde gaa i Land paa Kysten for Is“. — *Cap Desolation som Synonym med Nunarsuit*: se anm. til sd. 21. — *Ivar Baardsen*: Ívarr Bárðarson, prest og kannik i Bergen, forstander for Grønlands bispesæde 1341—64. Han er ophavsmand til den saakaldte „Ivar Baardssøns Beskrivelse af Grønland“, som omfatter kursforskrifter for sejladsen fra Bergen og Island til Grønland, topografi over fjorde, havne, kirker, klostre, gaarde, bygder og „Ubygder“ i det gamle Grønland samt enkelte historiske og økonomiske oplysninger; den er sidste gang udgivet i 1930 af Finnur Jónsson efter haandskriftene. — *Hvarf*:

af nogle antaget for Kap Desolation paa Nunarssuit-øen, men det sandsynligste er, at det er det sydligste forbjerg paa øen Sermersôq ved Nanortalik, det nuværende Kap Egede, idet det i Landnámabók siges at ligge vest for Herjolfsnes. — *Hvidserk*: herved skal sandsynligvis forstaas et højt fjeld nord for Angmagssalik paa østkysten. — *Cap Farwell*: herved forstodes dengang det nuværende Kap Egede paa øen Sermersôq, medens det i virkeligheden er identisk med Grønlands sydspids, det daværende Statenhuk. Forvekslingen skyldes oprindeligt Hans Egede, som paa sin recognosceringsrejse i 1723 naaede ned til Sermersôq og antog dettes sydlige forbjerg for Kap Farvel. — *Kittiksut*: stor øgruppe et par mil tilsøs mellem Tasermiutfjorden og Herjolfsnes (Ikigait). — *en stor Øe*: Christian d. IV's Ø nordøst for Eggers's Ø, landets sydligste storø. — *Ikeriseksuak*: nuværende Prins Christians Sund. — *Andreas Bruhn*: A. Bruun, se Meddelelse nr. 39: Grønlandske Distriktsbeskrivelser forfattet av Nordmenn før 1814, sd. 11—13. —

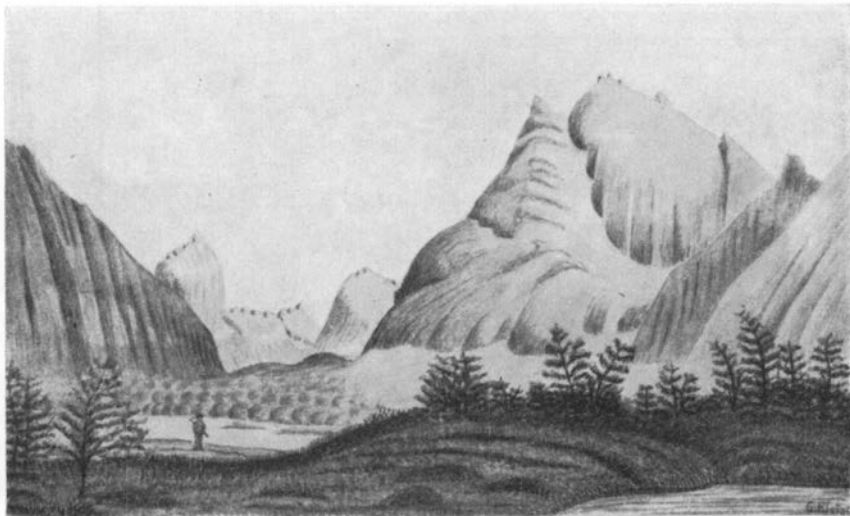
Sd. 23. *Herjolfsnæs*: (grøn. Ikigait), har navn efter Herjolf Baardsson, som ifl. Landnámabók tog land her. Her findes bl. a. en kirkeruin, hvor der i de senere aar er foretaget udgravninger og fundet middelalderiske dragter. Herjolfs søn Bjarne Herjolfsson skal ifl. Flateyjarbók have været den første, som, forud for Leif den heldige, fandt vejen til Amerika. — *Sandhøfn*: ifl. Ivar Baardsson skal ved Herjolfsnes have ligget „en Havn, som hedder *Sand*, almindelig Havn for Nordmænd og Kjøbmænd“. — *Cap Discord*: beliggende paa østkysten paa øen Iluileq. —

Sd. 24. *Ounartok*: en fjord, som umiddelbart syd for Agdluitsoq-fjordens munding skærer sig ind i landet mod nordøst. Navnet betyder: det varmende el. det hede og stammer fra de berømte varme kilder, som findes paa en lang smal ø af samme navn. De er beliggende paa den nordvestlige skraaning af det lave eide, som forbinder øens sydlige højere fjeldparti med en mindre fjeldhumpel paa den lavere nordlige del af øen. De bestaar af tre bassiner og en del smaapytter, fra bunden af hvilke luftblærer og varmt vand langsomt bobler op. Vandet er nu ikke over 37° varmt, men har rimeligvis i ældre tid været betydeligt varmere, at dømme efter sagaerne, ifølge hvilke det har været almindeligt kendt og benyttet som helbredelsesmiddel. — *Rudera*: disse er nu kun ubetydelige og minder nærmest om ruinerne efter tingboderne ved Igaliko, det gamle Gardar. — *Muuren endnu ³/₄ Alen høi*: da det største af bassinerne er fuldt af store sten, er disse muligvis resterne heraf, men det vides ikke, hvornaar og af hvilken grund de er kastet ned heri. — *Iulianæhaabs daværende Missionair*: Hans Buch (1753—1821), rektorsøn fra Herlufsholm, Julianehaabs første missionær 1779—88. Gift 1782 i Holsteinsborg med en søster til den derværende missionær Christopher Holm. —

Sd. 25. *Narksarmiut*: maa være Narssaq ved munden af den lille fjord mellem Tasermiut og Torssukátak. Her anlagdes 1823 den herrnhutiske missionsstation Friederichsthal. — *Hvidserk*: se anm. til sd. 22. — *Kangerdluksoeitsiak*: Lindenows fjord paa den sydlige østkyst. — *Yttreviig og Innreviig*: begge har ligget paa Dyrnæs-halvøen ved Tunugdliarfik-fjorden (Eiriksfiörðr). — *Hvalseyar-Fiord*: Qaqortoq-fjorden lige indenfor Julianehaab. — *Kambstade-Fiord*: Kangerdluarssuk mellem Qaqortoq-fjorden og Eriksfjord. Fjorden var opkaldt efter gaarden Kambstaðir, som rimeligvis har ligget under et kamtakket fjeld. Et saadant (af Grønlænderne kaldet kitdlavât: redekammen) ligger nordøst for bunden af Kangerdluarssuk. I samme fjord laa ogsaa gaarden Tjodhildarstad „en stor Hovgaard, som hører Kongen til“; var iøvrigt opkaldt efter Eirik Raudes kone. —

Kart over Julianehaab
Efter „Grønland i Tohundredaaret for

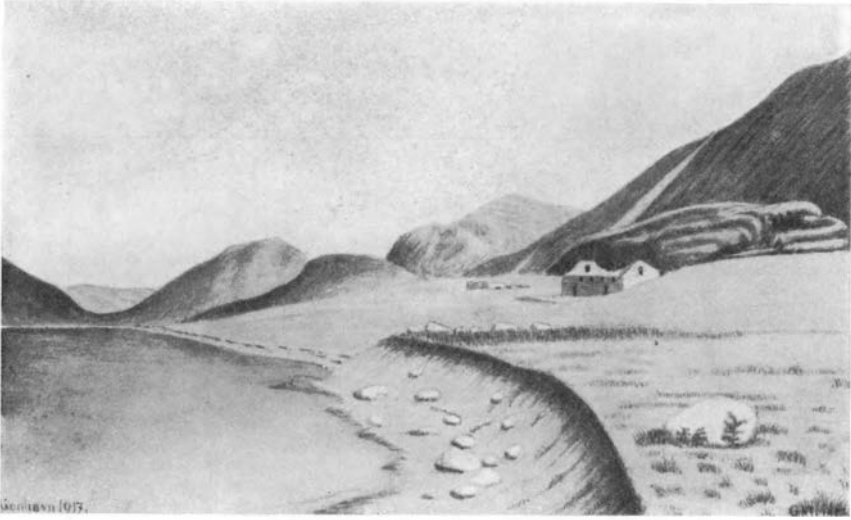
Qingua-dalen i Tasermiut-fjorden i den gamle Eystribygð.

Sd. 26. *Rensey*: øen Akia lige syd for Julianehaab. — *Talgsteene her ei findes*: ifl. Ivar Baardsson fandtes her „den bedste Talgsten, som paa Grønland kan findes, saa naturlig god, at de gør deraf Gryder og Kander, og er den Sten saa stadig, at Ild ikke kan fortære hannem; og der gøres Kar af paa 10 eller 12 Tønder.“ Senere benyttede Grønlænderne ligeledes stenen her, saa at bruddet nu forlængst er helt tømt; der findes en kløft, som oprindelig har været en lang aare af talgsten. — *Breedefjord*: Ikerssuaq, fjorden nord for Tunugdliarfik. — *Mioefjord*: Mjövifjörðr, 3: den trange fjord, hvilket passer paa Torssukátak — sundet nordenom Nunarssuit-øen. — *Isefjord*: Nordre Sermilik, fortsettelsen indefter af Ikerssuaq. —

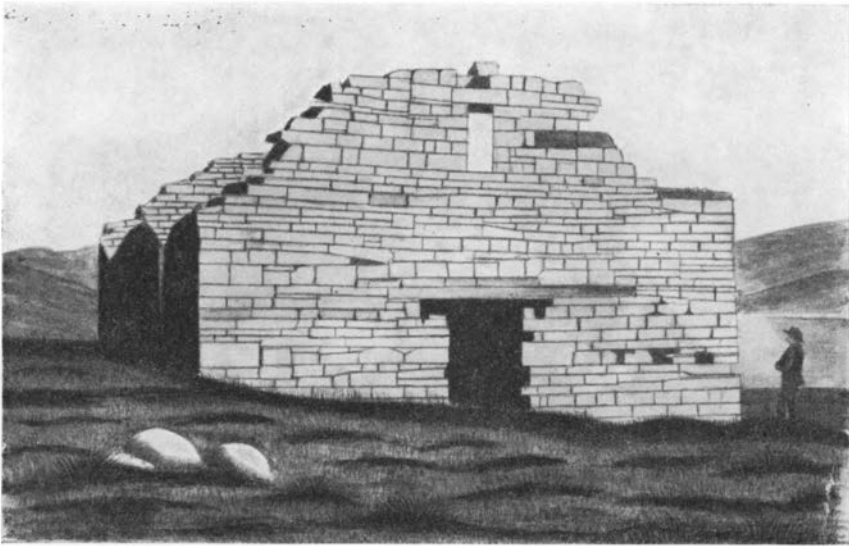
Sd. 27: *Skagefjord*: Ilua-fjordens nordre arm Kangikitsoq. — *Bergefjord*: Berufjörðr, muligvis sundet Utorqarmiut paa den 60 breddegrad. —

Sd. 28. *Øllum længri*: Prins Christians sund. — *det fordums Sund paa Iacobshavns Høide*: Jakobshavns isfjord, som ifl. sagnet skal have været et sund over til østkysten. Traditionen herom har i Jakobshavnseggen holdt sig nesten til nutiden. — *Illoamiut-Fiorden*: Ilua-fjorden i landets indre paa 60° 10' med udløb mod sydvest gennem sundet Torssukátak og mod øst gennem Prins Christians Sund. — *aldeeles upassende til Øllum Længri*: den er jo netop fortsettelsen mod vest af dette og har vel i Norsketiden tilligemed Torssukátak-sundet været regnet for hørende med dertil. —

Sd. 29. *Fimbudr*: havnen Finnsbuðir paa østkysten; antages at være identisk med bugten i Tasiussaq ved Angmagssalik. Navnet stammer fra, at et skib, paa hvilket Olaf den Helliges søstersøn Finn Fegin var ombord, ca. 1028 led skibbrud her, ved hvilken lejlighed han og flere af skibsfolkene omkom, i hvilken anledning kongen senere udsendte skibsføreren Loðin fra Østerbygden dertil forat bringe ligene tilbage. — *Korsej*: sandsynligvis identisk med Angmagssalik-øen.

Eggen ved Qaqortoq (seet østfra).

Norsk kirkeruin ved Qaqortoq (Hvalseyjarfjærdarkirkja).

De tre billeder er tegninger af arkitekt Th. Groth 1880 (Meddelelser om Grønland, VI) her gengivet efter akvarelkopier udført af overkateket Gerhard Kleist for H. Ostermann 1917.

Sd. 30. *Ketilsfiord*: Tassermiut-fjorden, hvor landnámsmanden Ketil nedsatte sig. — *Vatnsdal*: Qíngua-dalen indenfor den store sø paa Tasermiut-fjordens østside; se billedet sd. 134. —

Sd. 31. *Petersviig Kirke*: Pétrsvík, beliggende ved nordvestenden af den store sø. — *et Kloster*: beliggende paa Tasermiut-fjordens østside ikke langt fra fjordens bund. — *Rafnsfiord*: Únartoq-fjorden, hvor landnámsmanden Hrafn bosatte sig. — *et Søsterkloster*: beliggende ved elvmundingen i Únartoq-fjordens bund. —

Sd. 33. *Einarsfiord*: Igaliko-fjorden, ved hvis nordre munding kolonien Julianehaab ligger. — *Foss*: hovgaarden Foss laa ved den inderste vig af Agdluitsoq-fjordens nordre arm Amitsuarsuk.

Sd. 34. *Rensøe*: se anm. til sd. 26. — *Thorvaldsviig* og *Graaeviig*: de to smaa indskæringer paa Igaliko-fjordens stejle vestside. — *Pissiksarbik*: en indre arm af Godthaabsfjorden Pisigsarfik ☉: bueskydningstedet, hvortil knytter sig et eskimoisk sagn om en vædekamp i bueskydning mellem en Norsk og en Eskimo. —

Sd. 35. *Langøe*: Langey, grøn. Tugtutôq ☉: den som er rig paa rensdyr; en stor ø mellem Ikerssuaq og Tunugdliarfik-fjorden. — *Hvalseyarfjardarkirke*: kirken ved Qaortoq; se billederne sd. 135.

Sd. 36. *Dyrnæs*: den store halvø mellem fjordene Tunugdliarfik og Sermilik, paa hvis sydvestlige nes udstedet Narssaq ligger. — *samme Kirke paa Vensterhaanden*: Dyrnes kirke er ifl. Flateyjarbók identisk med kirken ved Harðsteinaberg (grøn. Sitdlisít ☉: slibestensfjeldet) paa Tunugdliarfik-fjordens vestside. — *Midfiord*: fjordarmen Tasiussárssuk i Sermilik. — *Leidar Kirke*: formentlig identisk med den af Erik den Rødes hustru Thjodhild ca. aar 1000 byggede kirke ved Brattahlíð i Tunugdliarfik-fjordens nordarm. —

Sd. 37. *Tingstæd*: dette var Garðar (Igaliko), hvor der findes ruiner af en stor række tingboder. —

Sd. 38. *oprettede sit Biskoppelige Sæde i Gardar*: i fortællingen om Einar Sokkeson siges det, at der i 1132 ringedes til højmesse ved bispestolen; domkirken maa altsaa da have været færdigbygget og forsynet med klokker. Ved Igaliko er der flere gange fundet stykker af klokkemalm ligesom ogsaa en klokkebøjle, efter hvilken at dømme vedkommende klokke har haft en vægt af ca. 500 kilo. —

Sd. 39. *Hvad var Ivar Baardsen?*: se anm. til sd. 22. — *Peyrere*: Isaac la Peyrère, fransk historisk forfatter fra 17. aarh.; udgav 1647 „Relation du Groënland“. —

Sd. 40. *Lambøer og Lambeyarsund*: Lambey er identisk med Kingigtoq-øen lige vest for kolonien Julianehaab; Lambeyar er skærgaarden udenfor sundet Nardluneq, som svarer til Lambeyarsund. —

Sd. 41. *Fossasund*: fortsættelsen af Nardluneq-sundet; muligvis den nuværende Skovfjord. — *Yttreviig og Inreviig*: se anm. til sd. 25. —

Sd. 42. *Breedefiord*: Ikerssuaq. — *Mioefiord*: Torssukátak bag Nunarssuit; se anm. til sd. 26. — *Eyrafjord* og *Borgarfiord*: rimeligvis nordlige arme af Ikerssuaq (Breedefiord). — *Isefiord*: Sermilik; se anm. til sd. 26. — *Bjørn Ionsen*: Bjørn Jónsson til Skarðsá (1574—1655), lærd islandsk bonde, som bl. a. afskrev gamle sagaer. —

Sd. 45. *Hafhvarf*: en anden kilde nævner „en Strøm, som kaldes Hafhverfi, paa den østlige Side af Landet“, men stedet er ikke identificeret. —

Sd. 46. *Spalsund*: ikke identificeret, men muligvis sundet nordom Eggers Ø ved landets sydende. — *Drangei*: rimeligvis Eggers Ø. — *Saulvadalr*: dalen i bunden af Ilua-fjordens nordvestlige arm Kangikitsøq. — *Tofafiord*: sundet Tors-sukátak, Ilua-fjordens sydvestlige udløb. — *Melrachanes*: pynten ved østsiden af Herjolfsfjordens munding. — *Herjolfsfiardarkirkia*: kirken ved Ikgait; se anm. til sd. 23. —

Sd. 47. *Hellisey oc Helliseyarfeard*: øen Igdlukasik og sundet bagom denne. — *Hrakbiarnarey*: øen Nanortalik. — *Alftafiord*: fjorden Sermilik nordøst for Sermer-sôq-øen. — *Sigluifiordr*: Agdluitsoq-fjorden, paa hvis vestside den tidligere herrn-hutiske missionsstation Lichtenau er beliggende. — *Hornafiordr*: den skarp-hjørnede Akugdleq-bugt bag den store ø Qeqertarssuaq. — *Ofundinfiordr*: den lille smalle vig Sermiseq, som skærer sig ind i landet paa sydsiden af fjorden Kangerdluar-ssorujuk kort syd for kolonien Julianehaab. —

Sd. 48. *Einarsfiardarkirkia*: formentlig domkirken ved Igaliko (Garðar). — *Austkarsfiardarkirkia*: formentlig identisk med Vágar kirke ved hovgaarden Foss (om denne se anm. til sd. 33). — *Hafgrimsfiordr*: bugten ved Equaluit paa østsiden af Igaliko-fjorden. — *Utiblikfiordr*: fjordarmen Kangerdluarssuk paa nordsiden af Sermilikfjorden (Isafiörðr). —

Sd. 49. *Angmalortok-Øen*: lige foran munden af den søndre Sermilik-fjord (Alptafiörðr). — *Itiblik*: det lange eide (Itivdlerssuaq) mellem Tasermiut- og Sermilik-fjordene. — *Strandafiordr*: den sydligste af de tre fjordarme, som fra nordre Sermilik-fjord skærer sig øst ind i landet. —

Sd. 50. *Midfiðrir*: den midterste — og *Kollafiordr*: den nordligste af de oven-nævnte fjordarme i nordre Sermilik. — *Dyrafjordr*: Qôrnoq-fjorden indenfor den store ø Tavdlorutit nord for halvøen Sánerut. — *Thorvaldsfiordr*: Ikafjorden kort syd for kryolitbruddet Ivigtût. — *Steinsfiordr*: Arfagfik-fjorden nord for udstedet Arfuk. — *Bergthorsfiordr*: Tigssalukfjorden nord for den store ø Törnárssuk. — De fire sidstnævnte fjorde, som hørte til Østerbygdens nordlige del, ligger alle i kolonien Frederikshaabs distrikt. —

Sd. 51. *undar Solarfjöllum*: Solarfjeldskirken menes at have ligget ved Qor-dlortoq inderst i Tunugdliarfik-fjorden, hvor der blandt ruinerne er fundet en, som kan have været en kirke. Men denne kan kun have haft et lille sogn, da der kun er 8—10 km. ned til kirken ved Brattahlíð. Muligvis har den været en gaardkirke, thi her laa ogsaa den gaard, som tilhørte manden Koll, som var en af de mægtigste i det gamle samfund. — *at Gardanesi*: Gardanes kirke har ligget i bunden af Kollafiordr (se anm. til sd. 50).

Sd. 53. *i Eiriksey*: Eriksø er øen Igdlutalik i munden af Tunugdliarfik-fjorden. — *i Eiriksholmum*: Eriksholmene menes at være beliggende udenfor Kangeq (Kap Egede) paa sydspidsen af øen Sermersôq nord for Nanortalik. —

Sd. 57. *Kongs-Skug-Sio*: Kongespeilet. — *trivedes end bedre længere inde*: ved Igaliko dyrkes roer og poteter paa friland med stort udbytte. Ligeledes ved det gamle Brattahlíð, hvor der nu er en stor boplads, hvis beboere væsentligst lever af faare- og kvægavl. —

Sd. 59. *funden en Hvalrostand under Iorden*: i domkirkeruinen ved Igaliko fandtes ved undersøgelserne i sommeren 1926 under det nordre kapel en bispegrav, i hvilken laa en bispestav, hvis hoved var udskåret i hvalrostand. —

Sd. 66. *Forbisher*: Sir Martin Frobisher (ca. 1535—94), engelsk søofficer og opdagelsesrejsende, som i 1576 med tre skibe sejlede ud for at finde Nordvestpassagen, mente at se et sund, som gik tværs igennem Grønland og efter ham kaldtes Frobisher Strait. Paa sin rekognosceringsrejse efter Østerbygden i 1723 søgte Hans Egede forgæves efter det og paaviste, at det ikke eksisterede. — Paa gamle kort er det afsat ved den 62 breddegrad. — *Bærsund*: Bear Sound, sandsynligvis navngivet af Frobisher, findes paa gamle hollandske kort som et stræde gennem Sydgrønland ligesom det sydligere Frobisher Strait. Stedet er Bjørnesundet \circ : fjorden Agdlumersat mellem Fiskenæsset og Frederikshaabs Isblink. — *Watteblink*: Frederikshaabs Isblink, som paa gamle hollandske kort benævnes Witteblink. —

Sd. 67. *Puisortok*: bræen Puisortoq paa østkysten paa den 62 breddegrad. Den er 5 km. bred og har ry for at være farlig at passere. —

Sd. 68. *Dalager*: Lars Dalager (ca. 1719—72), købmand i Frederikshaab og Godthaab, senere i Finnmark, hvor han døde i Vadsø. Han foretog 1752 en vandring et stykke ind over indlandsisen. Hans bog: Grønlandske Relationer (ca. 1758) er berømt. —

Sd. 60. *Omenak*: øen Ūmánaq paa østkysten, kaldet Griffenfeldts Ø. —

Sd. 71. *Gundbiørns-Skær*: formentlig identisk med de sydøst for Sermiligåq-fjorden ved Angmagssalik liggende to øer, Leifs Ø og Erik den Rødes Ø. —

Sd. 72. *Kangerdloarsuk*: Utibliksfiordr, se anm. til sd. 48. — *Iulianæhaabs daværende Missionær*: Hans Buch, se anm. til sd. 24. — *vel bekiendte Kiøbmand*: Anders Olsen, se anm. til sd. 19. — *Kangerdluksoeitsiak*: Lindenowsfjord paa østkysten paa $60^{\circ} 30'$ n. br. —

Sd. 73. *Nájarmiut*: formentlig Naujánguit (Kap Dan), sydpnten af Qulusuk-øen udenfor Angmagssalik. — *Igloluarsuit*: formentlig Igduluarssuk i Angmagssalik distrikt. Her skal paa en ø efter Grønlændernes sigende findes to bjørnefælder. — *adskillige Rudera*: bortset fra de ovennævnte bjørnefælder findes der kun eskimiske hustomter. —

Sd. 74. *Omeevik*: den nuværende boplads Umívik i Angmagssaliks distrikt paa $64^{\circ} 20'$ n. br. —

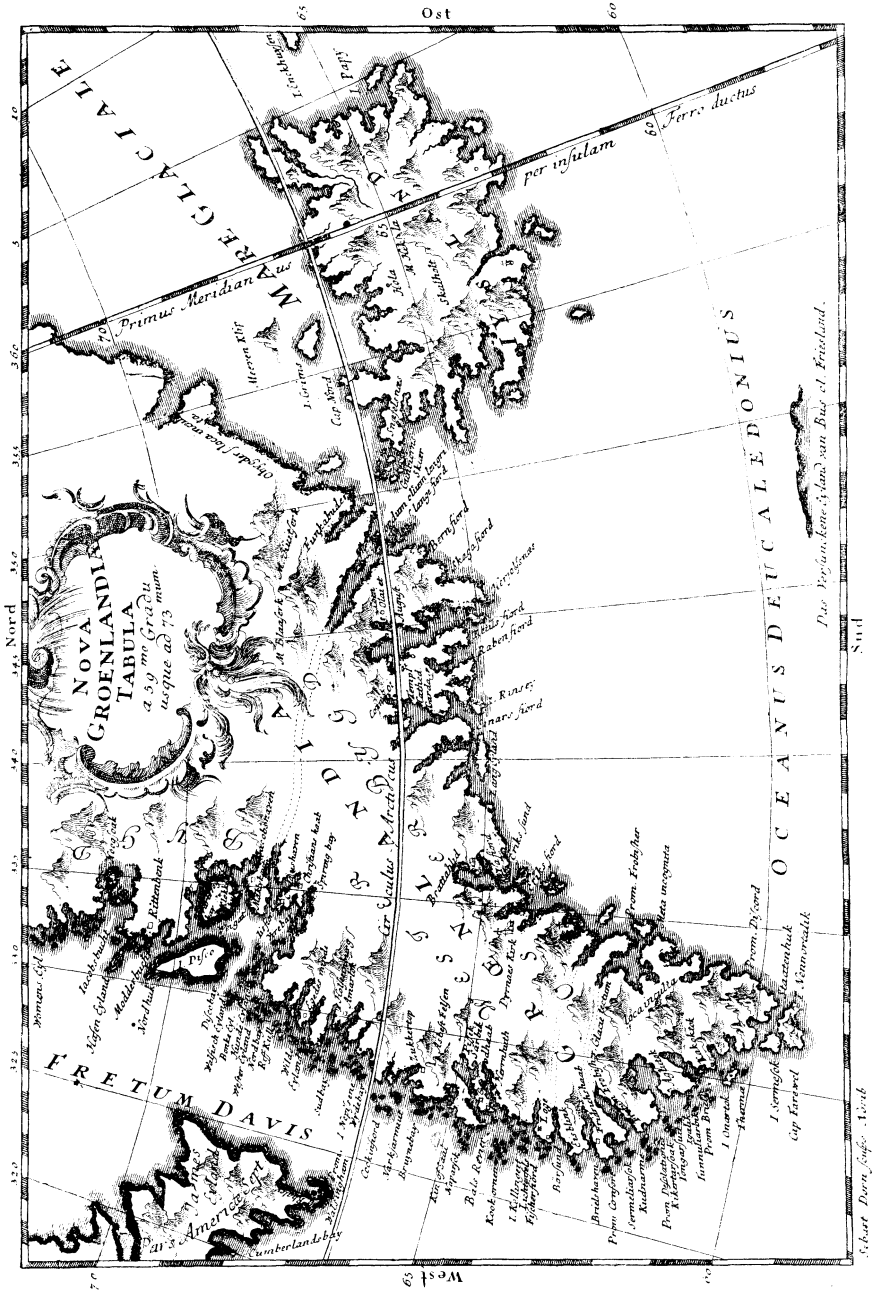
Sd. 75. *Fimbudr*: Finnsbuðir, se anm. til sd. 29. — *Korsøe*: se anm. til sd. 29. —

Sd. 77. *Ketilsfiord*: Tasermiut-fjorden, se anm. til sd. 30. — *Petersviig*: og *Vatnsdal*: se anm. til sd. 30.

Sd. 78. *Rafnsfjord*: Ūnartoq-fjorden med de varme kilder paa øen af samme navn, se anm. til sd. 31 og 24. — *Steengierde*: dette menes at have været et rensdyr-stenge, anvendt saaledes, at dyrene inde fra dalene er drevet ud imod det; her har de da søgt ind gennem dets aabninger, hvor bueskytterne let har kunnet skyde dem fra deres skjul. Der findes saadanne ren-stenger flere steder, bl. a. ved Akúnâq paa Nûgssuaq-halvøen, i gamle dage brugt af Grønlænderne, som formentlig har taget dette op fra de gamle Norske. —

Sd. 80. *Kikertarsoeitsiak*: øen Qeqertarssuatsiaq (med bopladsen Isua) udenfor nordenden af den store ø Sermersôq. — *strax norden for Kap Farvel*: dette ansaas dengang for at være sydpnten af Sermersôq-øen; se anm. til sd. 22. — *Einarsfjord*: Igaliko-fjorden, se anm. til sd. 33. —

Sd. 81. *Foss*: se anm. til sd. 33. — *Thorvaldsvig* og *Graaevig*: se anm. til sd. 34. — *Klíneng*: et ganske ubetydeligt lille nes paa Igalikofjordens stejle vestside ved Sigssardlugtoq (\circ : den daarlige strandbred). —

David Cranz: Kart over Grønland 1765.
Efter David Cranz, Historie von Grönland, Barby 1765.

Sd. 82. *Daler*: hovgaarden Dalr var beliggende lige nord for nesseset, hvor Igalikofjorden bøjer af i nordlig retning. — *Itiblersuak kangidlek* ☉: det østligste storeide: eidet fra Igaliko (Garðar) over til Tunugdliarfik-fjorden (Eiríksfjörðr). —

Sd. 83. *Rensøe*: øen Akia syd for kolonien Julianehaab (se anm. til sd. 26). — *at giønne Dyrene igiennem trange Passer*: se anm. til sd. 78. —

Sd. 84. *Langøe*: øen Tugtutóq, se anm. til sd. 35. —

Sd. 85. *Hvalseyarfiordr*: Qaqortoq-fjorden indenfor Julianehaab. Se anm. til sd. 35. — *Kambstadefiordr*: fjorden Kangerdluarssuk, se anm. til sd. 25. — *Dyrnæs*: se anm. til sd. 36. —

Sd. 86. *Lambøer og Lambeyarsund*: se anm. til sd. 40. — *Øen Capfarwell*: herved menes Sermersôq. Se anm. til sd. 22. —

Sd. 90. *at Gardanesi*: Gardanes kirke, se anm. til sd. 51. — *3 Kirker i een Fiord*: Dette var virkelig tilfældet i Tunugdliarfik-fjorden (Eiríksfjörðr), nemlig kirkerne ved Harðsteinaberg, ved Brattahlíð og den inderst i fjorden ved Qordlortoq. Og desuden laa Gardanes kirke paa den modsatte side af eidet ved Brattahlíð og kun 6—8 km. fra denne, ligesom der heller ikke var langt til domkirken i Garðar — kun et par kilometer over eidet paa fjordens sydside; jfr. anm. (*pp.*), slutningen. —

Sd. 91. *Blaaserk*: formentlig det 2300 m. høje „Ingolfs Fjeld“ ved fjorden Kangerdlugssuatsiaq nordfor Angmagssalik paa 66° 20' n. br. — *Eriksøe*: og *Eriks-holmene*: se anm. til sd. 53. —

Sd. 100. *Buurfield*: formentlig identisk med fastlandspytten paa østsiden af Tunugdliarfik-fjorden mellem denne og armen Kôroq. Det siges om den at Thjodhild byggede Leiðar kirke ved Brattahlíð, at den „ ejer alt ind i Botnen og ud paa den anden Side til Burefiæld, men alt ud fra Burefiæld hører Domkirken til“ (Ivar Baardsson). —

Sd. 105. *Cirkulære af 28de September 1798*: fra inspektøren i Sydgrønland:

Det er Hans Majestæt Kongens allernaadigste Villie, at Vedkommende skulle overveie: om *Grønlændernes Kaar kunne ved nogen Jndretning forbedres*.

Og Directionen befaler: at samtlige Handelsbetiente skal, i en særskilt Afhandling fra de sædvanlige Anmeldelser, sige sine Tanker om: Ved hvilke Foranstaltninger den grønlandske Nation kunde, saavidt mueligt, foreenes i Borger-Samfund paa det Misgierninger med passende positive Straffelove kunne blive siældnere, paa det Nationens Begreb om Eiendom og Eiendomsret kunne udvides og paa det fornuftig Oeconomie kunde blive almindelig blandt et uforsynligt Folk, hvis Livsophold hænger af hældig eller uhældig Fangst.

Til at opnaa denne ligesaa nyttige Hensigt for Nationen som retfærdige Beskyttelse for alle dens Medlemmer, bør formodentlig disse 3de Hoved-Punkter tages i Betragtning:

- 1, Hvilke Love Grønlænderne i deres nærværende Tilstand først og fornemmeligen kunde trænge til og modtage. —
- 2, Hvilke Tvangsmidler kunde være samme at tilføie efter Nationens Caracteer, Tænkemaade og Sæder. —
- 3, Hvorledes den dømmende og udøvende Magt efter Landets nærværende Forfatning kunde organiseres. —

Directionen anseer ligeledes nyttigt og befaler at blive, hvert Aar, underrettet om Alt, hvad der kan udbrede noget Lys over Districtets Tilstand, saasom: Om een eller anden Næringsvei udenfor Fiskeri og Jagt finder eller kunde finde Stæd i Etablissementets District. Om Folketallet i samme efter Alder og Kiøn, — forsaa-vidt dette er mueligt i det folkeriigere Julianæhaabs District, hvor mange udøbte Grønlændere leve og hvor flere Tid efter anden blive kiendte, — de Føddes og Døddes ongefærlige Antall fra 1ste Januarij til sidste December 1798, kort: Anmeldelse om Alt, som staaer i Forbindelse med Nationens Vel, og som paa nogen Maade kan hensigte til at forbædre dens Kaar.

Jeg er tillige overdraget at forsikre den, som indsender nyttige Bidrag til Fremme af hin priselige Hensigt, at til dens Flid vil i Særdeleshed blive lagt Mærke.

Af det, som til Directionen indsendes disse Gienstande betræffende, udbeder ieg mig Gienparter. —

Godthaab, den 28de September 1798.

Bull.

Sd. 105. *hvor alle boe ved eller omkring Etablissementet*: dette var kun tilfældet ved logen Kronprinsens Ejland, anlæget Hunde Ejland og kolonien Jakobs-havn. — *et Forraadshuus*: i Jakobshavn benyttede Grønlænderne den af dem selv væsentligst bekostede Zionskirkes store loft til hængemning af vinterforraad. — *mit forrige Aars forslag*: blandt Mørchs skrivelser til direktionen i 1799 findes kun ét forslag, dateret 5 okt., som rimeligvis er det, der her sigtes til. Det gaar ud paa at anskaffe et skib, specielt bygget for „Julianehaabs besværlige Beseiling“, saa derved kunde undgaas det daværende for begge kolonier uheldige forhold, at Julianehaabs last maatte sendes med Frederikshaabsskibet af hensyn til isvanskelighederne syd-paa og opløses der, indtil den kunde transporteres derned, naar isen spredte sig, hvilket for det meste først sker henpaa høsten. Et saadant skib maatte da være „af Bonitet som en Hvalfanger“ for at være „competent til Iiscoloniers Beseiling“, og saa stort som muligt, da Julianehaabs distrikts befolkning var den største i hele landet, men det burde dog ikke være mere end „omtrent paa 80 *Commercelæster*, thi et større er ei saa godt at regiere i lisen“. —

Sd. 108. *Torngarsuk*: tōrnārssuk ☉: den ejendommelige el. særlige hjelpeand. — *til Beelsebub*: Hans Egede benyttede navnet Tōrnārssuk om djævlæn, hvilket vedblev at være tilfældet nesten til opimod nutiden. —

Sd. 109. *Angekuk*: plur. af angákoq, aandemaner. — *deres grusomme korte Process*: naar et menneske, mand eller oftest kvinde, af aandemanerne var udpeget som heks (ilisitsoq), var det nærmest en samfundspligt at aflive vedkommende snarest muligt. — *lært at kiende dem*: ved at Østgrønlænderne kom rejsende over til Vestkysten, navnlig til den 1797 oprettede filialhandelsplads ved Nanortalik; jfr inspektør Bulls beskrivelse af Julianehaabs distrikt. —

Sd. 110. *Grønlænderne i Norden* — — *tabt mere af Nationalkarakteren*: saafremt dette har været tilfældet, har grunden været den, at de blandede egteskaber var langt talrigere i Nord- end i Sydgrønland. —

Sd. 113. *3de Missionærer*: medens der tidligere var 10 missionærer i Grønland, reduceredes deres antal i 1792 til 5, nemlig 2 i Nord- og 3 i Sydgrønland. — *Holsteinsborg*: ved reduktionen fik missionæren i Holsteinsborg endog tildelt baade Sukkertoppen i Syd- og Egedesminde i Nordgrønland. Dette varede dog kun ganske

kort, idet den daværende missionær straks erklærede sig ude af stand til at kunne bestride saa stort et distrikt, hvorefter Egedesminde henlagdes som anneks til Jakobshavn. Dette ændredes dog snart igen, idet hele Nordgrønland deltes i et „indenbugts“ og et „udenbugts“ missionariat, af hvilke det første bestod af Jakobshavns, Christianshaabs, Ritenbenks og Ũmánaqs, og det sidste af Egedesmindes, Godhavns og Upernaviks distrikter. De to missionærer havde bolig henholdsvis i Jakobshavn og Egedesminde. — *Logen Kgikortursok*: Qerrortussoq i Holsteinsborgfjorden kun et par mil fra kolonien. — *Godthaab etc.*: ved reduktionen henlagdes Godthaab, til hvis distrikt Fiskenæsset hører, som anneks til Frederikshaab, hvilket imidlertid havde til følge, at missionæren dersteds skiftevis tog bolig ved de to kolonier et aar ad gangen. — *4re Blandinger*: af disse var tre sønner af Sukkertopspresten Berthel Laersen (1720—82) og den fjerde søn af den for sin sprogdygtighed berømte danske kateket Jacob Rachlew (1744—84). — *dræbt ham ved Hexerie*: ved presten Berthel Laersens død beskyldtes ligeledes en kvinde ved Sukkertoppen for ved hekseri at være skyld deri. — *altid forflyttes derfra*: dette var en gammel bestemmelse, som skrev sig fra, at de døbtes antal ved Julianehaab, som jo var den sidst anlagte af alle kolonierne, var langt mindre end i de andre missionariater; iøvrigt blev kun enkelte missionærer forflyttet derfra, de senere modsatte sig det, uagtet gagen var større de andre steder. —

Sd. 114. *ei kan det mindste af Sproget*: dette gælder kun een, nemlig Trondheimeren Lars Gudde (1763—1812), som var missionær i Julianehaab 1794—1800 og selv erklærede sig ude af stand til at lære det vanskelige sprog, men dog ellers udøvede en nidkær virksomhed ved hjælp af tolk. — *efter sine 6 Aars Forløb*: den pligtige tjenestetid for missionærer var 6 aar for ugifte og 10 for gifte. — *Assistenter* — — — *ei være over 20 Aar*: Mørch slutter fra sig selv; han var kun 17 aar, da han kom til landet og lærte derfor sproget fuldkomment. —

Sd. 115. *Fabritius*: Otho Fabricius (1744—1822), missionær i Frederikshaab 1768—73. Han var meget sprogbegavet og udgav baade grammatik og ordbog paa grønlandsk. Efter hjemkomsten fra Grønland var han en aarrække prest i Drangedal. — *drages fra deres tilvandrede Fangestæder*: det var Herrnhuternes princip at samle hele deres menighed ved missionspladsen; de satte det endog som betingelse for daabsmeddelelse, at vedkommende skulde flytte dertil og blive boende der. — *Lichtenau*: ved Agdluitsoq-fjorden syd for kolonien Julianehaab. Stationen anlagdes 1774 og allerede samme aar tog 90 indfødte bolig der. —

Sd. 116. *Provster i Landet*: 1773 oprettedes to viceprovstier i Grønland; viceprovsterne var Jørgen Sverdrup (1732—1810) i Jakobshavn for Nordgrønland og Egil Thorhallesen (1734—89) for Sydgrønland. — *hans værdige Søn*: Paul Egede (1708—89); han var provst for Grønland og titulær biskop. — *Larsen*: Berthel Laersen, se ovenfor anm. til sd. 113. — *Rachlew*: Jacob Rachlew, se ovenfor anm. til sd. 113. — *Pedersen*: Jens Pedersen Mørk (1720—80), kateket i Christianshaab og Clauhavn fra 1739. — *Neü Herrnhut*: anlagt 1733. — *Lichtenfels*: anlagt 1758. — *saare faa ere og de der kunde læse i Bog*: Herrnhuternes skolevæsen vedblev til langt hen i 19. aarh. at være meget daarligt trods bestandig gentagne henstillinger fra missionskollegiet. —

Sd. 117. *søger at erhverve de samme til deres Meenighed*: f. eks. da der ved missionær Thorhallesens og kateket Rachlews virksomhed var opstaaet en sterk vekkelse ved pladsen Pisugfik nord for Godthaab, „erobrede“ Herrnhuterne de fleste

af de vakte, saa at, som Thorhallesen skriver, „Opvækkelsen, som i Begyndelsen var det glædeligste, ieg nogen Sinde har oplevet“, ved Herrnhutternes „Hververier, Trækker og Efterstræbelser“ blev „en bedrøvelig og møysommelig Handel“. —

Sd. 118. *den tyske Mission indgaaer*: dette skete først aar 1900. — *Suchertoppen og Godthaab*: denne ordning kom ikke istand, idet Sukkertoppen tillagdes Holsteinsborgs missionariat som anneks. Først 1902 fik Sukkertoppen egen prest — en indfødt. — *ved Nennortelik burde med Tiden oprettes* etc.: først i nutiden har Nanortalik faaet prest — ligeledes en indfødt. —

Sd. 119. *beskickes til Provst*: først i dette aarhundrede er der igen oprettet provstier i Grønland. — *de 300de, der nu er Missionærløn*: ved reduktionen af missionærernes antal i 1792 sattes den tidligere missionærgage 150 rd. op til 300, men med forpligtelse til selv at bekoste embedsrejser, kommunionvin etc. — *vente paa Levebrød*: i datiden var det ret almindeligt, at hjemgaaede grønlandske missionærer maatte „sollicitere“ længe, undertiden endog i aarevis. —

Sd. 120. *de danske Kateketer* — — — *boe ved et eller andet af de vigtigste Udstæder*: dette var allerede foreslaaet i 1770-aarene af missionær Hans Tulle i Egedesminde, men blev aldrig realiseret. — *aarlig gjøre Visitatsreise*: da der i 1773 oprettedes to viceprovstier i Grønland, skulde disses indehavere ifl. deres instruks i løbet af to aar foretage visitats af hele provstiet og hvert tredie aar mødes til konference i Holsteinsborg. —

Sd. 121. *Missionskassens Uformuenhed*: denne var altid til hinder for ethvert indkommet forslag til missionsforholdenes forbedring. —

Sd. 122. *et lidet Bogtryckerie*: et saadant oprettedes i slutningen af 1850-aarene i Godthaab. — *de Udøbte*: af disse var der paa den tid ikke mange tilbage undtagen i landets yderkanter \varnothing : i Julianehaabs og Upernaviks distrikter. — *dannes til en selvstændig* — — *Nation*: dette paabegyndtes af H. Rink omkr. 1860 ved oprettelsen af de saakaldte „Forstanderskaber“. — *det danske Sprogs Indførelse*: dette er først i nutiden ved at blive rigtig realiseret, mere og mere ønsket af Grønlænderne selv. — *Herr Ignavus* \varnothing : en uvidende el. med forholdene ukendt. — *Saare faa* — — — *i den sydlige Deel af Landet, forstaae noget dansk*: dette skyldtes, at der her var færre blandinger end i den øvrige del af landet. —

Sd. 123. *Fabritius*: se anm. til sd. 115. — *Thorhallesen*: se anm. til sd. 116. — *Rachlew*: se anm. til sd. 113. — *ægte Grønlændere* \varnothing : ferme i det grønl. sprog. — *Faste Ejendomme ere utænkelige* — — *for Grønlænderne*: dette gælder ikke i nutiden netop for Mørchs kolonidistrikt, idet der her findes adskillige Grønlændere, der har nedsat sig inde i fjordene som faareavlere og jordbrugere. —

Sd. 124. *ældgamle Vedtægter*: den første begyndelse til love, som indførtes i Grønland ved forstanderskabernes oprettelse ca. 1860, var en optrykning af „Skikke og Vedtægter“. — *Krepporkak*: qeporqaq, pukkelhval (Megaptera boops). —

Sd. 125. *Tilkendegivelse for Omboende*: da forstanderskabet oprettedes, indførtes som straffemiddel først og fremst „Opslag i Butikken“ af vedkommendes navn. — *Gabestok og Tamp*: „Tamp under Flagstangen“ indførtes ligeledes ved forstanderskabets oprettelse som straf for visse forseelser. — *Plyndring ved Vrag*: dette var bl. a. tilfældet i 1790, da skibet „Giertrud Cathrine“ strandede paa et skær ved Grønne Eiland i Diskobugten. —

Sd. 126. *forhen indsendt Forslag*: dette har ikke kunnet findes. —

*De i afhandlingerne forekommende grønlandske stedsnavne
med nutidsortografi og oversættelse.*

Adlomersok: Agdlumersaq (dykkeren).
Agluitok: Agdluitsoq (stedet uden sæl-aandehuller).
Akkia: Akia (det ligeoverfor liggende).
Akkudlek: Akugdleq (det mellemste).
Akpeitevik: Arpagsivik (løbestedet).
Akulliarusek: Akulliaruseq (næseroden).
Akulliaruseksuak: Akulliaruserssuaq (den store næserod).
Allik: Aluk (fodsaalen).
Alluk: do. (do.).
Amitsok: Amitsoq (det smalle).
Amitsuarsuk: Amitsuarssuk (det ejendommeligt smalle).
Angmalortok: Angmalortoq (det runde).
Annik: Angik (lap paa en saal).

Ekalluit: Ekaluit (laksestedet).

Igloluarsuit: Igdluarssuit (smaahytterne).
Iggalikko: Igaliko (det tidligere kogested).
Ikerisarsuk: Ikerasârssuk (lillesund).
Ikeriseksuak: Ikerasagssuaq (storsundet).
Ikersuak: Ikerssuaq (storbredningen).
Ikkersuak: do. (do.).
Ikkigâk: Ikigait (melletrummet?).
Illoamiut: Iluamiut (inderboerne).
Illua: Ilua (dens indre).
Issarut: Isârut (indgangen).
Itiblersuak kangidlek: Itivdlerssuaq kangidleq (det østligste storeide).
Itibliarsuk: Itivdlarssuk (lilleide).
Itiblik; Itiblek: Itivdleq (eidet).
Itibliksuak: Itivdlerssuaq (storeide).
Ivgit: Igfit (græsstedet).
Ivnarsuktelik: Ivnârssugtalik (stedet med den stejle bratning).

- Kakortok*: Qaqortoq (det hvide).
Kakse: Qagsse (bjergkedlen).
Kaksitsiak: Qagssitsiaq (den temmelig store bjergkedel).
Kalleraglit: Qaleragdlit (hellefiskene).
Kallereet: Qalerit (de opstakkede).
Kallumiut; *Kaglumiut*: Qagdlumiut (beboerne af „øjenbrynet“).
Kanniormiut: Kaniormiut (ulkepladsboerne).
Kangek kyerdlek: Kangeq kujatdleq (det sydligste forbjerg).
Kangerdloarsuk: Kangerdluarssuk (den ejendommelige fjord).
Kangerdluksoeitsiak: Kangerdlugssuatsiaq (den temmelig store fjord).
Kangerdluluk: (den sølle fjord el. bugt).
Karsok: Qaersoq (klippen).
Kikertarsoeitsiak: Qeqertarssuatsiaq (den temmelig store ø).
Kittiksut: Kitsigsut (de vestligste).
Kittorsak: Kigtorsaq (den afrykkede).
Korksuaq: Kûgssuaq (storelven).
Kringua: Qingua (dens — fjordens el. bugtens — inderste vig).
Kunnermiut: Quvnermiut (fjeldsprekkeboerne).
- Nâjarmiut*: Naujarmiut (maaseplads-boerne).
Narksak: Narssaq (sletten).
Narksarmiut: Narssarmiut (sletteboerne).
Narksarsuaq: Narssarssuaq (storsletten).
Nennortelik: Nanortalik (bjørnestedet).
Niakornak: Niaqornaq (det hovedlignende).
Niakornârsuk: Niaqornârssuk (det eiendommeligt hovedlignende).
Niok: Nioq (benet).
Nôugârsuk: Nûgârssuk (det fremspringende nes).
Nunarsuit: Nunarssuit (storlandene).
- Omeevik*: Umîvik (landingspladsen for baade).
Omenak: Ũmânaq (det hjerteformede).
Omenarsuaq: Ũmânarssuaq (det store hjerteformede).
Omenarsuk: Ũmânârssuk (det eiendommeligt hjerteformede).
Onartok: Ũnartoq (det varmende).
Ounartok: do. (do.)
- Pikkiukbik*: Pikiuvfik (opbrydningsstedet?).
Pissiksarbik: Pisisarfik (bueskydningsstedet).
Puisortok: Puisortoq (det opdukkende).
- Qvannersôk*: Quânersôq (det kvan-rige).
- Sartlok*: Sârdloq (det tyndslidte).
Sarvfartorsuaq: Sarfartorssuaq (det store strømsted).
Serfartursok: Serfartussoq (det teist-rige).
Sermelik: Sermilik (bræstedet).

Sermersok: Sermersôq (det brærige).

Siagdlit: (de adspredte).

Sioralik: (sandstedet).

Tessermiut: Tasermiut (sø-boerne).

Tessiursak: Tasiussaq (det sølignende).

Tessiursarsuk: Tasiussârssuk (den lille sølignende bugt).

Torsukattek: Torssukátak (storløbet).

Tuktutuarsuk: Tugtutuarssuk (rensdyrgebetet).

Tunnua: Tunua (dens bagside; alm. navn for Østgrønland).

Tunnuliarbik: Tunugdliarfik (stedet man rejser bagom til).

Umenalik: Ũmánalik (stedet med det hjerteformede fjeld).

Umenârsuk: Ũmánârssuk (d. s. s. Omenarsuk).

STEDREGISTER

Aarhus 8.	Berufjörðr 134.	Dalr, hovgaard 139, 142.
Agdluitsoq-fjorden 127, 131, 137 ff., 144.	Bjørnesundet 139.	Davisstrædet 130.
Agdlumersat 139.	Biørnøen ved Spitsbergen 76.	Desolation 130.
Agluitsok, se Agdluitsoq.	Blåserkr 142.	Diskobugt(en) 127, 145.
Akia 134, 142.	Bogense 12.	Drangedal 144.
Akugdleq-bugten 138.	Borg, Island 12.	Drángey 138.
Akúnâq 139.	Borgarfjörðr 137.	Dýrafjörðr 138.
Alftafjord, se Alptafjörðr.	Botnen 142.	Dýrnæs 137, 142.
Álptafjörðr 138.	Bragernes 5.	Dyrnæs-halvøen 131.
Amerika 131.	Brattahlíð 127, 137 f., 142.	Egedesminde 12, 143 ff.
Amitsuarssuk 137.	Breiðifjörðr 134, 137.	Eggers' Ø 131, 138.
Angmagssalik 15, 134, 139, 142.	Búrfjall (Burefiæld, Buurfiæld) 142.	Einarsfjarðarkirkja 138.
Angmalortok-øen 138.	Bærsund, se Bear Sound.	Einarsfjörðr 127, 137, 139.
Arfagfik-fjorden 138.	Cap Desolation 22, 130 f.	Eiriksey 138, 142.
Arsuk 138.	Cap Discorð (Diskord) 23, 131.	Eiríksfjörðr 127, 131, 142.
Austkarsfjarðarkirkja 138.	Cap Farwell, se Kap Farvel.	Eiríksbólmar 138, 142.
Bear Sound 139.	Christian d. IV's Ø 131.	England 10.
Bergefiord 134, se Berufjörðr.	Christianshaab 12, 144.	Eqaluit 138.
Bergen 10 ff., 130.	Claushavn 144.	Erik den Rødes Ø 139.
Bergþórsfjörðr 138.		Eriksfjord, se Eiríksfjörðr.
		Eriksholmene, se Eiríksbólmar.
		Eriksø, se Eiriksey.

- Eyrarfjörðr 137.
 Eystribygð, se Østerbygden 14, 127, 129, 130, 134, 138 f.
 Fimbudr, se Finnsbuðir.
 Finnsbuðir 134, 139.
 Finnmark 139.
 Fiskenæsset 6, 127, 139, 144.
 Foss, hovgaard 139.
 Fossasund 137.
 Frederikshaab 6 ff., 138, 144.
 Frederikshaabs Isblink 139.
 Frederikshald 5.
 Frobisher Strait 139.
 Frogner 10.
 Friedrichsthal 131.
 Garðanes 138, 142.
 Garðar 131, 137 f., 142.
 Godhavn 144.
 Godthaab 12, 130, 136, 139, 144 f.
 Godthaabsfjorden 137.
 Grafarvík, se Graaeviig.
 Graaeviig 137, 139 = Grafarvík.
 Greve 15.
 Griffenfeldts Ø 139.
 Grønne Eiland 145.
 Gunnbjarnarsker 139.
 Haderslev 11.
 Hafgrímsfjörðr 138.
 Hafhvarf 137.
 Hammerfest 14.
 Hardanger 13.
 Harðsteinaberg 137, 142.
 Hellisey 138.
 Helliseyarfjörðr 138.
 Herjólfsfjarðarkirkja 138.
 Herjólfsfjörðr 138.
 Herjólfsnes 131.
 Herlufsholm 131.
 Holsteinsborg 8, 127, 131, 143, 145.
 Holsteinsborgfjorden 144.
 Hornafjörðr 138.
 Horsens 11.
 Hrafnarfjörðr 137, 139.
 Hrakbiarnarey 138.
 Hreinsey 134, 137, 142.
 Hunde Ejland 143.
 Hvalseyarfjörðr 131, 142.
 Hvalseyarfjarðarkirkja 135, 137.
 Hvarf 130
 Hvitserkr 131.
 Igaliko 127, 131, 137 f., 142.
 Igaliko-fjorden 137, 139, 142.
 Igdlukasik 138.
 Igdluuarssuk 139.
 Igdlutalik 138.
 Igloluarsuit 139.
 Ikafjorden 138.
 Ikeriseksuak 131.
 Ikerssuaq 134, 137.
 Ikigait 131, 138.
 Illoamiut-fjorden 134.
 Ilua-fjorden 134, 138.
 Iluileq 131.
 Ingolfs Fjeld 142.
 Innrivík 131, 137.
 Ísafjörðr 134, 137.
 Island 12, 130.
 Ísua 139.
 Itiblersuak kangidlek 142.
 Itiblik 138.
 Itivdlerssuaq 138.
 Ivigtút 138.
 Jacobshavn 134, 143 f.
 Julianehaab 3, 8 ff., 14, 127 ff., 130 ff., 133 f., 137 ff., 142 ff., 145.
 Kambstaðafjörðr 131, 142.
 Kangeq 138.
 Kangerdloarsuk 139, se Kangerdluarssuk.
 Kangerdluarssorujuk 138.
 Kangerdluarssuk 131, 138, 139, 142.
 Kangerdlugssuatsiaq 131, 139, 142.
 Kangerdluksoeitsiak 131, 139, se Kangerdlugssuatsiaq.
 Kangikitsaq 134, 138.
 Kap Dan 139.
 Kap Egede 131, 138.
 Kap Farvel 22, 130, 131, 139, 142.
 Ketilsfjörðr 127, 137, 139.
 Kgi kortursok 144, se Qer-rortussoq.
 Kikertarsoeitsiak 139, se Qeqertarssuatsiaq.
 Kingigtoq-øen 137.
 Kinsarvik 13.
 Kittiksut 131.
 Klining 139.
 Kóroq 142.
 Kollufjörðr 138.
 Korsey, Korsøe, se Krossey.
 Kronprinsens Ejland 143.
 Krossey 134, 139.
 Kvernes 8.
 København 8, 14 f., 127.
 Lambeyjar 137, 142.
 Lambeyjarsund 137, 142.
 Lambøer, se Lambeyjar.
 Lángey 137, 142.
 Langøe, se Lángey.
 Leiðarkirkja 137, 142.
 Leifs Ø 139.
 Lichtenau 138, 144.
 Lichtenfels 144.
 Lindenows Fjord 131, 139.
 Melrakkanes 138.
 Miðfjörðr 137.
 Midfirðir 138.
 Mioefjord, se Mjóvifjörðr.
 Mjóvifjörðr 134, 137.
 „Mørckshavn“ 8.
 Nájarmiut 139.
 Nanortalik 130 f., 138, 143, 145.

- Naujánguit 139.
 Nardluneq 137.
 Nardluneq-sundet 137.
 Narkşarmiut 131.
 Narssaq 131, 137.
 Nennortelik, se Nanortalik.
 Neu Herrnhut 144.
 Nordre Sermilik 134.
 Nordvestpassagen 130.
 Nügssuaq-halvøen 139.
 Nunarssuit 130, 137.
 Nunarssuit-Øen 131, 134.
- Ófundinnfjörðr 138.
 Omeevik 139, se Umívik.
 Omenaq 139, se Ūmánaq.
 Ounartok 131, se Ūnartoq-fjorden.
- Pétrsvík 137, 139.
 Pisigsarfík, se Pissiksarbík.
 Pissiksarbík 137.
 Prins Christians Sund 131, 134.
 Puisortok 139.
- Qaerssorssuaq 130.
 Qaqortoq 135, 137, 142.
 Qaqortoq-Fjorden 131.
 Qeqertarssuaq 138.
 Qeqertarssuasiaq 139.
 Qerrortussoq 144.
 Qíngua-dalen 134, 137.
 Qordlortoq 138, 142.
 Qórnoq-fjorden 138.
 Qulusuk-øen 139.
- Rafnsfiord, se Hrafnfjörðr.
- Rensey, Rensøe,
 se Hreinsey.
 Ritenbenk 144.
- Sand 131.
 Sandersons Hope 130.
 Sandhöfn 131.
 Sánerut 138.
 Saulvadalr, se Sölvadalr.
 Sermersôq 131, 138 f., 142.
 Sermersôq-øen 138.
 Sermiligâq-fjorden 139.
 Sermilik(-fjorden) 134, 137 f., 138.
 Sermiseq 138.
 Sitdlisit 137.
 Siglufjörðr 127, 138.
 Sigssardiugtoq 139.
 Skagafjörðr 134.
 Skarðsá 137.
 Skovfjord 137.
 Sólarfjöll 138.
 Spalsund 138.
 Statenhuk 23, 130 f.
 Steinsfjörðr 138.
 Strandafjörðr 138.
 Sukkertoppen 127, 143 ff., 145.
 Sydgrønland 12.
 Sydhucken 130.
 Sölvadalr 138.
 Sørur 10.
- Tasermiut 127, 131.
 Tasermiut-fjorden 127, 131, 134, 136 ff., 139.
 Tassiusaq 134.
 Tasiussárssuk 137.
 Tavdlorutit 138.
- Tessermiut, se Tasermiut.
 Þorvaldsfjörðr 138.
 Þorvaldsvík 137, 139.
 Tígssaluk-fjorden 138.
 Tofafjörðr 138.
 Törnárssuk 138.
 Torngarsuk 143, se Törnárssuk.
 Torssukátok 131, 134, 137 f.
 Tugtutôq 137, 142.
 Tunnuliarfík, se Tunugdliarfík.
 Tunugdliarfík 127, 134.
 Tunugdliarfík-fjorden 127, 131, 137, 142.
- Ūmánaq 139, 144.
 Ūmánaqsbugten 127.
 Umívik 139.
 Ūnartoq-fjorden 131, 137, 139.
 Upernavik 11, 130, 144 f.
 Útiblíksfjörðr 138 f.
 Utorqarmiut 134.
- Vadsø 139.
 Vágar 138.
 Vatnsdalr 137, 139.
- Watteblink 139.
 Witteblink 139.
- Ytrivík 131, 137.
- Öllumlengri 134.
 Øsby 11.
 Østerbygd(en), se Eystri-bygð.

PERSONREGISTER

- Arctander, Aron, ekspeditionsrejsende, 14, 19, 22 ff., 25 f., 28, 31, 34 f., 40, 72, 75, 77, 80 ff., 84 f., 88, 94, 127 f., 130.
- Arnald, biskop, 38.
- Arnbjørn, høvding, 38.
- Arøe, J. A. A., kolonibestyrer, 7, 136.
- Augustinus, St., 31.
- Barðarson, Ívarr, se Ivar Baardsson.
- Beelsebub ☩: djævlen 143.
- Bing, Lars Hess, forfatter, 89.
- Bjarne Herjolfsson, landnamsmand, 131.
- Björn Jónsson, isl. forfatter, 27, 42, 50, 54 ff., 72, 87, 89, 90 ff., 93, 96 ff., 137.
- Bruhn, Andreas, se Bruun.
- Bruun, Andreas, købmand, ekspeditionsrejsende, 14, 22, 24, 31, 34, 72, 77, 82, 121, 127, 131.
- Buch, Hans, missionær, 131, 139.
- Bull, Niels Rosing, inspektør, 8 f., 14 f., 19, 143.
- Bærentz, Wilhelm, opdagelsesrejsende, 70.
- Baardsen, Ivar, se Ivar Baardsson.
- Baardsson, Herjolf, se Herjolf.
- Baardsson, Ivar, se Ivar.
- Campe, Joachim Heinrich, forfatter, 11 f.
- Christian IV, konge, 76.
- Cranz, David, historiker, 68, 70.
- Dalager, Lars, købmand, forfatter, 139.
- Davis, John, opdagelsesrejsende, 22, 130.
- Egede, Hans, Grønlands apostel, 11 f., 116, 131 ff., 143.
- Egede, Chr. Thestrup, opdagelsesrejsende, 130.
- Egede, Paul, missionær, 12, 68 ff., 130, 141, 144.
- von Eggers, Heinrich Peter, geogr.-historisk forfatter, 14, 21 ff., 37, 43, 45, 53 f., 57, 63 ff., 72 f., 76, 78, 82, 84, 86, 88, 91 f., 127, 130.
- Einar Sokkeson, høvdingssøn, 38, 48, 137.
- Else, Grønlænderinde, g. m. Chr. L. Kleist, 6.
- Eirik Raude, Grønlands opdager, 22, 37, 44 f., 53 f., 91 ff., 94, 127, 131, 137.
- Erik den Røde, se Eirik Raude.
- Fabricius, Otho, missionær, forfatter, 115, 123, 144 f.
- Fabritius, se Fabricius.
- Finn Fegin, Grønlandsfarer, 134.
- Finnur Jónsson, professor, 14, 130.
- Fleischer, Chr. Fred., missionær, 10.
- Forbisher, se Frobisher.
- Frobisher, Martin, opdagelsesrejsende, 66, 139.
- Giesecke, Carl Ludwig, mineralog, 10.
- Glahn, Henrich Christopher, missionær, 13.
- Graah, Wilh. Aug., søfficer, opdagelsesrejsende, 127.
- Gran, købmand og skibsereder i Bergen, 10.
- Groth, Th., arkitekt, 135.
- Gudde, Lars, missionær, 144.
- Heiberg, Ingeborg Maria, g. m. C. F. Fleischer, 10.
- Herjolf Baardsson, landnamsmand, 131.
- Holm, Christopher, missionær, 131.
- Holm, Gustav, søfficer, opdagelsesrejsende, 15.
- Hrafn, landnamsmand, 137.
- Ivar Baardsson, forstander, 22 ff., 26, 28, 30, 34 f., 39, 41 f., 46, 50 f., 53, 72 f., 76 ff., 83, 85 ff., 90, 96 ff., 130 f., 134, 137, 142.
- Jónsson, Björn, se Björn.
- Jónsson, Finnur, se Finnur.
- Kågsagssuk, grønlandsk sagnhelt, 13.
- Ketil, landnamsmand, 137.
- Kleist, Christian Larsen, bødker, 6.
- Kleist, David Lars Emanuel, udligger, 8.
- Kleist, Erica, g. m. J. C. Mørch, 8.
- Kleist, Gerhard, overkateket, 135.
- Kleist, Sophia Magdalene, g. m. J. C. Mørch, 6.
- Koll, høvding, 138.
- Koren, købmand, 12.

Kragh, Jens Michael Peter, missionær, 11, 12 f.	Motzfeldt, Peter Hanning, inspektør, 12.	Rink, H., direktør, forfatter, 145.
Kragh, Peder, missionær, 4, 12 f.	Myhlenphort, Marcus Nissen, inspektør, 9, 130.	Robinson Crusoe, 12.
Kyhn, Hans Jacob, assistent, 6.	Mørk, Jens Pedersen, kateket, 116, 144.	Sanderson, William, engl. købmand, 130.
Kyhn, Hans Ulrich, advokat, 5.	Olaf den Hellige, konge, 31, 134.	Sigurd, konge, 38.
Laersen, Berthel, missionær, 144.	Olsen, Anders, Grønlandspioner, 19, 58, 127, 129.	Sokke, høvding, 38, 48.
Larsen, se Laersen.	Ostermann, H., sogneprest, forfatter, 15, 135.	Sokkeson, Einar, se Einar.
Leif den heldige, landnamsmand, 38, 131.	Pedersen, se J. P. Mørk, 116	Stedt Rasmussen, Ingeborg, frue, 9.
Loðin, skibsfører, 134.	la Peyrère, Isaac, forfatter, 79, 137.	Sverdrup, Jørgen, provst, 144.
Luther, Martin, 113 f.	Pontoppidan, Erik, biskop, 12, 113.	Thjodhild, g.m. Eirik Raude, 137, 142.
Løvenørn, søofficer, opdagelsesrejsende, 130.	Pope, Richard, kaptejn, 22, 130.	Thorhallesen, Egil, provst, 12, 123, 144 f.
Magnussen, Thomas, grønlandsk overkateket, 12.	Rachlew, Jacob, kateket, 116, 123, 144.	Törnårssuk, hjælpeaand, 143.
v. Meldal, Else Sophia, g.m. N. R. Bull, 8.		Tulle, Hans, missionær, 145.
Meyer, Wilh Alexander, missionær, 7.		Wieland, tysk digter, 11.
		Ørvar-Odd, 76.

- Nr. 20. VOGT, TH., *Norges Svalbard- og Ishavs-undersøkelsers ekspedisjon til Sydøstgrønland med „Heimen“ sommeren 1931.* — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 4, h. 5. 1933. Kr. 2,20.
- „ 21. BRISTOWE, W. S., *The Spiders of Bear Island.* — Repr. from Norsk Entomol. Tidsskr., b. 3, h. 3. 1933. Kr. 0,75.
- „ 22. ISACHSEN, F., *Verdien av den norske klappmyssfangst langs Sydøst-Grønland.* 1933. Kr. 1,60.
- „ 23. LUNCKE, B., *Norges Svalbard- og Ishavs-undersøkelsers luftkartlegning i Eirik Raudes Land 1932.* — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 4, h. 6. 1933. Kr. 1,00.
- „ 24. HORN, G., *Norges Svalbard- og Ishavs-undersøkelsers ekspedisjon til Sydøstgrønland med „Veslemari“ sommeren 1932.* — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 4, h. 7. 1933. Kr. 1,60.
- „ 25. ORVIN, A. K., *Norges Svalbard- og Ishavs-undersøkelsers ekspedisjoner til Nordøst-Grønland i årene 1931—1933.* — Isfjord fyr og radiostasjon, Svalbard. Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 5, h. 2. 1934. Kr. 1,60.
- „ 26. GRIEG, J. A., *Some Echinoderms from Franz Josef Land, Victoriaøya and Hopen. Collected on the Norwegian Scientific Expedition 1930.* 1935. Kr. 1,00.
- „ 27. MAGNUSSON, A. H., *The Lichen-Genus Acarospora in Greenland and Spitsbergen.* — Repr. from Nyt Magazin for Naturvidensk. B. 75. 1935. Kr. 1,60.
- „ 28. BAASHUUS-JESSEN, J., *Arctic Nervous Diseases.* Repr. from Skandinavisk Veterinær-Tidsskrift, No. 6, 1935. Kr. 2,20.
- „ 29. I. KOLSRUD, O., *Til Østgrønlands historie. II. OSTERMANN, H., De første efterretninger om østgrønlandingerne 1752.* — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 5, h. 7. 1935. Kr. 2,20.
- „ 30. TORNØE, J. KR., *Hvitserk og Blåserk.* — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 5, h. 7. 1935. Kr. 1,00.
- „ 31. HEINTZ, A., *Holonema-Reste aus dem Devon Spitzbergens.* — Sonderabdr. aus Norsk Geol. Tidsskr., b. 15, 1935. Kr. 1,00.
- „ 32. ORVIN, A. K., *Norges Svalbard- og Ishavs-undersøkelsers ekspedisjoner i årene 1934 og 1935.* — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 5. 1935. Kr. 1,00.
- „ 33. OSTERMANN, H., *Dagbøker av nordmenn på Grønland før 1814.* 1935. Kr. 10,00.
- „ 34. LUNCKE, B., *Luftkartlegningen på Svalbard 1936.* — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 6. 1936. Kr. 1,00.
- „ 35. HOLTEDAHL, O., *On Fault Lines Indicated by the Submarine Relief in the Shelf Area West of Spitsbergen.* — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 6. h. 4. 1936. Kr. 0,75.
- „ 36. BAASHUUS-JESSEN, J., *Periodiske vekslinger i småviltbestanden.* — Særtr. av Norges Jeger- & Fiskerforb. Tidsskr. h. 2 og 3, 1937. Kr. 1,00.
- „ 37. ORVIN, A. K., *Norges Svalbard- og Ishavs-undersøkelsers ekspedisjoner til Øst-Grønland og Svalbard i året 1936.* — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 6, h. 7. 1937. Kr. 1,00.
- „ 38. GIÆVER, JOHN, *Kaptein Ragnvald Knudsens ishavsferder. Sammen-arbeidet efter hans dagbøker, rapporter m. v. 1937.* Kr. 5,80.
- „ 39. OSTERMANN, H., *Grønlandske distriktsbeskrivelser forfattet av nordmenn før 1814.* 1937. Kr. 6,40.
- „ 40. OMANG, S. O. F., *Über einige Hieracium-Arten aus Grönland.* 1937. Kr. 1,60.
- „ 41. GIÆVER, JOHN, *Norges Svalbard- og Ishavs-undersøkelsers ekspedisjoner til Øst-Grønland sommeren 1937.* — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 6, h. 7. 1937. Kr. 0,75.
- „ 42. SIEDLECKI, STANISLAW, *Crossing West Spitsbergen from south to north.* — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 7, h. 2. 1938. Kr. 1,00.
- „ 43. SOOT-RYEN, T., *Some Pelecypods from Franz Josef Land, Victoriaøya and Hopen. Collected on the Norwegian Scientific Expedition 1930.* 1939. Kr. 1,60.
- „ 44. LYNGE, B., *A small Contribution to the Lichen Flora of the Eastern Svalbard Islands. Lichens collected by Mr. Olaf Hanssen in 1930.* 1939. Kr. 1,00.
- „ 45. HORN, GUNNAR, *Recent Norwegian Expeditions to South-East Greenland.* — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 7, h. 5-8. 1939. Kr. 1,00.

- Nr. 46. ORVIN, ANDERS K., *The Settlements and Huts of Svalbard*. — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 7, h. 5-8. 1939. Kr. 1,00.
- ” 47. STØRMER PER, *Bryophytes from Franz Josef Land and Eastern Svalbard. Collected by Mr. Olaf Hanssen on the Norwegian Expedition in 1930*. 1940. Kr. 1,00.
- ” 48. LID, JOHANNES, *Bryophytes of Jan Mayen*. 1941. Kr. 1,00.
- ” 49. I. HAGEN, ASBJØRN, *Micromycetes from Vestspitsbergen*. Collected by dr. Emil Hadač in 1939. II. HADAČ, EMIL, *The introduced Flora of Spitsbergen*. 1941. Kr. 1,00.
- ” 50. VOGT, THOROLF, *Geology of a Middle Devonian Cannel Coal from Spitsbergen*. HORN, GUNNAR, *Petrology of a Middle Devonian Cannel Coal from Spitsbergen*. 1941. Kr. 1,60.
- ” 51. OSTERMANN, H., *Bidrag til Grønlands beskrivelse, forfattet av nordmenn før 1814*. 1942. Kr. 7,60.
- ” 52. OSTERMANN, H., *Avhandlinger om Grønland 1799—1801*. 1942. Kr. 6,40.
- ” 53. ORVIN, ANDERS K., *Hvordan opstår jordbunnsis?* — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 8, h. 8, 1941. Kr. 1,00.